

**PELLERVON TALOUDELLISEN TUTKIMUSLAITOKSEN
RAPORTTEJA N:o 174**

**PELLERVO ECONOMIC RESEARCH INSTITUTE
REPORTS No. 174**

**PUUNJALOSTUKSEN KEHITTÄMINEN
EU:N MAATALOUSRAHASTON TUELLA
TAVOITE 5B - JA 6 -OHJELMISSA**

Jukka-Pekka Kataja

Helsinki 2001

Tämä julkaisu on toteutettu Euroopan maatalousrahaston (EMOTR) tuella.

**Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT
Eerikinkatu 28 A
00180 Helsinki
Puh. 09-348 8844
Fax. 09-3488 8500
Sähköposti econ.res@ptt.fi**

**ISBN 952-5299-30-9
ISSN 1456-3215**

Helsinki 2001

KATAJA, Jukka-Pekka. 2001. PUUNJALOSTUKSEN KEHITTÄMINEN EU:N MAATALOUSRAHASTON TUELLA TAVOITE 5B - JA 6 - OHJELMISSA. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja n:o 174. 107 s. ISBN 952-5299-30-9, ISSN 1456-3215

Tiivistelmä. Tutkimus käsittelee Suomessa tavoite 5b - ja 6 -ohjelmissa mekaanisen puunjalostuksen edistämiseksi toteutettuja maatalousrahaston kehittämistoimenpiteitä. Ohjelmien varoin on tuettu sekä puunjalostusalan yleisiä kehittämishankkeita että suoraan pieniä maaseudulla ja pääosin maatiloilla sijaitsevia yrityksiä. Tutkimus perustuu maa- ja metsätalousministeriön hankerekistereihin sekä hankkeiden vetäjille ja yritystukea saaneille alan yrityksille tehtyihin kyselyihin ja haastatteluihin. Puunjalostusalan kehittäminen on ollut aktiivisinta yrityshankkeiden määrällä mitattuna tavoite 5b -alueista Etelä-Pohjanmaalla ja Vaasan rannikkoseudulla ja 6 -alueista Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Kehittämishankkeiden toiminta on suuntautunut lähinnä tuotannollisen toiminnan edistämiseen sekä yritysten rahoituksen järjestämiseen ja investointisuunnitelmien laadintaan. Hankkeiden tuloksellisuuteen vaikuttaa hankkeenvetäjän lisäksi se, miten hanke tunnistaa ja pystyy ratkaisemaan yritysten ongelmia. Hankkeiden vetäjät näkevät hankkeiden toiminnan positiivisempänä kuin alan yrittäjät. Yrittäjien mielestä hankkeilla on ollut vaikutusta investointeihin, liikevaihdon kasvuun sekä kehittämisaktiivisuuden lisäykseen. Yrittäjien mielestä rahoitusta tulee suunnata kehittämishankkeiden sijasta suoraan alan yritysten kehittämiseen. Hankkeiden toimenpitein luodun tai säilytetyn työpaikan hinnaksi saatiin noin 180 000 markkaa.

Avainsanat: Rakennerahastot, puunjalostus, kehittämishanke, yritystuki, maaseutu

KATAJA, Jukka-Pekka. 2001. THE ROLE OF OBJECTIVE 5B AND 6 PROGRAMS IN DEVELOPING MECHANIC WOOD PROCESSING INDUSTRY IN FINLAND. Pellervo Economic Research Institute Reports No. 174. 107 p. ISBN 952-5299-30-9, ISSN 1456-3215

Abstract: Objective 5b and 6 projects financed through the Agricultural fund to develop mechanic wood processing industry are studied. In addition to the general development projects, also small scale enterprises in the countryside and on the farms are directly financed through program funds. This study uses the registries concerning the development projects as well as interview and survey data gathered from project leaders and entrepreneurs, who have received aid from the program funds. The development of wood processing industry has been most active, calculated by the number of funded enterprises, at the 5b area in Southern Ostrobothnia and in Vaasa region and at the 6 region in Southern Savolax and in North Karelia. The development projects are aimed mostly to promote the production, to help the entrepreneurs to formulate investment plans and to help the entrepreneurs to organise funding needed for the investment. The success of the development project depends on how qualified the project leader is and how the project manages to identify and solve the problems of entrepreneurs. Project leaders see the development projects clearly more useful than entrepreneurs do. Anyhow entrepreneurs also think that development projects have had a positive impact on investments, turnover and general development activity. According to entrepreneurs, funding should be directed directly to enterprises instead of development projects. The price of a new or preserved job with the help of development projects is estimated to be around 180 000 FIM (30 000 euros) per job.

Key words: Structural funds, wood processing, development project, state aid, rural

ESIPUHE

Suomessa ryhdyttiin Euroopan unionin jäsenyyden myötä toteuttamaan Euroopan unionin rakennerahasto-ohjelmia. Näistä tavoite 5b - ja tavoite 6 - ohjelmiin sisältyi EU:n maatalousrahaston osaksi rahoittamia toimenpiteitä maaseutualueiden kehittämiseksi. Maaseutualueiden kehittämiseksi tarkoitettujen ohjelmien tavoitteena oli maaseudun elinvoimaisuuden lisääminen elinkeinotoimintaa monipuolistamalla ja kehittämällä. Tavoiteohjelmissa yhtenä keskeisenä keinona tavoitteiden saavuttamiseksi oli maaseudun pienimuotoisen puunjalostustoiminnan kehittäminen.

Ohjelmien tuloksista ei kuitenkaan toistaiseksi ole ollut yksityiskohtaista tietoa. Tavoiteohjelmista valmistuneissa väliarviointiraporteissa ei ole ollut mahdollista selvittää yksityiskohtaisesti eri toimialojen kehittämistoimenpiteitä ja niissä saavutettuja tuloksia. Tämän vuoksi maa- ja metsätalousministeriö myönsi Pellervon taloudellisella tutkimuslaitokselle (PTT) tavoite 5b- ja tavoite 6 -ohjelmien teknisestä tuesta rahoitusta, jonka turvin nyt valmistunut selvitys on ollut mahdollista suorittaa. Tämä tutkimus on jatkoa PTT:ssä tehdyille eri tavoiteohjelmien arvioinneille sekä muille EU-hankkeiden vaikuttavuutta selvittäneille tutkimuksille. Tutkimuksen tavoitteena oli tapahtuneen kehittämistyön analysoinnin ohella tuottaa uutta tietoa hanketoiminnan edelleen kehittämiseksi ohjelmakaudella 2000-2006.

Tutkimus käynnistyi keväällä 2000. Tutkimus on toteutettu lähinnä maa- ja metsätalousministeriön rahoittamiin puualan kehittämishankkeisiin sekä yrityshankkeisiin kohdistetuilla kyselyillä ja haastatteluilla. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos ja tutkimuksen tekijä, tutkija Jukka-Pekka Kataja, kiittävät Euroopan maatalousrahastoa ja maa- ja metsätalousministeriötä tutkimuksen mahdollistaneesta rahoituksesta. Tekijä haluaa kiittää samalla niitä lukuisia hankkeiden vetäjiä, joiden avulla tämä tutkimus on valmistunut. Timo Rintala Sixwood –hankkeesta ja Pekko Häkli Ydin-Hämeen puuyhteistyö –hankkeesta antoivat arvokasta apua kysymyslomakkeen suunnittelussa. Erityiskiitos kohdistuu niille lähes sadalle puualan yrittäjälle, jotka ovat uhranneet kallista aikaansa vastatakseen tutkimuksen vaatimaan kyselyyn tai osallistuneet haastatteluun.

Vesa Vihriälä
toimitusjohtaja

Panu Kallio
tutkimusjohtaja

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ, ABSTRACT

ESIPUHE

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tausta	1
1.2 Tutkimuksen tarkoitus	3
1.3 Tutkimuksen toteutus ja rakenne	4
2. EU:N RAKENNERAHASTOT JA MAASEUTUALUEIDEN KEHITTÄMINEN 1995-1999	6
2.1 Rakennerrahastot	6
2.2 Rakennerrahasto-ohjelmat Suomessa 1995-1999	7
2.2.1 Tavoite 5b - ja 6 -ohjelmat Suomessa	8
2.2.2 Tavoite 5b -ohjelma	9
2.2.3 Tavoite 6 -ohjelma	11
2.2.4 EU-rahoitus tavoite 5b - ja 6 -ohjelmissa	12
2.2.5 Tavoite 5b -ohjelman toimintalinja 2	14
2.2.6 Tavoite 6 -ohjelman toimintalinja 3	15
2.2.7 Kehittämishankkeet ja yrityshankkeet tavoite 5b - ja tavoite 6 -ohjelmissa	16
2.3 Pienimuotoisen puunjalostustoiminnan kehittäminen EMOTR - rahoituksella tavoite 5b - ja tavoite 6 -alueilla	20
2.3.1 Kehittämishankkeiden määrät ja toteuttajat	20
2.3.2 Toteuttajat ja hankkeet maakunnittain	21
2.3.3 Yrityshankkeet	23
2.4 Puunjalostustoiminnan kehitys tavoite 5b- ja 6 -alueilla 1995-1999	25
3. HANKEVETÄJÄKYSELY	29
3.1 Hankkeiden kuvaus	29
3.2 Hankkeiden onnistuminen	31
3.3 Hankkeiden kohdistuminen	33
3.4 Hankkeiden toiminta ja toiminnan osa-alueet	37
3.5 Hankevetäjien näkemykset hanketoiminnasta yleensä	42
4. YRITYSKYSELY	45
4.1 Yritysten kuvaus	48
4.2 Yritysten käyttämät ja tarvitsemat palvelut	51
4.3 Yrittäjien näkemys kehittämishankkeen toiminnasta	56
4.4 Kehittämishankkeen merkitys yrityksen toiminnalle	59
4.5 Yritystuki kehittämisvälineenä	61
4.6 Yrittäjien käsitykset hanketoiminnasta yleensä	64

5.	YRITYSKYSELYN YKSITYISKOHTAINEN TARKASTELU	68
5.1	Erot tavoite 5b - ja 6 -alueen yrittäjien välillä	68
5.2	Yrittäjän ikä	69
5.3	Yrityksen toimiala, sahayrittäjät ja muut puualan yrittäjät	71
5.4	Maatilasidonnaiset ja muut yritykset	73
5.5	Yrityksen koko	75
5.6	Yrityksen markkina-alue	76
5.7	Yritysrhmittelyn jatko	77
5.8	Erityistarkastelu - tietotekniikan käyttö yrityksissä	83
6.	YRITYSHAASTATTELUT	84
7.	HANKEVETÄJIEN JA YRITTÄJIEN NÄKEMYSTEN VERTAILU JA HANKETOIMINNAN VAIKUTUKSET	88
7.1	Hankkeen tarjoamat ja käytetyt palvelut	88
7.2	Kehittämishankkeiden toiminta yleensä	90
7.3	Hankkeiden työllisyysvaikutukset	92
8.	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	96
8.1.	Tavoite 5b - ja 6 -ohjelmat ja puunjalostustoiminnan kehittäminen	96
8.2.	Kehittämishankkeet	98
8.3.	Yrityshankkeet	99
8.4	Toimenpide-esitykset	103
	LÄHTEET	106

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Euroopan unionin peruseriaatteisiin kuuluu pyrkimys edistää unionin alueellisesti tasapainoista kehitystä (koheesiota). Tätä tavoitetta toteutetaan EU:n rakennerahastojen varoin eri kehittämisohjelmilla. Suomessa toteutettiin rakennerahastokaudella 1995-1999 EU:n alueellisista ohjelmista tavoite 2, 5b - ja 6 -ohjelmia. Tavoite 5b - ja 6 -ohjelmiin sisältyi EU:n maatalousrahaston (EMOTR) tukea maaseutualueiden kehittämiseen. Toiminta on kuvattu tarkemmin luvussa 2. Tavoite 5b - ja 6 -ohjelmissä on toteutettu kaikkiaan runsaat 8 000 erilaista maaseudun tai maaseudun yritystoiminnan kehittämishanketta. Julkista rahoitusta kansallisin tai rakennerahastojen varoin näihin maatalousrahaston osittain rahoittamiin maaseudun kehittämishankkeisiin on käytetty runsaat 1 300 miljoonaa markkaa.

EU:n rakennerahastojen toimintaan liittyy rakennerahasto-ohjelmien arviointi. Arviointia suoritetaan kolmessa vaiheessa: ohjelmien etukäteisarviointi (ex ante), ohjelmien toteutuksen aikainen arviointi (väliarviointi) ja loppuarviointi (ex post). Näistä jälkiarviointi tehdään yleensä pari vuotta ohjelman päättymisen jälkeen. Tavoite 5b - ja tavoite 6 -ohjelmasta on laadittu väliarviointiraportit (Malinen ym. 1999 sekä Sisäasianministeriö 1998 ja 2000a). Koska ohjelmiin sisältyi huomattavan laajasti myös muita kuin maatalousrahaston rahoittamia toimenpiteitä ja koska maatalousrahaston rahoittamia hankkeitakin on tuhansia eri puolilla aluetta ja eri toimialoilla, ei väliarvioinneissa ole ollut mahdollisuutta kovinkaan yksityiskohtaiseen tarkasteluun. Väliarviointiraportit kuvaavatkin enemmän ohjelman kokonaistoteutusta ja sitä, ovatko tehdyt toimenpiteet olleet ohjelman mukaisia sekä esitetään arvioita siitä, onko ohjelmassa suoritettavilla toimenpiteillä mahdollista saavuttaa asetetut tavoitteet. Väliarviointiraporteissa esitetään lisäksi toimenpiteitä, joilla ohjelman toteutusta ja vaikuttavuutta voidaan parantaa.

Tavoite 5b - ja 6 -ohjelmassa maatalousrahaston rahoittama toiminta kohdistuu useisiin eri toimenpidetekokonaisuuksiin ja toimialoihin. Toimialoista mainitaan molemmissa ohjelmissä matkailu, kotimaisen energian tuotanto ja puunjalostus. Muita toimialoja ei nimetä näin selkeästi toimenpidetekokonaisuustasolla, vaan toimenpiteitä suunnataan yleisesti maaseudun pienyritystoiminnan kehittämiseen ja maatilojen toimeentulopohjan vahvistamiseen.

Mekaanisen puunjalostusteollisuuden kehittämistä on rahoitettu merkittävästi tavoite 5b - ja 6 -ohjelmien toimenpitein maassamme vuosina 1995-1999. Julkinen tuki maaseudun pienimuotoisen puunjalostustoiminnan kehittämiseen on ollut näissä ohjelmissa yhteensä 120 miljoonaa markkaa eli noin 9 % kaikkien EMOTR-toimenpiteiden toiminnasta tavoite 5b - ja 6 -ohjelmien maaseudun kehittämisosissa.

Tehdyt väliarviointiraportit eivät anna yksityiskohtaista tietoa siitä, miten pienimuotoiselle mekaaniselle puunjalostusteollisuudelle suunnattu tuki on vaikuttanut tämän sektorin kilpailukykyyn ja sen kehittymiseen. Arviointiraporttien kautta on saatu yleistietoa koko puunjalostusteollisuuden kehittymisestä toimialana. Toimialakohtaisena tietona on käytettävissä tuotannon arvonlisäys ja sen muutos sekä työpaikkojen määrät. Näissä maakunnallisissa aggregaattiluvuissa harvojen alueella olevien suurempien puunjalostusalan yritysten merkitys on kuitenkin suuri ja niistä ei sen vuoksi voida suoraan tehdä päätelmiä nimenomaan maaseudun pienimuotoisen yritystoiminnan kehityksestä. Samoin työpaikkaluvut voivat olla virheellinen mittari, sillä etenkin maatilojen yhteydessä olevien pienten puunjalostusalan yritysten työpaikat saattavat kirjautua myös muille toimialoille kuin puunjalostusteollisuuteen esim. maatalouteen tai metsätalouteen.

Huolimatta siitä, että puunjalostustoiminnan kehittämiseen oli kohdistettu runsaasti tavoiteohjelmien voimavaroja, yksityiskohtaisempaa tietoa siitä, miten pienimuotoisen mekaanisen puunjalostustoiminnan kehittämiseksi toteutettavat hankkeet toimivat ja mitkä ovat olleet onnistuneet kehittämistoimenpiteet, ei ole näistä ollut saatavilla. Samoin hankkeiden kohderyhmien, puualan yrittäjien, näkemyksiä siitä, miten ohjelma on onnistunut kehittämistoiminnassa, ei ole kerätty.

Uudella rakennerahastokaudella 2000-2006 tullaan Suomessa toteuttamaan kahta eri toimenpideohjelmaa, jotka sisältävät maaseutualueiden kehittämistoimenpiteitä. Tavoite 1 -ohjelma sisältää EMOTR-rahoitusta maaseudun kehittämistoimenpiteiden rahoittamiseen maamme itäisissä ja pohjoisissa osissa ja muualla maassa toimii alueellinen maaseutus suunnitelma (ALMA), joka suuntautuu pelkästään maaseutualueiden kehittämiseen (Valtioneuvosto 2000). Näissä ohjelmissa tullaan toteuttamaan toimenpiteitä myös maaseudun pienimuotoisen puunjalostustoiminnan kehittämiseksi. Näiden ohjelmien kehittämistoiminnan suuntaamiseksi on ollut tarpeen selvittää yksityiskohtaisemmin toteutettua puualan kehittämistoimintaa ja kartoittaa puualan yrittäjien näkemyksiä kehittämistoiminnan kohdentamisesta.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksen alussa annetaan yleiskuvaus Suomessa toteutetuista tavoite 5b - ja 6 -ohjelmista sekä selostetaan maatalousrahaston toiminta maaseutualueiden kehittämiseksi.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mikä on ollut maaseudun puunjalostustoiminnan kehittämiseksi toteutettujen kehittämispanostuksen yhteismäärä sekä alan kehittämiseen käytetyt voimavarat eri tukialueilla ja niiden eri osissa. Sen lisäksi selvitetään alan hankkeiden maantieteellinen kohdentuminen.

Alan kokonaiskehityksen lisäksi tavoitteena on selvittää, miten puualan kehittämiseksi suunnatut kehittämissankkeet ovat toimineet, mitkä ovat olleet onnistuneet hanketyypit, miten alan kehittämissankkeet ja niihin liittyneet yrityshankkeet palvelevat yrittäjiä ja mikä merkitys hankkeiden toiminnalla on puualan yritystoiminnan kehittämisessä. Niin ikään tavoitteena on selvittää, miten hankkeita tulee kehittää ja miten kehittämistoimintaa kokonaisuutena tulee suunnata, jotta toimialan tuottama arvonlisäys kasvaisi ja työllisyys vahvistuisi.

Tässä tutkimuksessa tarkoitetaan kehittämissankkeella valtioneuvoston (1996) päätöksen mukaan määriteltä, määrääaikaista, ohjelman mukaista kehittämistoimintaa, josta on laadittu suunnitelma ja johon osallistuu yksi tai useampi tuen saaja. Tuen saajan tulee olla luonnollinen henkilö, useampi luonnollinen henkilö yhdessä tai yksityis- tai julkisoikeudellinen yhteisö.

Kehittämissankkeiden ohella tukea voidaan myöntää myös yrityskohtaisiin investointeihin ja kehittämiseen, mikäli tuen saaja osallistuu edellä kuvattuun kehittämissankkeeseen. Yrityskohtaista tukea voidaan myöntää saajalle, joka on maa- tai metsätalouden harjoittaja, maataloutta harjoittava yritys, maatilalla tai maatilalta käsin toimiva yrittäjä tai yritys tai muu yrittäjä tai yritys, joka toimii em. yrittäjien kanssa yhteistyössä ja muodostaa osan palvelujen tai tuotteiden jalostus- jakelu- tai myyntiketjua ja joka työllistää enintään viittä vuosityöpaikkaa vastaavasti. Näitä yrityskohtaisia investointeja on tässä kutsuttu yrityshankkeiksi.

1.3 Tutkimuksen toteutus ja rakenne

Tutkimuksessa käsitellään ainoastaan EU:n maatalousrahaston osarahoittamaa puunjalostusalan kehittämistoimintaa. Maatalousrahaston ja kansallisten säästösten mukaan kohderyhmänä ovat maatilayrittäjät tai, mikäli kohteena on muita henkilöitä tai yrityksiä, tulee niiden liittyä tuotanto- tai markkinointiketjuun, jossa enemmistö yrittäjistä on maatilayrittäjiä. Yrityshankkeiden lisärajausena on lisäksi yrityksen koko, maksimissaan viisi työntekijää.

Puunjalostusala on voitu tukea myös muiden EU-rahastojen varoin. Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) kautta on tuettu suoraan puualan yritysten kehittämis- ja investointihankkeita. Tämä tuki suuntautuu yleensä suuremmille puualan yrityksille kuin mitkä ovat EMOTR-rahoituksen kohteena. Aluekehitysrahaston varoin voidaan tukea myös alan yleistä kehittämistyötä kehittämissankkeiden avulla. Näiden määrä on kuitenkin ollut hyvin vähäinen EMOTR -hankkeisiin verrattuna.

Euroopan sosiaalirahaston (ESR) varoin on tuettu myös joitain puualan kehittämishankkeita. ESR-toimenpiteet keskittyvät henkilöstön ja osaamisen kehittämiseen. Niiden toiminta on suuntautunut yleensä hieman suurempiin yrityksiin kuin mikä on tämän tutkimuksen kohdealue.

Kansallisen maaseutuelinkeinolain kautta on voitu tukea pieniä, maatalasidonnaisia puualan yrityksiä.

Tämä tutkimus ei siis käsittele kaikkea EU:n tai kansallisin varoin toteutettua puunjalostusalan kehittämistoimintaa, vaan lähinnä maaseutualueilla ja pääosin maatiloilla tapahtuvaa toimintaa.

Tutkimus tarkastelee mekaanisen puualan kehittämistoimintaa ja sen vaikutuksia. Kehittämistoiminnan tulosten tulee näkyä alan yrityksissä. Kehittyvien ja kasvavien yritysten avulla voidaan saavuttaa ohjelmille asetettuja yleistavoitteita, joiksi mainittiin mm. alueen bruttokansantuotteen kasvu sekä työttömyyden ja muuttoliikkeen vähentäminen. Alan yritysten kehitys ja niiden kehittymisedellytykset ratkaisevat sen, saavutetaanko ohjelmilla tavoiteltuja tuloksia. Tämän vuoksi tutkimuksen keskeisenä kohderyhmänä ja informaation tuottajana ovat juuri nämä alan yritykset; sellaiset yritykset, jotka ovat osallistuneet kehittämishankkeisiin ja myös itse saaneet tukea omille yrityshankkeilleen ja investoinneilleen.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa annetaan yleiskuvaus tavoite 5b - ja 6 -ohjelmista (luku 2). Aluksi selvitetään, mikä osuus näistä laajoista alueellisista tavoiteohjelmista on nimenomaan tämän tutkimuksen kohteena ja teh-

dään erillisselvitys siitä, miten Suomessa on kaikkiaan rahoitettu maaseudun pienyritystoiminnan kehittämistä vuosina 1995-1999 sekä kansallisin että EU-varoin ja miten tämä rahoitus on jakautunut alueittain.

Alan kokonaiskehittämisen kuva alueittain muodostetaan hakemalla kaikki pienimuotoisen puunjalostustoiminnan kehittämishankkeet sekä niihin liittyvät yrityshankkeet maa- ja metsätalousministeriön ylläpitämistä hankerekistereistä. Tutkimuskäyttöön tulleen aineiston toimitti maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus ministeriön pyynnöstä. Kehittämishankkeiden ja yrityshankkeiden pohjalta tehdään analyysi toimialan kehittämispanostuksien kohdentumisesta tavoitealueilla ja niiden sisällä.

Varsinainen tutkimusaineisto koostuu kahdesta kyselystä ja niihin liittyvästä suppeasta haastatteluaineistosta. Tutkimusaineisto kuvataan lähemmin luvuissa 3 ja 4. Ensimmäisessä vaiheessa suunnattiin kysely kaikille niille henkilöille, jotka ovat toimineet EMOTR-rahoitusta saaneen, puunjalostukseen liittyvän, kehittämishankkeen vetäjänä ja projektipäällikkönä (luku 3). Tämän aineiston avulla haetaan yleiskuva siitä, miten kehittämishankkeet ovat toimineet ja miten niiden toimintaa ja alan kokonaiskehitystä tulee edistää jatkossa. Toinen kysely suunnattiin yrityksille, jotka ovat saaneet ohjelman mukaista yritystukea (luku 4). Tämän kyselyaineiston avulla haetaan näkemystä siihen, miten kehittämishankkeiden toiminta on toteutunut ja miten tämä toiminta auttaa yrityksiä ja miten yrittäjien mielestä alan kehitystä tulee edistää jatkossa. Yritysryhmien välisiä eroja selvitetään tarkemmin tilastollisin analyysin (luku 5) ja yrityshaastattelujen avulla täsmennetään edelleen yrittäjien näkemyksiä (luku 6).

Hankkeiden vetäjille ja alan yrittäjille on kyselyissä kohdistettu samansisältöisiä kysymyksiä. Näitä näkemyksiä käsitellään myös samanaikaisesti ja analysoidaan, miltä osin näkemykset ovat yhtenevät ja miltä osin erilaiset (luku 7). Näiden näkemysten pohjalta muotoutuvat lopullisesti tutkimuksen johtopäätökset ja toimenpide-suositukset, jotka esitetään tutkimuksen lopuksi yhteenvedossa (luku 8).

2. EU:N RAKENNERAHASTOT JA MAASEUTU- ALUEIDEN KEHITTÄMINEN 1995-1999

2.1 Rakennerahastot

Euroopan yhteisön perustamissopimukseen sisältyy taloudellisen ja sosiaalisen koheesion periaate, jonka mukaan alueiden välisiä kehityseroja pyritään vähentämään. Heikommin kehittyneitä alueita tuetaan alue- ja rakennepoliittisin toimenpitein, joita osarahoitetaan Euroopan unionin rakennerahastojen avulla. (Sisäasiainministeriö 1997).

Euroopan aluekehitysrahasto EAKR on rakennerahastoista suurin. Sen tehtävänä on yhteisön alueellisten kehityserojen vähentäminen. Toimenpiteet suuntautuvat lähinnä tuotannollisten investointien lisäämiseen ja infrastruktuurin tason parantamiseen.

Euroopan sosiaalirahasto ESR on yhteisön tärkein väline alueiden inhimillisten voimavarojen kehittämiseksi. Toimenpiteet suuntautuvat koulutuksen sekä osaamisen ja ammattitaidon lisäämiseen tavoitteena työmarkkinoiden elvyttäminen ja uusien työpaikkojen luominen.

Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahastolla EMOTR on tuki- ja ohjausosastot. Tukiosasto rahoittaa EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) toteuttamista. Ohjausosaston toimenpiteet kohdennetaan tukemaan maatalouden rakennemuutosta ja tehostamaan elintarviketuotannon investointeja ja markkinointia. Rahastosta osoitetaan tukea myös luonnonolosuhteista maataloudelle koituvien haittojen korvaamiseen ja maaseudun kehittämiseen.

Kalatalousrahasto KOR rahoittaa kalatalouden kehittämistoimenpiteitä.

Rahastojen tavoitteet

Rakennerahastot edistävät seitsemän tavoitteen toteutumista. Tavoitteet rakennerahastokaudella 1995-1999 olivat:

- 1 heikoimmin kehittyneiden alueiden tukeminen
- 2 teollisuuden rakennemuutoksesta kärsivien alueiden uudistaminen
- 3 nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden torjuminen
- 4 työntekijöiden sopeuttaminen teollisuuden rakennemuutoksiin
- 5a maatalouden rakenneongelmien lievittäminen

5b maaseutumaisten seutujen kehittäminen ja rakenteellinen mukauttaminen

6 erittäin harvaan asuttujen alueiden kehittäminen

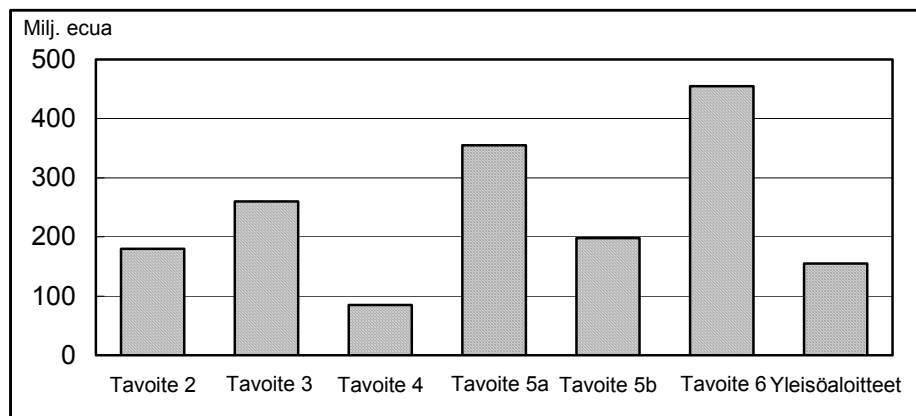
Jäsenvaltioilla on lisäksi mahdollisuus saada rakennepoliittista rahoitusta osallistumalla ns. yhteisöaloitteisiin. Rakennerahastojen varoista yhteisöaloitteisiin on varattu noin 9 %. Rahoitus on suunnattu ensisijaisesti EU:n tukialueille, varsinkin 1 -alueille ja Suomessa 6 -alueille.

Tavoitteesta 6 sovittiin Euroopan unionin sekä Suomen ja Ruotsin välisissä jäsenyysneuvotteluissa. Tavoitteeseen 6 sovelletaan tavoitteen 1 sääöksiä ja tätä tavoitetta toteutetaan vain Suomessa ja Ruotsissa.

Tavoitteet 1, 2, 5b sekä 6 ovat alueellisia. Niiden kohdealueet on määritelty pääosin tilastollisin kriteerein. Tavoitteet 3, 4 ja 5a ovat horisontaalisia ts. eivät ole sidottuja tiettyyn alueeseen, vaan niitä voidaan toteuttaa koko maassa tavoite 1 ja tavoite 6 alueen ulkopuolella. Tavoite 1 ja tavoite 6 kattavat myös horisontaaliset tavoitteet.

2.2 Rakennerahasto-ohjelmat Suomessa 1995-1999

EU:n vanhoille jäsenmaille kohdistettiin 1994-99 rakennerahastojen varoja noin 800 miljardia markkaa. Suomen osuudeksi kaudelle 1995-1999 sovittiin liittymisneuvotteluissa noin 10 miljardia markkaa (kuvio 2.1.)

Kuvio 2.1. EU:n rakennerahastojen rahoitus Suomessa tavoitteittain 1995-1999¹.

¹ Lähde: Euroopan komissio 1997 a. Ecu on noin 5,8 mk.

EU-tuen saamiseksi Suomessa laadittiin Euroopan komissiolle tavoitekohtaiset kehittämisohjelmat. Komissio arvioi ne ja teki niistä päätökset laatien ohjelma-kohtaiset, yhtenäiset SPD ohjelma-asiakirjat (Single Programming Document), joissa vahvistettiin EU-tuen enimmäismäärät. Komissio hyväksyi tavoite 6-ohjelman 13.7.1995 ja tavoite 5b -ohjelman 13.11.1995.

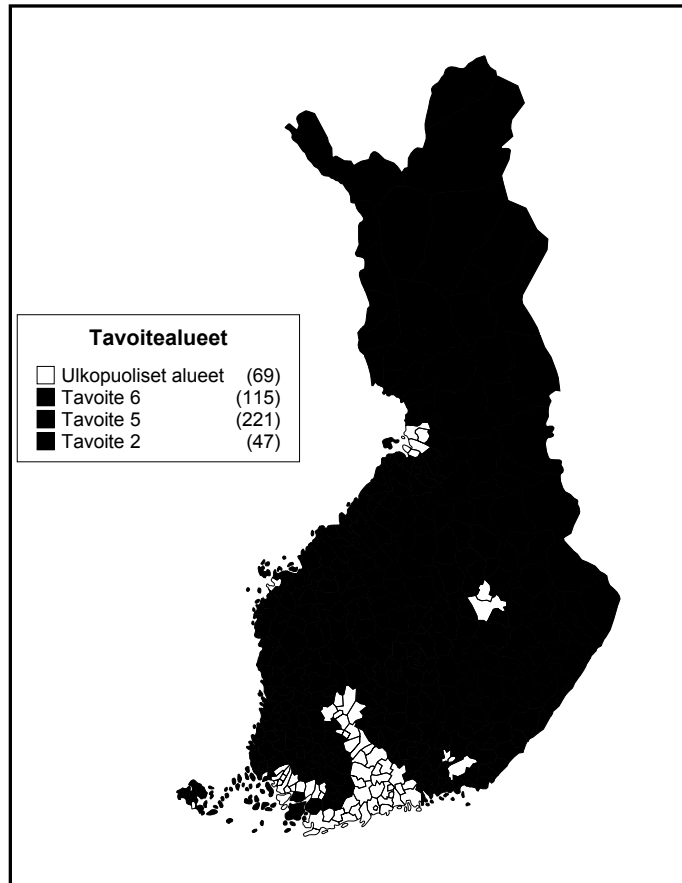
2.2.1 Tavoite 5b - ja 6 -ohjelmat Suomessa

Ohjelma-alueet

Tavoite 5b -ohjelmilla pyrittiin rakennemuutoksesta kärsivien maatalousalueiden kehittämiseen. Alueiden valinnassa yleisenä kriteerinä oli alueen alhainen sosio-ekonominen kehitys ja lisäksi käytettiin kahta seuraavista kolmesta kriteeristä: alueen maatalousvaltaisuus, maatalouden tulotaso sekä alhainen väestötiheys ja/tai väestön väheneminen (Malinen 1994). Alueiden määräytymisperusteet olivat kaiken kaikkiaan tulkinnanvaraiset ja alueiden väliset erot eri jäsenmaiden välillä ovat huomattavat.

Tavoite 5b -alueet kattoivat 26% EU:n pinta-alasta ja 9% (32,7 miljoonaa asukasta) väestöstä. (European Commission 1997). Suomessa 5b- ohjelman alue kattoi maan länsi-, keski- ja eteläosien maatalousvaltaiset alueet. Suomen 5b-alueella maa- ja metsätaloudessa työskentelevien osuus oli lähes neljännes eli 23,5%. Alueen väestötiheys on alhainen, 11,5 asukasta neliökilometrillä ja alueella ei sijaitse suuria kaupunkeja. Tavoite 5b- ohjelma kattoi 28 % maan pinta-alasta ja 21,5% (1,09 miljoonaa asukasta) maan väestöstä (Euroopan yhteisöjen komissio 1995). Tavoite 5b -ohjelman toteuttamiseen osallistuivat aluekehitysrahasto, sosiaalirahasto ja maatalouden ohjaus- ja tukirahasto.

Suomen ja EU:n välisissä liittymisneuvotteluissa sovittiin, että rakennerahastoille luodaan uusi tavoite, tavoite 6, jonka kriteerinä on harva asutus; alle 8 henkilöä km². Tätä uutta tavoitetta toteutettiin vain Suomessa ja Ruotsissa. Tavoite 6 rinnastettiin tavoite 1:een eli se sisälsi myös horisontaalitavoitteiden (3,4 ja 5a) toimenpiteet. Suomen tavoite 6 -alue kattoi maamme pohjoiset ja itäiset harvaan asutut alueet. Alueella asui kaikkiaan 840 000 asukasta; keskimäärin 4 henkeä neliökilometrillä.

Kuvio 2.2 Tavoite 2 -, 5b ja 6 -ohjelmien alueet sekä ohjelmien ulkopuolinen alue

2.2.2 Tavoite 5b -ohjelma

Suomen tavoite 5b -ohjelman tavoitteet olivat

- 1) pienen ja keski-suuren yritystoiminnan vahvistaminen ja monipuolistaminen,
- 2) perusmaatalouden kilpailukyvyyn vahvistaminen ja maatalousväestön toimeentulon monipuolistaminen ja
- 3) maaseudun palvelujen ja vetovoimatekijöiden kehittäminen

Ohjelmalla pyrittiin tavoite 5b -alueen ja muun Suomen välisen tulo- ja kehitystyneisyystason kaventamiseen. Ohjelman tavoitteena oli luoda tai turvata

22 000 työpaikkaa. Tavoitteena oli perustaa 6 000 uutta yritystä, joista 3 000 toimii maatilojen yhteydessä. Maatilojen lukumäärän alentumista pyrittiin hidastamaan sekä alueen koulutustasoa nostamaan.

Ohjelman kokonaiskustannus ohjelma-asiakirjan mukaan vuosille 1995-99 oli runsaat 3,5 miljardia markkaa. EU:n rakennerahastoista tuleva osuus oli noin 1,1 miljardia markkaa. Vuoden 1999 loppuun mennessä EU-rahoitusta oli sidottu ohjelman toteutukseen yhteensä 1 198 milj. markkaa, joten EU-rahoituksen osalta ohjelman toteutumisaste oli 102 %. Ohjelman kokonaisrahoitus nousi noin 6,4 miljardiin markkaan lähinnä huomattavasti suunniteltua suuremman yksityisen rahoitusosuuden vuoksi.

Suomen tavoite 5b - ohjelman tavoitteita toteutettiin neljän eri toimintalinjan avulla (taulukko 2.1.). Nämä ohjelman neljä toimintalinjaa jakaantuivat edelleen yhteensä 19 eri toimenpidekokonaisuuteen.

Tavoite 5b -ohjelman seurantaraporttien mukaan ohjelman avulla on luotu 16 300 uutta työpaikkaa ja 2 000 uutta yritystä. (Sisäasiainministeriö 2000b, Malinen ym. 1999). Esitettyihin työpaikkamääriin on väliarvioinnin mukaan kuitenkin suhtauduttava hyvin varauksellisesti. Väliarvioinnissa todetaan edelleen, että ohjelma ei tule saavuttamaan asetettuja tavoitteita. Tämä ei kuitenkaan johdu ohjelman heikosta tai virheellisestä toteutuksesta. Siihen, että ohjelma ei saavuttanut kaikkia tavoitteitaan oli syynä osittain virheellisiin lähtökohtatietoihin perustuen määritetyt tavoitteet sekä tavoitealueen talouden toimintaympäristössä tapahtuneet huomattavat muutokset, joita ohjelmaa laadittaessa ei osattu arvioida oikein.

Taulukko 2.1. Tavoite 5b -ohjelman rahoitus ohjelma-asiakirjan mukaan toimintalinjoittain

	Kokonaiskustannus, mmk	EU:n rahoitus, mmk
1. Yritystoiminnan edistäminen (EAKR)	1 175	331
2. Alkutuotannon monipuolistaminen (EMOTR)	1 333	385
3. Osaamisen tason nostaminen (ESR)	551	176
4. Maaseutuyhteisöjen kehittäminen (EAKR)	468	202
Yhteensä	3 527	1 094

2.2.3 Tavoite 6 -ohjelma

Suomen tavoite 6 -alue on perinteisesti ollut maan vaikeinta työttömyysaluetta. Maatilatalous ja julkiset palvelut muodostavat alueen elinkeinotoiminnan rungon. Tavoite 6 -ohjelma pyrki alueen kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Ohjelman yleistavoitteiksi asetettiin:

- 1) alueen työttömyyden vähentäminen 2,1 prosenttiyksiköllä ja 8 000 työttömällä vuosittain,
- 2) alueen BKT:n eron pienentäminen kansalliseen keskiarvoon verrattuna 20 prosentista 15 prosenttiin,
- 3) 17 500 uuden työpaikan luominen teollisuuteen ja yksityisiin palveluihin ja
- 4) naisten ja nuorten työpaikkojen lisääminen.

Tavoitteisiin pyrittiin kolmen eri toimintalinjan toimenpitein, jotka jakaantuvat yhteensä 26 eri toimenpidekokonaisuuteen.

Taulukko 2.2. Tavoite 6 -ohjelman toimintalinjat ja niiden rahoituskehykset ohjelma-asiakirjan mukaan

	Kokonaisrahoitus, mmk	EU:n rahoitus mmk
1. Yritystoiminnan vahvistaminen ja yritysten kilpailukyvyn kehittäminen	2 977	891
2. Työvoimavarojen ja osaamisen kehittäminen	1 102	520
3. Maa-, metsä- ja kalatalous, maaseudun kehittäminen ja ympäristö	3 506	1 213
Tekninen tuki	108	53
Yhteensä	7 693	2 667

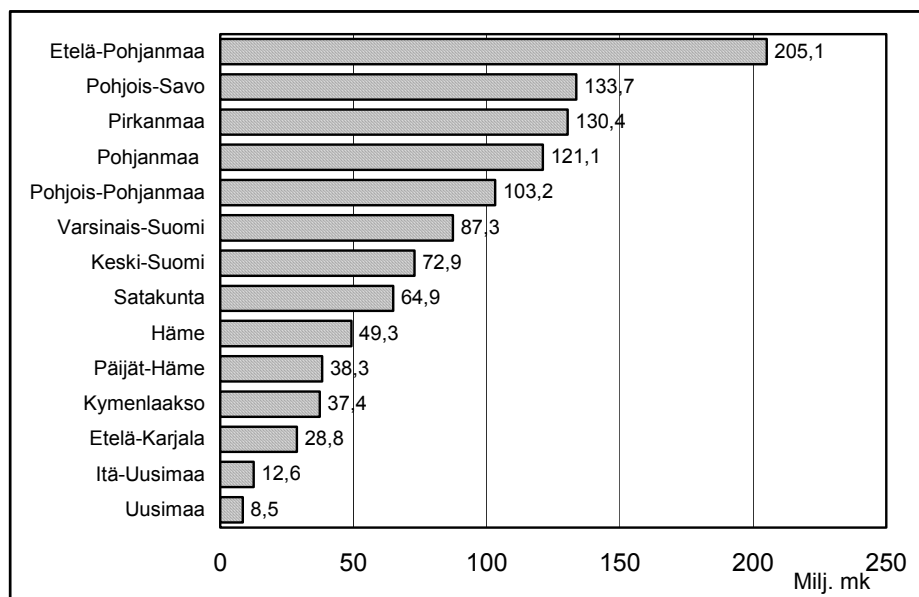
Ohjelman toteuttamiseksi käytettiin EU-rahoitusta 3 419 milj. markkaa eli hie-
man suunniteltua enemmän. Ohjelman kokonaisrahoitukseksi tuli 11 110 milj.
markkaa, mikä ylitti selvästi suunnitellun rahoituskehityksen. Ylitys johtui lä-
hinnä yksityisen rahoitusosuuden kasvusta. Tavoite 6 -alueella uusia yrityksiä
ohjelman seurantietojen antamien lukujen mukaan syntyi 2600 kappaletta ja
uusia työpaikkoja 19 500 kappaletta (Sisäasiainministeriö 2000 b). Seurantatie-
tojen työpaikkamääriin on myös tavoite 6 -ohjelman väliarvioinnissa suhtau-
duttu varauksellisesti (Sisäasiainministeriö 2000 a). Ohjelman yleistavoite eli
kehittyneisyseron kaventaminen muuhun Suomeen verrattuna ei väliarvioin-
nin mukaan toteutune.

2.2.4 EU-rahoitus tavoite 5b - ja 6 -ohjelmissa

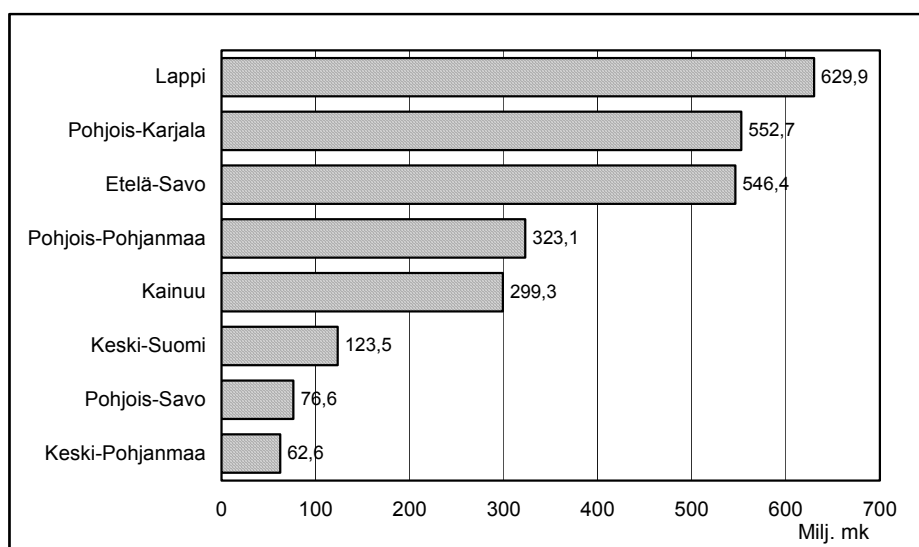
Tavoite 5b - ja 6 -ohjelmien EU-rahoitus kohdennettiin maakunnittain jakamal-
la kokonaisrahoitus ohjelma-alueisiin kuuluvan väestön kokonaismäärällä ja
kertomalla näin saatu keskimääräinen tukitaso maakunnittain tavoitealueisiin
lukeutuvan väestön määrällä. Näin seuraavissa kuvioissa esitetyt määrärahojen
jakautumat kuvaavat myös tavoitealueiden suhteellista väestömäärää maakun-
nittain.

Manner-Suomen tavoite 5b -ohjelmaa toteutettiin 14 maakunnan alueella.
Ainoastaan Etelä-Pohjanmaa oli kokonaisuudessaan tavoite 5b -aluetta. Maa-
kunnittain tavoite 5b -ohjelman EU:n rakennerahastoista tuleva rahoitus koh-
dentui kuvion 2.2. mukaisesti.

Tavoite 6 -ohjelmaa toteutettiin 8 eri maakunnan alueella. Lappi, Kainuu,
Pohjois-Karjala sekä Etelä-Savo kuuluivat kokonaisuudessaan tavoite 6-
alueeseen. Lisäksi alueeseen kuului osia Pohjois-Pohjanmaan, Keski-
Pohjanmaan, Keski-Suomen ja Pohjois-Savon maakunnista. EU:n rahoituksen
jakaantuminen ohjelma-asiakirjan mukaisesti maakunnittain esitetään kuviossa
2.3. (ei sisällä teknistä tukea).

Kuvio 2.2. EU- rahoitus maakunnittain tavoite 5b -ohjelmassa

Kuvio 2.3. EU- rahoitus maakunnittain tavoite 6 -ohjelmassa

2.2.5 Tavoite 5b -ohjelman toimintalinja 2

Toimintalinjan 2, alkutuotannon monipuolistaminen, sisältämien toimenpidekokonaisuuksien keskeinen tavoite oli lisätä maataloilla harjoitettavaa yritystoimintaa ja kehittää maatalojen toimintaa nykyistä kilpailukykyisemmäksi. Toimintalinjalla 2 oli keskeinen osa Suomen tavoite 5b -ohjelman määrällisten tavoitteiden toteutumisessa. Sille asetetut määrälliset tavoitteet olivat: 7 000 uutta tai säilytettyä työpaikkaa, 3 000 maatilalla uutta yritystoimintaa, 60 tuotekehitysyksikköä, 220 data ja T&K -projektia ja 1 200 koulutettua henkilöä. Toimintalinjan 2 osuus koko ohjelman kokonaiskustannuksista oli 39,8 %.

Tavoite 5b -ohjelman osalta tämä tarkastelu keskittyy toimenpidekokonaisuuden 2.3 toimintaan. Maatalojen pienimuotoista mekaanista puunjalostustoimintaa kehittämällä pyrittiin monipuolistamaan maatalojen elinkeinotoimintaa. Ohjelma-asiakirjassa tuettavaksi toiminnaksi määriteltiin investointihankkeet, tuotteiden markkinointi, tuotekehitys sekä verkostoituminen. Toimenpidekokonaisuuden 2.3 osuus koko toimintalinjan rahoituskehyksestä oli hieman yli 10 %.

Taulukko 2.3. Tavoite 5b -ohjelman toimintalinjan 2 julkisen rahoituksen rahoituskehys toimenpidekokonaisuuksittain

Toimenpidekokonaisuus	Julkinen kehys, mmk
2.1 maaseutuelinkeinojen kehittäminen	365,4
2.2 metsien hoidon ja käytön sekä puun energiakäytön edistäminen	119,9
2.3 maatalojen mekaaninen puunjalostus	111,4
2.4 kylien ja maaseutumatkailun kehittäminen	308,0
2.5 maatalojen toimintaa palvelevat teknologian kehittämishankkeet	106,4
2.6 kylien kehittämiseen ja maaseutumatkailuun liittyvä koulutus	28,1
Yhteensä	1 039,5

2.2.6 Tavoite 6 -ohjelman toimintalinja 3

Toimintalinja 3 kattoi maa-, metsä- ja kalatalouden kehittämiseksi suunnatut toimenpidekokonaisuudet sekä maaseudun ja ympäristön kehittämisen. Yleisinä teemoina ohjelmassa oli maatilojen monipuolistumisen tukeminen, ympäristön suojeleminen sekä maaseutualueiden tasapainoinen kehitys (Euroopan komissio 1995 a).

Toimintalinja 3 muodostui kuudesta tavoite 5a- tyyppisestä toimenpidekokonaisuudesta² (3.1-3.5 ja 3.7), maanviljelijöiden koulutustoimenpiteistä (3.6), maaseudun kehittämissuunnitelmasta (3.8-3.10) sekä ympäristönhoidon ja -suojelun toimenpidekokonaisuudesta (3.11). Toimintalinjan toteuttamiseen osallistuivat kaikki rahastot. ESR rahoitti toimenpidekokonaisuuksia 3.6 ja 3.9, EAKR toimenpidekokonaisuuksia 3.8 ja 3.11, KOR toimenpidekokonaisuutta 3.7 ja EMOTR toimenpidekokonaisuuksia 3.1-3.5 sekä 3.10.

Toimintalinjaan luotiin ohjelman viimeistelyvaiheessa laaja maaseudun kehittämissuunnitelma, jota rahoittivat yhteisesti EMOTR, EAKR ja ESR. Suunnitelman tavoitteena oli toimia monipuolisesti maaseutualueiden kehittämiseksi siten, että maaseutuyhteisöjen elinvoimaisuus säilyy ja väestön muutto keskuksiin vähenee.

Maaseutusuunnitelman EMOTR -toimenpidekokonaisuus 3.10 muodostui kolmesta osakokonaisuudesta. Näistä 3.10.1. sisältönä on ohjelma-asiakirjan mukaan yksityismetsien parantaminen, puun käyttö energialähteenä ja pienimuotoinen mekaaninen puunjalostus, 3.10.2 sisältönä on maatilojen elinkeinojen kehittäminen ja monipuolistaminen sekä tilojen tuotteiden markkinointi ja 3.10.3 kattaa kylien, maaseutumatkailun, kulttuuriympäristön ja maisemanhoidon kehittämisen. Ohjelmassa on asetettu kullekin osakokonaisuudelle seuranta- ja arviointi-indikaattorit. Käytettävissä olevaa rahoitusta ei ole kuitenkaan jaettu osakokonaisuuksien kesken. Pienimuotoisen puunjalostustoiminnan edistäminen sijoittui samaan osakokonaisuuteen muiden metsätalouden edistämistoimenpiteiden kanssa, joten tälle toimialalle ei erikseen määritetty rahoituskohdasta tavoite 6 -alueella. Se, missä määrin pienimuotoisen puunjalostustoiminnan kehittämistoimenpiteitä toteutettiin tavoite 6 -alueen maakunnissa, oli näin riippuvainen toimialan omasta kehittämishalukkuudesta, mutta myös siitä ak-

² Toimenpidekokonaisuudet olivat: maatilatalouden rakenteen kehittäminen, nuorten viljelijöiden tilanpidon aloittamisen tukeminen, maatalouden luonnonhaittakorvaus (LFA), puutarha- ja tuottajayhteisöjen tukeminen, elintarviketeollisuuden jalostuksen ja markkinoinnin tukeminen sekä kalatalousrahaston rahoittama kalatalouden rakenteen kehittäminen.

tiivisuudesta, jolla ohjelmaa toteuttava hallinto halusi edistää toimialan kehittymistä.

Maaseutupaketin tavoitteeksi asetettiin maaseutualueiden taloudellisen perustan vahvistaminen ja luontaisten mahdollisuuksien hyödyntäminen mm. pienimuotoisen puunjalostustoiminnan alalla. Tuettavaksi toiminnaksi määritettiin mm. investointituki mekaanisessa puunjalostuksessa tarvittavien koneiden hankintaan, laatu järjestelmien kehittäminen sekä projektit, joilla parannetaan puutuotteiden laatua, puunjalostuksen tuotantoprosesseja ja alueellisia tuotantoketjuja.

2.2.7 Kehittämishankkeet ja yrityshankkeet tavoite 5b- ja tavoite 6 -ohjelmissa

Tavoite 5b -ohjelmassa on rahoitettu EU:n maatalousrahaston varoin yhteensä 1 562 kehittämishanketta vuosina 1995-1999³. Hyväksytyjen kehittämishankkeiden kustannusarvio oli tavoite 5b -alueella yhteensä 1 042 miljoonaa markkaa. Tästä EMOTR-rahoitus sekä kansallinen rahoitus olivat yhteensä 645 milj. markkaa. Kuntien rahoitusosuus oli runsaat 100 milj. markkaa ja yksityisen rahoituksen osuus 230 milj. markkaa. Kehittämishankkeen keskimääräinen kustannusarvio oli noin 660 000 markkaa, josta EU:n ja kansallisen tuen osuutta oli noin 410 000 markkaa hanketta kohden.

Tavoite 6 -ohjelman maaseutupaketissa maatalousrahaston rahoittamia kehittämishankkeita oli 568 kappaletta. Yhteensä tavoiteohjelmien kautta on tuettu näin 2130 maaseudun kehittämishanketta.

Tavoite 6 -alueella kehittämishankkeiden kustannusarviot olivat yhteensä 395 milj. markkaa ja tukirahoitusta hankkeisiin oli sidottu 284 milj. markkaa. Kehittämishankkeen keskimääräinen kustannusarvio oli 695 000 markkaa, josta EU:n ja kansallisen tuen osuutta oli noin 500 000 markkaa hanketta kohden.

Kehittämishankkeisiin liittyviä yritystoiminnan kehittämishankkeita oli tavoite 5b -alueella 4 659 kappaletta. Tavoite 5b -alueella yrityshankkeisiin oli käytetty sekä kansallista että EU-rahoitusta yhteensä noin 302 milj. markkaa. Tukea on maksettu tavoite 5b -alueella noin 30 % hyväksytystä kustannusarvi-

³ Kehittämishankkeita ja yrityshankkeita koskevat tiedot perustuvat maa- ja metsätalousministeriön (2000) ylläpitämään tietojärjestelmään. Tämän selvityksen aikana ilmeni, että tietojärjestelmässä oli kesällä 2000 edelleen pieniä virheellisyyskohtia. Niiden määrä kehittämishankkeiden ja yrityshankkeiden määrään suhteutettuna on kuitenkin vähäinen.

oista eli tuetun yritystoiminnan kokonaisinvestoinnit tavoite 5b -alueella olivat hieman yli miljardi markkaa.

Yrityshankkeita tavoite 6 -alueella kaikkiaan 1 555 kappaletta. Yrityshankkeisiin oli käytetty sekä kansallista että EU-rahoitusta yhteensä 117 milj. markkaa ja kokonaisinvestoinnit olivat 383 milj. markkaa (taulukko 2.4.). Yrityshankkeita on näin rahoitettu yhteensä tavoite 5b - ja tavoite 6 -alueilla 6 214 kappaletta.

Taulukko 2.4. EMOTR -osarahoitteiset yrityshankkeet tavoite 5b - ja tavoite 6 - ohjelmissa 1995-1999*.

	Yrityshankkeita kpl	Tuki yht. 1000 mk	Mk/Hanke
Etelä-Pohjanmaa	1007	95603	94938
Pohjanmaa	1506	50977	33850
Pohjois-Savo	236	25853	109546
Pirkanmaa	579	23242	40142
Pohjois-Pohjanmaa	155	20320	131098
Keski-Suomi	465	19126	41132
Varsinais-Suomi	148	15230	102908
Päijät-Häme	138	11193	81108
Kanta-Häme	83	10859	130828
Satakunta	185	10434	56400
Kymenlaakso	59	9582	162409
Etelä-Karjala	61	5715	93683
Uusimaa	30	2527	84244
Itä-Uusimaa	7	953	136143
5B-alue	4659	301615	64738
Pohjois-Karjala	535	48169	90036
Etelä-Savo	409	37565	91847
Kainuu	167	7240	43354
Keski-Suomi	260	6683	25704
Pohjois-Pohjanmaa	70	5157	73673
Savo	28	4772	170429
Lappi	45	4116	91463
Keski-Pohjanmaa	41	3533	86171
6-alue	1555	117235	75393
Kaikki yhteensä	6214	418850	67404

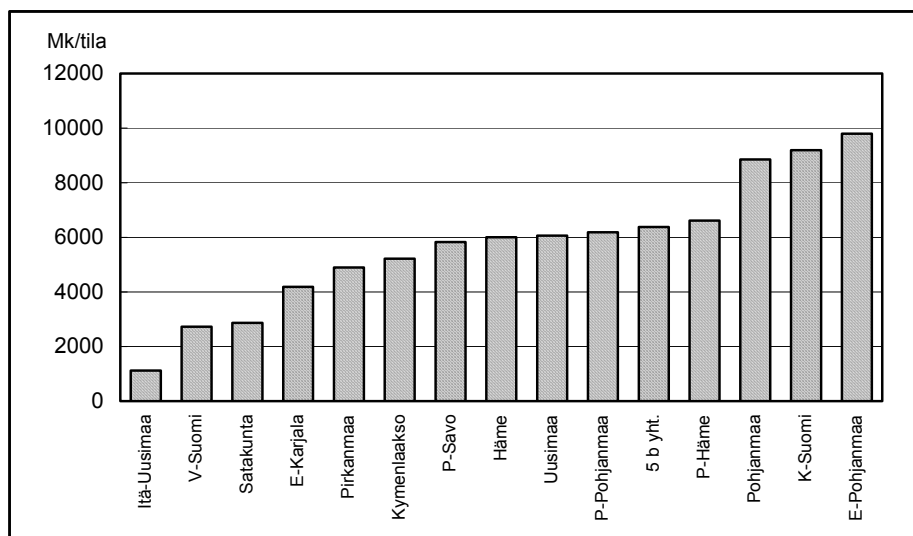
*Maakunnat lajiteltu käytetyn yritystuen mukaan. Taulukon lähde maa- ja metsätalousministeriö.

Keskimääräinen tuki yrityshankkeelle oli tavoite 5b -alueella 65 000 markkaa ja tavoite 6 -alueella 75 000 markkaa. Keskimääräinen kustannusarvio oli tavoite 5b -alueella 212 000 markkaa ja tavoite 6 -alueella 246 000 markkaa.

Tavoite 5b - ja tavoite 6 -alueella kaudella 1995-1999 tehtyjen EMOTR-osarahoitteisen maaseudun kehittämistoiminnan rahoituspäätösten pohjana olevien kustannusarvioiden loppusumma on kehittämis- ja yrityshankkeet yhteenlaskettuina yhteensä lähes 2,9 miljardia markkaa.

Yritystuki alueittain

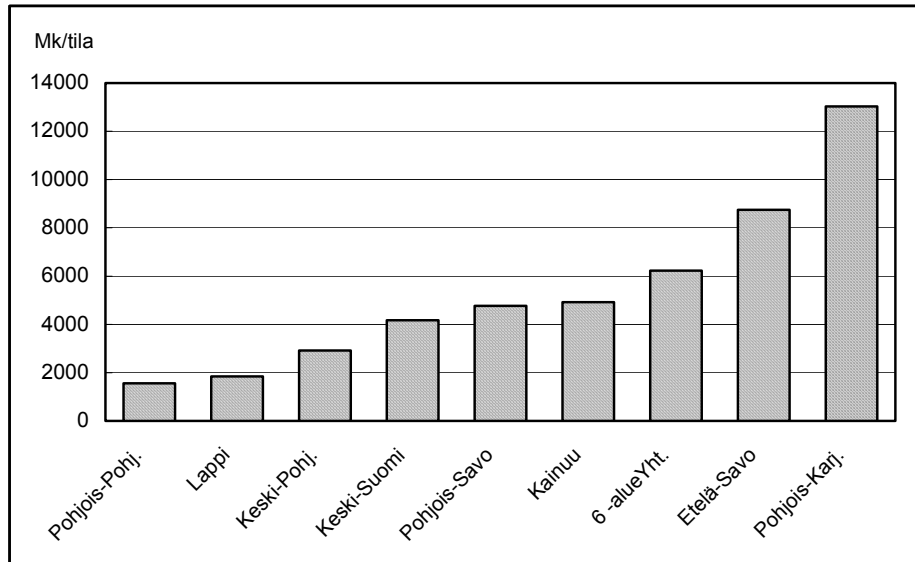
Suoraan yrityksille suunnattua, yritystoiminnan edistämiseen tarkoitettua investointi- ja kehittämistoiminnan tukea oli käytetty tavoitealueilla hyvin eri tavoin. Seuraavissa kuvioissa yritystukeen käytetty julkinen rahoitus on suhteutettu alueen maatilayrittäjien määrään mukaan⁴.

Kuvio 2.4. Myönnetty Emotr-osarahoitteiset yritystuet yhteensä (EU-rahoitus ja kansallinen rahoitus) tavoite 5b -alueen maakunnissa keskimäärin alueen maatilaa kohden 1995-1999⁵.

⁴ Maatalousrahaston tuen pääasiallinen kohderyhmä on alueen maatilayrittäjät.

⁵ Maatilojen lukumääränä käytetty vuoden 1998 maatilojen lukumäärää. Lähde maa- ja metsätalousministeriö (1999b) IACS- tiedot.

Kuvio 2.5. Myönnetty Emotr-osarahoitteiset yritystuet yhteensä (EU-rahoitus ja kansallinen rahoitus) tavoite 6 -alueen maakunnissa keskimäärin alueen maatilaa kohden 1995-1999⁶.

Kuviot osoittavat, että niin tavoite 5b - kuin tavoite 6 -alueella alueen sisäiset erot yritysrahoituksen käytössä ovat suuret. Yritysrahoitusta eniten käyttäneet maakunnat ovat painottaneet vahvasti yritystoiminnan edistämistä ja ovat suunnanneet rahoitusta yritysten investointi- ja kehittämistoiminnan tukemiseen. Aktiivisimmat maakunnat ovat olleet Pohjois-Karjala ja Etelä-Pohjanmaa.

⁶ Maatilojen lukumääränä käytetty vuoden 1998 maatilojen lukumäärää. Lähde maa- ja metsätalousministeriö (1999b) IACS- tiedot

2.3 Pienimuotoisen puunjalostustoiminnan kehittäminen EMOTR -rahoituksella tavoite 5b - ja tavoite 6 -alueilla

2.3.1 Kehittämishankkeiden määrät ja toteuttajat

Tavoite 5b -alueella toimenpidekokonaisuudessa 2.3, maatilojen mekaanisen puunjalostustoiminnan edistäminen, oli kaudella 1995-1999 tehty myönteinen rahoituspäätös kaikkiaan 74 kehittämishankkeesta. Näistä hankkeista 71 liittyi mekaanisen puunjalostustoiminnan kehittämiseen. Koska yksi hanke oli jäänyt toteutumatta, tuli kehittämishankkeiden määräksi 70 kappaletta.

Tavoite 6 -ohjelman maaseutupaketin metsätoimenpiteitä koskevasta kehittämiskokonaisuudesta oli tehty päätökset 101 kehittämishankkeesta. Näistä kuitenkin vain osa koski suoraan mekaanisen puunjalostustoiminnan kehittämistä. Hankerekistereissä olevien kuvausten pohjalta näistä hankkeista 28 liittyi mekaanisen puunjalostustoiminnan edistämiseen. Kahden hankkeen toiminta ei kuitenkaan suuntautunut mitenkään mekaanisen puunjalostustoiminnan edistämiseen, joten lopulliseksi hankemääräksi tuli 26 kehittämishanketta.

Puunjalostusalan hankkeet olivat tavoite 5b -alueella (keskiarvo 740 000 mk) keskimäärin suurempia kuin kaikki 5b -hankkeet. Tavoite 6 -alueella puunjalostustoiminnan kehittämishankkeet olivat pienempiä (keskiarvo 640 000 mk) kuin tavoite 6 -alueen hankkeet keskimäärin. Tavoite 5b -alueella kehittämishankkeiden kustannusarvio oli yhteensä noin 52 milj. markkaa ja tavoite 6 -alueella noin 18 milj. markkaa eli EMOTR -osarahoitteisen puunjalostusalan kehittämistoiminnan kehittämishankkeiden kokonaiskustannuksiksi muodostui kaikkiaan noin 70 milj. markkaa.

Puunjalostusalan kehittämishankkeiden osuus kaikista tavoite 5b -alueen kehittämishankkeiden kokonaiskustannuksista oli noin 5 %. Tavoite 6 -alueella puunjalostustoiminnan kehittämishankkeiden osuus oli hieman pienempi, noin 4,5 % kaikkien EMOTR -rahoitteisten kehittämishankkeiden kokonaiskustannuksista.

2.3.2 Toteuttajat ja hankkeet maakunnittain

Mekaanisen puunjalostusalan hankkeita ovat useimmiten toteuttaneet kunnat, kuntien muodostamat alueelliset yrityspalveluyhtiöt, ammatilliset oppilaitokset ja muut koulutusyhtymät sekä metsätalouden neuvonta- ja edistämisyhteisöt (taulukko 2.5.). Tavoite 6 -alueella oppilaitokset ja koulutuskuntayhtymät ovat toteuttaneet lähes puolet alan hankkeista. Tavoite 5b -alueella hankkeiden toteuttajajoukko on laajempi. Kuntasektorin eli kuntien tai kuntien muodostamien alueellisten kehittämisorganisaatioiden osuus hankkeiden toteuttamisessa on merkittävämpi kuin tavoite 6 -alueella. Samoin metsäkeskusten toteuttamia hankkeita on enemmän tavoite 5b -alueella kuin tavoite 6 -alueella. Tavoite 5b -alueella on myös lukuisia yksittäisten henkilöiden, yritysten tai osuuskuntien toteuttamia hankkeita.

Maakunnittain tarkasteltuna tavoite 6 -alueella Pohjois-Karjala sekä Etelä-Savo ovat luottaneet lähinnä ammatillisten oppilaitosten ja koulutuksen kuntayhtymien ammattitaitoon. Tavoite 5b -maakunnista Päijät-Hämeessä toimintaa on toteutettu metsäkeskuksen sekä kuntien vetämin hankkein. Yritysten tai yrittäjäryhmien toteuttamia hankkeita oli hyvin vähän.

Hankkeet olivat keskikooltaan suurimmat Etelä-Pohjanmaalla, Pirkanmaalla ja Pohjois-Karjalassa. Eniten hankkeita oli Pirkanmaalla, Etelä-Savossa Pohjois-Savon tavoite 5b -alueella.

Taulukko 2.5. Puualan hankkeiden toteuttajatahot ja hankkeiden keskimääräinen kustannusarvio maakunnittain

	Metsä- keskus	MHY- liitto/ yhdis- tys	Koulu/ oppi- laitos	Kunta tai kun- tien keh. yhtiö	Yritys/ henkilö	Muu	Yh- teensä	Hankkeen kust.arvio mk, kes- kim.
Tavoite 6 -alue								
Etelä-Savo			6	1	1		8	417355
Keski- Pohjanmaa	1						1	475000
Keski-Suomi		1	1	3			5	365919
Lappi	1			1			2	903733
Pohjois- Karjala			4	1			5	1008817
Pohjois- Pohjanmaa		1	1	1			3	439667
Pohjois-Savo		1	1				2	277000
6 Yhteensä	2	3	13	7	1		26	580762
Tavoite 5b -alue								
Etelä-Karjala	1		1	3	1		6	507624
Etelä- Pohjanmaa	1			3			4	2519750
Häme	1		2				3	734790
Itä-Uusimaa				1	1		2	257950
Keski-Suomi		2		1	1		4	293250
Kymenlaakso	1		2	1	2		6	920924
Pirkanmaa	3	1	4	1		1	10	1154541
Pohjanmaa	1	1		2	1		5	582034
Pohjois- Pohjanmaa				1	1		2	242750
Pohjois-Savo	2		1	4	3		10	601475
Päijät-Häme	2			5			7	302290
Satakunta				4	2	1	7	474921
Varsinais- Suomi		1	1			2	4	963250
5b Yhteensä	12	5	11	26	12	4	70	748760
Tavoite 5b - ja 6 -alueet yht.	14	8	24	33	13	4	96	703260

Lähde: maa- ja metsätalousministeriö

2.3.3 Yrityshankkeet

Kehittämishankkeisiin liittyen oli tavoite 5b -alueella tuettu 474 puunjalostustoiminnan kehittämiseksi toteutettua yrityshanketta. Näitä tuettiin yhteensä noin 51 milj. markalla. Vastaavasti tavoite 6 -alueella yrityshankkeita oli 103 ja niihin käytettiin julkista tukirahoitusta runsaat 12 milj. markkaa. Puunjalostustoiminnan kokonaisinvestointien määrä näissä rahoitetuissa yrityshankkeissa oli tavoite 5b - ja tavoite 6 -alueella yhteensä runsaat 200 milj. markkaa.

Lisäksi joissakin muiden toimialojen kehittämishankkeissa oli mukana myös puunjalostustoimintaa kehittäviä yrityksiä. Näiden määrä oli kuitenkin vähäinen verrattuna suoraan puualan kehittämishankkeisiin osallistuneiden yritysten määrään.

Sekä tavoite 5b- että tavoite 6 -alueella toteutetut puunjalostusalan yrityshankkeet keskittyvät vahvasti muutamille alueille. Tavoite 5b- alueella hankkeita on ollut erityisen runsaasti Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa. Vastaavasti tavoite 6 -alueella Etelä-Savo ja Pohjois-Karjala ovat olleet aktiivisimmat yritystuen käyttäjät.

Yrityshankkeita ei ole ollut lainkaan Kainuussa, Pohjois-Pohjanmaalla, Pohjois-Savossa sekä Uudellamaalla ja Lapissakin yrityshankkeita oli vain yksi kappale. Vähäiseksi hankkeiden määrä on jäänyt myös Keski-Suomessa sekä tavoite 5b- alueen eteläosissa. Näistä alueista Kainuussa ja Uudellamaalla ei ollut lainkaan alan kehittämishankkeita ja muilla alueilla kehittämishankkeet eivät ole kovin hyvin edistäneet yritysten investointeja.

Puunjalostusalan osuus kaikista yrityshankkeista jäi alle 10 %. Osuus oli korkeampi tavoite 5b- alueella kuin tavoite 6 -alueella. Maakuntien välillä erot olivat huomattavat. Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa ja Keski-Pohjanmaalla puunjalostusalan yrityshankkeita oli noin kolmannes ja Etelä-Pohjanmaalla lähes neljännes kaikista rahoitetuista yritystukihankkeista.

Yritystukena puunjalostusalan yrityksille suuntautui lähes 15 % yritystukien kokonaissummasta. Tavoite 5b -alueella osuus oli korkeampi kuin tavoite 6 -alueella. Maakuntien väliset erot olivat kuitenkin merkittävät.

Taulukko 2.6. EMOTR- osarahoitteiset yrityshankkeet 1995-1999 tavoite 5b - ja tavoite 6 -alueella

ALUE	Yritys- hankkeita, kpl.	Tuki mk/yr.hanke	Osuus alueen kaikista yritys- hankkeista, %	Osuus alueen yritystuesta, %
Etelä-Savo	33	76030	8,1	6,7
Kainuu	0		0,0	0,0
Keski-Pohjanmaa	13	88385	31,7	32,5
Keski-Suomi	7	121929	2,7	12,8
Lappi	1	296000	2,2	7,2
Pohjois-Karjala	49	152647	9,2	15,5
Pohjois-Pohjanmaa	0		0,0	0,0
Pohjois-Savo	0		0,0	0,0
6-alue yht.	103	119293	6,6	10,5
Etelä-Karjala	22	71195	36,1	27,4
Etelä-Pohjanmaa	232	92034	23,0	22,3
Häme	24	51250	28,6	10,8
Itä-Uusimaa	2	112920	28,9	25,0
Keski-Suomi	6	94500	1,3	3,0
Kymenlaakso	18	142161	30,5	26,7
Pirkanmaa	26	110288	4,5	12,3
Pohjanmaa	94	104356	6,2	19,2
Pohjois-Pohjanmaa	0		0,0	0,0
Päijät-Häme	6	646500	2,5	15,0
Satakunta	14	89861	10,1	11,2
Pohjois-Savo	13	163500	7,0	20,4
Uusimaa	0		0,0	0,0
Varsinais-Suomi	17	115521	11,5	12,9
5b -alue yht.	474	107088	10,2	16,8

Lähde: maa- ja metsätalousministeriö

Yrityshankkeiden ja kehittämishankkeiden välinen yhteys

Tavoite 5b- ohjelmasta tehdyssä väliarvioinnissa on todettu, että kehittämishankkeiden maakunnittain lasketun keskimääräisen koon ja maakunnassa olevien yrityshankkeiden määrällä on positiivinen korrelaatio. Tästä ei kuitenkaan voida tehdä suoraa johtopäätöstä, että suuremmat kehittämishankkeet synnyttävät

vät paremmin yrityshankkeita, sillä hallinnossa yleisesti käytetty tapa kiinnittää yrityshankkeet johonkin kehittämishankkeeseen on voinut vaikuttaa tulokseen. Tässä tarkastelussa puualan hankkeiden osalta Etelä-Pohjanmaa poikkeaa merkittävästi muista maakunnista. Puualan kehittämishankkeiden keskikoko on ollut suurin Etelä-Pohjanmaalla, noin 2,5 milj. markkaa ja Etelä-Pohjanmaalla on myös yrityshankkeita ollut selvästi eniten, kehittämishanketta kohden 58 kappaletta. Muissa maakunnissa yrityshankkeita on yhtä kehittämishanketta kohden ollut 0-20 kappaletta keskimääräisen kehittämishankkeen kokonaiskustannuksen vaihdellessa 250 000 markasta 1 200 000 markkaan.

2.4 Puunjalostustoiminnan kehitys tavoite 5b- ja 6 -alueilla 1995-1999

Tämä selvitys keskittyy maatiloilla ja pienissä maaseutuyrityksissä harjoitettavan puun jatkojalostustoiminnan kehittämiseksi toteutettujen EU:n tavoite 5b- ja 6 -ohjelmien toimenpiteiden arviointiin. Selvityksen kohteena on siten vain osa näillä alueilla harjoitettavasta puunjalostusalan yritystoiminnasta. Toimialakohtaiset tilastot eivät mahdollista yksityiskohtaista selvitystä siitä, mikä on nimenomaan EU:n maatalousrahaston kehittämistoimenpiteiden kohteena olevan puunjalostustoiminnan osuus eri alueiden koko puunjalostustoiminnan kokonaismäärästä. Maatalousrahaston toiminta kohdistuu pienimuotoiseen mekaanisen puunjalostustoimintaan, puusepänteollisuuteen, puu- ja hirsirakennusten valmistukseen sekä huonekalujen valmistukseen ja muiden puuesineiden valmistukseen.

Alueittainen puunjalostuksen työpaikkojen kokonaismäärä tai toimialojen arvonnalisäys ei kerro siitä, millainen kehitys on ollut nimenomaan maatalousrahaston toimenpiteiden kohderyhmässä. Toimialan kokonaiskehityksen tunnuslukuihin vaikuttavat keskeisesti alueella toimivat suuret yritykset. Näiden seikkojen vuoksi tässä yhteydessä on käsitelty alan kokonaiskehitystä vain siinä laajuudessa ja niiltä osin kuin se on ollut tarpeellista tämän selvityksen kannalta. Tarkemmin puutuotetoimialan kehityksestä ja rakenteesta kertoo Finnvera Oyj:n toimiala-analyysi (2000).

Puutuotetoimialan kehitystä yleisesti kuvaavina muuttujina on tässä yhteydessä käytetty alalla olevien työpaikkojen määrää ja alan yritysten liikevaihtoa.

Taulukko 2.7. Puutavaran ja puutuotteiden valmistuksen (TOL 20)⁷ työpaikkojen kehitys maakunnittain.

	Työpaikat 1998, kpl	Muutos 1994-1998, %	Osuus työpaikoista 1998, %
Ahvenanmaa	77	24,19	0,54
Etelä-Savo	2 827	13,81	4,70
Keski-Pohjanmaa	419	11,73	1,55
Etelä-Pohjanmaa	1 722	11,17	2,32
Pirkanmaa	2 575	10,37	1,41
Pohjois-Savo	2 190	9,94	2,35
Pohjois-Pohjanmaa	2 300	9,32	1,70
Uusimaa	1 258	7,98	0,20
Pohjanmaa	1 000	5,49	1,36
Kymenlaakso	898	5,15	1,22
Keski-Suomi	2 552	0,47	2,63
Pohjois-Karjala	1 650	0,36	2,78
Päijät-Häme	2 933	0,17	3,75
Kanta-Häme	1 133	0,00	1,78
Varsinais-Suomi	1 185	-0,75	0,64
Kainuu	709	-5,72	2,30
Itä-Uusimaa	330	-5,98	1,01
Satakunta	1 110	-6,72	1,20
Lappi	868	-8,15	1,28
Etelä-Karjala	1 368	-13,14	2,64
Suomi yhteensä	29 104	3,51	1,37

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilastot

Puutavaran ja puutuotteiden valmistuksen työpaikat ovat kasvaneet manner-Suomen alueella viime vuosien aikana ripeimmin Etelä-Savossa sekä Pohjanmaan maakunnissa (taulukko 2.7.). Työpaikat ovat puolestaan vähentyneet eteläisessä Suomessa sekä Lapin ja Kainuun maakunnissa. Huolimatta puualan työpaikkojen määrän lisäyksestä, on puualan työpaikkojen osuus koko maan kaikista työpaikoista alentunut selvästi vuosina 1994-1998. Ainoastaan Etelä-Savossa, Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla, Ahvenanmaalla sekä Pohjois-Savossa puualan työpaikkojen osuus maakunnan kaikista työpaikoista oli kasvanut.

⁷ Puutavaran ja puutuotteiden valmistus sisältää seuraavat alatoimialat: Puun sahaus, höyläys ja kyllästys (TOL 201), vanerin ja muiden puulevyjen valmistus (TOL 202), rakennuspuusepän tuotteiden valmistus (TOL 203), puupakkausten valmistus (TOL 204) ja muiden puutuotteiden valmistus (TOL 205).

Suhteellinen osuus kasvoi huomattavimmin Etelä-Savossa, jossa puutuotetointiala on ollut jo perinteisesti hyvin vahva. Eniten puualan osuus alueen työpaikoista väheni Etelä-Karjalassa, Päijät-Hämeessä ja Kainuussa.

Kehitys ohjelma-alueilla

Tavoitealueilla tapahtunut kehitys on pääpiirteissään samankaltainen maakunnittain kuvatun kehityksen kanssa. Tavoite 5b -alueella työpaikat ovat lisääntyneet hieman vähemmän ja vastaavasti tavoite 6 -alueella hieman enemmän kuin koko maassa keskimäärin (taulukko 2.8.).

Itä-Uudellamaalla, Uudellamaalla ja Pohjois-Savon tavoite 6 -alueella puutoimialan työpaikkojen määrä on niin pieni, että lukuihin vaikuttaa suuresti jo yksittäisessä yrityksessä tapahtuneet muutokset.

Tavoite 5b -alueella toimiala on edennyt vahvasti Etelä-Pohjanmaalla, Pohjois-Savossa, Pirkanmaalla ja Vaasan rannikkoseudulla. Vastaavasti tavoite 6 -alueella kasvualueita ovat olleet Keski-Pohjanmaa, Etelä-Savo ja Pohjois-Pohjanmaa.

Puutoimialan vahvuutta alueen elinkeinorakenteessa on kuvattu puutyöpaikkojen osuudella alueen kaikista työpaikoista. Näin tarkasteltuna vahvimmat alueet tavoite 5b -alueella ovat Päijät-Häme ja Pirkanmaa. Vastaavasti tavoite 6 -alueella vahvimmat alueet ovat Keski-Suomi, Pohjois-Pohjanmaa ja Etelä-Savo. Puutoimialan osuus kaikista työpaikoista on kasvanut tavoite 6 -alueella. Tämä johtuu paitsi puutoimialan työpaikkojen lisäyksestä, myös siitä, että työpaikkojen kokonaiskasvu on ollut heikkoa alueella. Osuus on kasvanut voimakkaasti Keski-Pohjanmaalla, Etelä-Savossa ja Pohjois-Pohjanmaalla eli pääsääntöisesti niillä alueilla, jossa toimiala on ollut vahva jo aikaisemmin.

Tavoite 5b -alueella toimialan työpaikkojen lisäys ei kohdistu samalla tavoin jo vahvoille puutoimialan alueille. Osuuttaan kaikista työpaikoista ovat lisänneet ainoastaan Pohjois-Savo, Pirkanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Kymenlaakso. Vahvin puutoimialan alue, Päijät-Häme, on menettänyt työpaikkoja. Puutoimialan osuus on pudonnut erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomen alueilla. Näillä alueilla puutoimialan työpaikkojen määrä on alentunut ja alueen työpaikkojen kokonaismäärä kasvanut.

Puutoimialan kehitys tavoitealueilla on ollut parhainta niillä alueilla, joissa myös maatalousrahaston tukemia yritysinvestointeja on ollut eniten.

Taulukko 2.8. Puutavaran ja puutuotteiden valmistuksen (TOL 20) työpaikat tavoite 5b- ja 6-alueella

	Työpaikat 1998, kpl	Muutos 1994- 1998, %	Puutyöpaikat kaikista työ- paikoista osuus 1998, %	Osuuden muu- tos 1994-1998, %
Itä-Uusimaa	64	16,36	1,81	11,75
Etelä-Pohjanmaa	1722	11,17	2,32	2,79
Pohjois-Savo	1143	10,12	2,66	7,11
Pirkanmaa	1992	8,08	4,53	3,91
Vaasan rannikkos.	986	6,71	2,29	-0,43
Kymenlaakso	366	4,27	3,27	1,10
Pohjois-Pohjanmaa	449	2,05	1,26	-4,16
Keski-Suomi	652	-4,82	2,92	-7,08
Varsinais-Suomi	633	-6,50	2,22	-10,21
Päijät-Häme	905	-6,70	7,44	-8,43
Satakunta	373	-8,13	1,62	-11,23
Uusimaa	17	-10,53	0,71	-15,97
Häme	562	-12,60	3,02	-17,37
Etelä-Karjala	229	-19,37	3,04	-14,61
Tavoite 5b	10093	2,11	2,73	-2,69
Keski-Pohjanmaa	207	18,29	3,10	15,14
Etelä-Savo	2827	13,81	4,70	9,43
Pohjois-Pohjanmaa	1567	9,66	5,10	7,53
Keski-Suomi	644	2,06	5,25	-0,04
Pohjois-Karjala	1650	0,36	2,78	-1,81
Kainuu	709	-5,72	2,30	-7,04
Lappi	868	-8,15	1,28	-10,14
Pohjois-Savo	75	-17,58	1,07	-13,47
Tavoite 6	8547	4,86	3,11	2,50

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilastot

3. HANKEVETÄJÄKYSELY

Maa- ja metsätalousministeriö ylläpitää hankerekisteriä, josta löytyy tiedot sekä tavoite 5b - ja 6 -ohjelmien mukaisista kehittämishankkeista että näihin kehittämishankkeisiin liittyvistä yrityshankkeista. Tutkimuksen kohteeksi otettiin kaikki mekaanisen puualan kehittämishankkeet, joita oli yhteensä 96 kappaletta. Kehittämishankkeiden vetäjille suunnattiin postikysely. Kyselyyn saatiin vastaukset 44 hankkeesta eli vastausprosentti oli 45,6 %. Vastausaktiivisuus tavoite 5b -alueella oli hieman suurempi kuin tavoite 6 -alueella.

Hankkeiden vetäjille suunnatulla kyselyllä selvitettiin puualan kehittämishankkeiden vetovastuussa olevien henkilöiden näkemyksiä hankkeiden toiminnasta ja alan kehittämistarpeista.

3.1 Hankkeiden kuvaus

Hankkeen vetäjä

Tyypillinen puualan kehittämishankkeen vetäjä oli 45-vuotias, metsä- tai puualan opistotasaisen koulutuksen saanut mies. Korkeakoulututkinnon suorittaneita oli noin kolmannes. Puualan kehittäminen on selvästi miesten työtä, vastanneista hankevetäjistä naisia oli vain yksi.

Hankkeiden vetäjillä oli takanaan työkokemusta yritystoiminnan edistämistehtävistä keskimäärin kahdeksan vuotta. Tavoite 5b -alueella vetäjät olivat vanhempia kuin tavoite 6 -alueella ja heillä oli myös työkokemusta runsaammin vastaavista tehtävistä. Yrittäjäkokemusta hankkeiden vetäjistä omasi hieman yli puolet.

Hankkeen ominaisuudet

Hankkeen kestoksi hankevetäjien ilmoitusten mukaan tuli keskimäärin 2,7 vuotta. Tavoite 5b -alueella hankkeiden kesto oli lähes kolme vuotta, kun se tavoite 6 -alueella jäi 2,3 vuoteen. Samoin hankkeeseen käytetty työpanos oli hieman suurempi tavoite 5b -alueella.

Hankeideoista lähes puolet oli syntynyt joko edeltävien hankkeiden aikana tai sitten tehtyjen esitutkimusten perusteella. Hankeideat olivat usein toteuttajatahon omia ideoita ja hankkeiden kohderyhmän osuus hankeideoiden synnyttämisessä oli jäänyt vähäiseksi. Vain noin 15 % hankkeista ilmoitti, että hankeidea oli peräisin hankkeen kohderyhmästä. Tehdyissä esiselvityksissä oli

myös kysytty kohderyhmän käsityksiä, joten kohderyhmän todellinen merkitys oli kuvattua suurempi. Hankkeiden suunnittelun toteuttamiskelpoiseksi hankkeeksi oli hoitanut useimmissa tapauksissa hankkeen vetäjä. Työryhmän vastuulla suunnittelu on noin kolmanneksessa hankkeista. Kohderyhmän edustajat osallistuivat hankkeiden vetäjien vastausten mukaan suunnitteluun lähes kaikissa hankkeissa.

Hankkeen toiminta

Hankkeiden toiminnasta suuntautui yhtä paljon uusien yritystoimintaa aloittavien yritysten toiminnan edistämisen kuin olemassa olevien yritysten kehittämiseen. Työajasta viidennes oli suuntautunut muuhun toimintaan. Tässä mainittiin erityisesti byrokratian vaatima työ, suunnittelu ja erilaisten selvitysten laatiminen. Joillakin puuhankkeilla osa työstä suuntautui kotimaisen energian tuotannon ja käytön lisäykseen.

Aloittavat yritykset ovat vieneet hankkeilta paljon huomiota Huomion kiinnittyminen uusiin yrityksiin johtui osittain hankkeille asetetuista tavoitteista, joissa usein mainittiin uusien yritysten luominen. Useiden hankkeiden tavoitteista puuttuivat konkreettiset tavoitteet olemassa olevien yritysten kehittämiseksi. Toimivien yritysten osalta tavoitteena oli usein työpaikkojen säilyttäminen. Alan kokonaiskehityksen kannalta olisi kuitenkin tärkeää saattaa jo toimivia yrityksiä kasvu-uralle.

Kehittämishankkeiden työstä runsas kolmannes on kohdistunut puutavaran sahaukseen, höyläykseen ja kyllästykseen (taulukko 3.1.).

Taulukko 3.1. Kehittämishankkeiden kehittämistyön kohdentuminen puunjalostustoiminnan eri alatoimialoihin

Alatoimiala	%
Puun sahaus, höyläys ja kyllästys	35
Rakennuspuusepän (ovet, ikkunat) tuotteiden valmistus	8
Puutalojen, puu- ja hirsirakennusten valmistus	18
Huonekalujen valmistus	4
Muiden puuesineiden valmistus	12
Muu toiminta	23

Kehittämishankkeiden työstä on käytetty lähes neljännes kohtaan "muu toiminta". Siihen on luettu puuenergian käytön lisäykseen kohdistuva kehittämistoiminta sekä myös osittain muiden toimialojen kuin puunjalostusalan kehittämis-

toimintaa. Verrattaessa puun sahaukseen kohdistuneen toiminnan osuutta puun sahauksen toimialan osuuteen kaikista puutoimialan työpaikoista, voidaan puun sahauksen olevan suurimmasta osuudestaan huolimatta aliedustettuna. Vastaa- vasti tarkasteltuna muiden puuesineiden valmistukseen kohdistunut toiminta on ylliedustettuna kehittämishankkeiden toiminnassa.

Hankkeiden toimintamuotoina on käytetty sekä yrityskohtaista että ryhmäkohtaista kehittämistyötä. Yrityskohtaiseen edistämistyöhön hankkeiden toiminnasta oli suuntautunut 55 % ja ryhmäkohtaiseen työhön 45 %. Vastanneista hankkeista vain kaksi oli toiminut pelkästään yrityskohtaisesti ja vastaa- vasti kaksi vain ryhmäkohtaisesti.

3.2 Hankkeiden onnistuminen

Hankkeiden määrällisiksi tavoitteiksi oli määritelty hankkeiden vetäjien ilmoituksien mukaan 315-350 uutta työpaikkaa, säilytettäviä työpaikkoja vajaa sata ja uusia yrityksiä runsas 70 kappaletta. Suoraan hankeasiakirjoista laskettuna määrä nousee suuremmaksi, sillä kaikki hankkeet eivät olleet vastanneet juuri tähän kysymykseen. Useissa hankkeissa oli lisäksi lukuisa joukko muita tavoitteita kuten liikevaihdon kasvu, viennin kasvu, yhteistyörenkaiden määrä ja jalostusasteen nosto.

Hankkeiden tavoitteiden osalta vetäjiltä tiedusteltiin, että mikäli hanke ei ole saavuttanut täysin tavoitteitaan, mistä seikoista se on johtunut. Hankkeista lähes kaksi kolmasosaa (26/40) ilmoitti erilaisia syitä siihen, miksi tavoitteita ei saavutettu.

Taulukko 3.2. Mikäli hanke ei ole täysin saavuttanut tavoitteitaan, mistä se on ensisijassa johtunut.

Syy	kpl
Yritysten sitoutumisen tai sopivien yrittäjien puute	10
Hankkeen rahoitus	6
Tulokset toteutuvat viipeellä	5
Yhteistyö yritysten kesken	2
Tavoitteita ei tarkistettu	1
Muut syyt	2

Suurimpana syynä tavoitteiden jäämiseen saavuttamatta oli vaikeudet sitouttaa alan yrityksiä hankkeen toimintaan. Joissakin tapauksissa kävi niin, että niille aloille, joita hanke suunnitteli edistettäväksi, ei löytynytäkään yrittäjiä. Hankkeiden rahoituksen ongelmat ja siten hankkeen voimavarat koettiin myös tekijäksi, joka oli vaikeuttanut tavoitteen saavuttamista. Henkilöresurssit jäivät puutteelliseksi rahoituksen niukkuudesta johtuen. Hankevetäjistä muutamat totesivat myös, että hankkeen tulokset toteutuvat vasta pitemmän ajan kuluessa. Yhteistyöverkostojen rakentamiseen tähtäävissä hankkeissa yritysten yhteistyö ei toiminutkaan arvioidulla tavalla ja siten tavoitteita ei saavutettu.

Hankkeiden vaikutusten kohderyhmän toimintaan uskotaan jäävän pysyviksi. Hankevetäjien mielestä hankkeiden tuloksista olisi vajaa neljännes toteutunut ilman kehittämishanketta.

Hankkeen tavoitteiden saavuttamisen lisäksi kysyttiin myös, onko hankkeen tavoitetta tai kehittämistarvetta koskeva näkemys muuttunut hankkeesta saatujen kokemusten pohjalta. Tähän vastasi 85 % hankevetäjistä. Vastausten määrä osoittaa, että hankkeen aikana saadun kokemuksen pohjalta hankevetäjien näkemykset siitä, miten hankkeen tulee toimia, ovat merkittävästi täsmentyneet. Vastauksissa korostetaan yritysکوhtaaisuuden lisäämistä. Hankkeiden tulisi olla pitkäkestoisempia ja toimia laajemmalla alueella. Joissakin hankkeissa myös kehittämistarpeet ovat täsmentyneet, esim. vientitoiminnan kehittämisestä todettiin, että "pienyrittysten kanssa tehtävän työn tulisi ensivaiheessa kohdistua kotimaassa menestymiseen ja kasvamiseen ja vasta sitten vientiin."

Hankkeen toimintaan kohdistuvaa kysymyssarjaa jatkettiin edelleen kysymällä, miten hankkeen toimintamenetelmiä tulee kehittää. Kysymykseen vastasi runsas kaksi kolmasosaa kaikista vastanneista. Usea vastaaja esitti monia eri toimenpiteitä hankkeen toimintatapojen kehittämiseksi. Toimenpidesityksestä erottui neljä eri toimenpiteiden ryhmää. Kustakin ryhmästä on esitetty vastaajien näkemyksiä.

1. Yrityskohtaaisuuden korostaminen

"Mahdollisimman paljon yksilöityä, yrityskohtaista täsmätyöskentelyä"

"Yrityskohtaista konsultointia pitää lisätä"

"Yksityisiä yrityksiä mukaan"

2. Suunnitelmallisuuden lisääminen

"Rajattava tarkemmin hankkeen toimintoja, resurssit ei riitä kaikkeen"

"Järjestelmällisempi, tiukempi ote toimenpiteiden toteuttamiseksi"

"Lisää seurantaa, arviointia, johtopäätöksiä, joilla varmennetaan suunnitelmallisuus ja pitkäjänteinen kehitystyö"

3. Byrokratian vähentäminen

"Hallinnointia ja raportointia tulee keskittää."

"Raportointi selkeämmäksi ja yksinkertaisemmaksi"

4. Hankkeen organisoituminen

"Ohjausryhmätyöskentely toimivaksi. Täysiaikainen ja kokenut vetäjä"

"Selkeämpi toimivalta"

"Yrittäjiä enemmän vaikuttamaan ohjausryhmään ja päätöksentekoon"

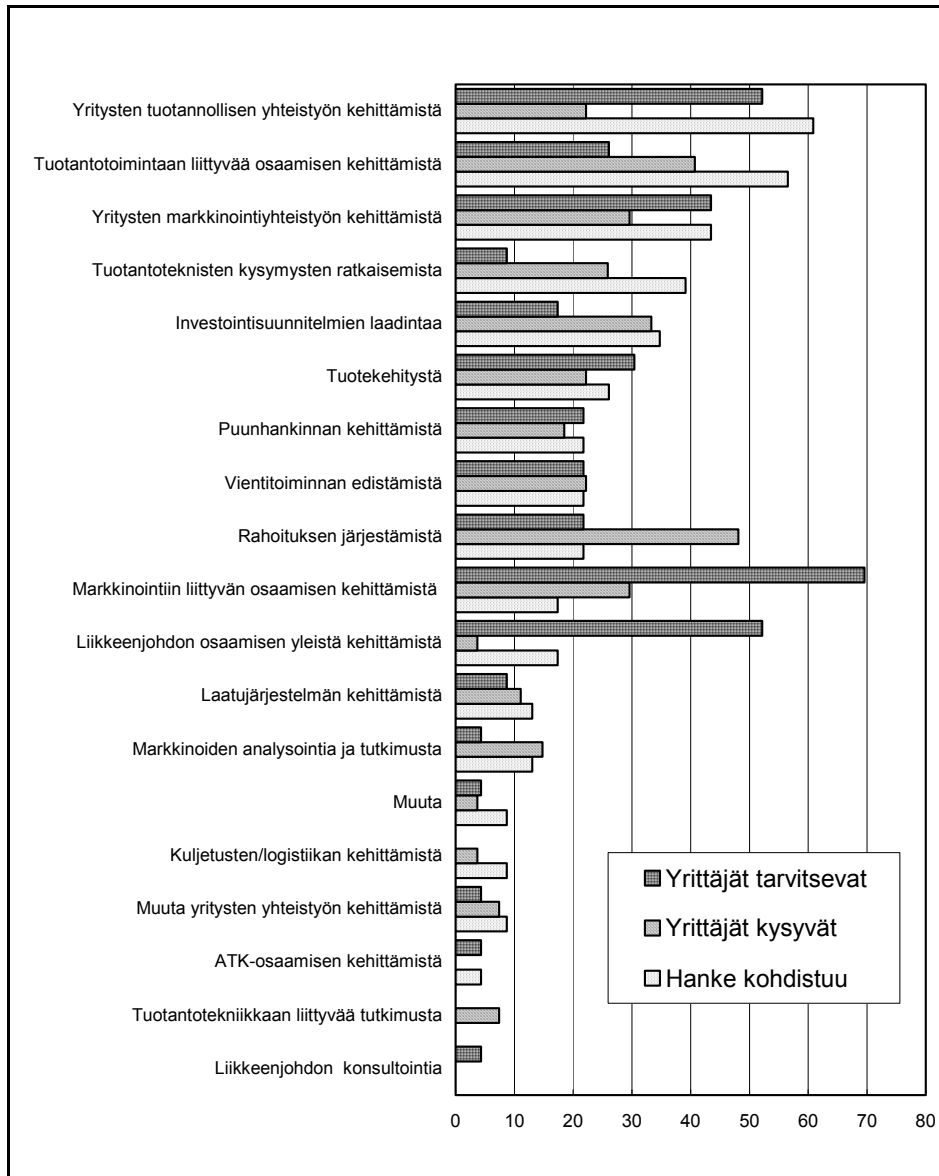
Hankkeen kytkennät ja arviointi

Puualan hankkeista vajaa neljäsosa ilmoitti olevansa osa laajempaa koordinoitua hankekokonaisuutta, runsas neljäsosa on puolestaan omaehtoisesti verkostoitunut toimialan muiden hankkeiden kanssa ja vajaa puolet totesi olevansa itsenäinen kokonaisuus. Hankkeiden toteutukseen osallistuu yleisesti hakijatahon lisäksi muita organisaatioita.

Hankkeista noin puolella on oma sisäinen arviointi. Sen lisäksi runsas kymmenes hankkeista arvioidaan osana toteuttajaorganisaation laatujärjestelmää ja 5 % hankkeista on ulkopuolisen arvioinnin kohteena. Kolmannes hankkeista on pelkästään virallisen seurannan varassa.

3.3 Hankkeiden kohdistuminen

Puualan hankkeiden toiminnallista sisältöä tiedusteltiin kysymyksellä, jossa oli esitetty 19 kappaletta yritystoiminnan kehittämisen keskeisiä osa-alueita. Vastauksia pyydettiin merkitsemään niistä ne, joihin hanke pääasiassa kohdistui. Taulukossa 3.3. on kuvattu, miten hankkeet kohdentuvat hankkeiden vetäjien näkemyksen mukaan. Myöhemmässä vaiheessa luvussa 4 käydään läpi puualan yrittäjien näkemyksiä hankkeiden sisällöstä ja esitetään näiden kahden eri tarkastelukulman tulosten pohjalta syntyneet johtopäätökset.

Kuvio 3.1. Hankevetäjien näkemykset hankkeiden kohdentumisesta, yrittäjien tarpeista sekä yrittäjien kysymistä palveluista, % hankkeista.

Hankevetäjien mielestä hankkeiden keskeiset kohdentumisalueet olivat yritysten tuotannollisen yhteistyön kehittäminen sekä tuotannollisen osaamisen kehittäminen. Yli puolet hankkeiden vetäjistä ilmoitti nämä alueet hankkeen neljän tärkeimmän sisältöalueen joukkoon. Yritysten markkinointiyhteistyön kehittäminen oli sisältönä lähes puolella hankkeista. Tutkimushankkeita sekä

liikkeenjohdon konsultointiin paneutuvia hankkeita ei ollut lainkaan ja myös atk-osaamisen sekä logistiikan kehittäminen oli mukana vain harvan hankkeen työkalupakissa.

Kyselyssä esitetty 19-kohtainen luettelo hankkeiden sisällöstä tiivistettiin kyselyjä analysoitaessa kahdeksaksi uudeksi muuttujaksi. Muuttujien teko tapahtui ryhmittelemällä samansisältöiset muuttujat yhdeksi. Näin esimerkiksi yhteistyötä mittaavista muuttujista luotiin alkuperäisen kolmen tilalle yksi, joka sai kaikkien alkuperäisten muuttujien yhteenlasketut havainnot. Kohta "muu" jätettiin pois uudesta luokittelusta. Tämä tapa mahdollisti hankkeiden jaottelun alkuperäistä jakoa yleisemmällä tasolla. Taulukossa 3.3. on esitetty vastausten jako luotujen muuttujien perusteella. Esitetyt luvut ovat kunkin uuden muuttujan osuudet kaikista kunkin ryhmän vastauksista.

Taulukko 3.3. Vastausten jakauma laaditun muuttujaryhmittelyn mukaan, %-osuudet kysymyksittäin

Kehittämistoimenpide	Hanke kohdistuu	Yrittäjät kysyvät	Yrittäjät tarvitsevat
Tuotantotekniikka, laatu	27,2	23,3	11,2
Yhteistyö	26,1	15,6	24,7
Investoinnit, rahoitus	14,1	24,4	10,1
Markkinointi	13,0	20,0	24,7
Puunhankinta ja logistiikka	7,6	6,7	5,6
Tuotekehitys ja tutkimus	6,5	8,9	7,9
Liikkeenjohdon kehittäminen	4,3	1,1	14,6
ATK-osaaminen	1,1	0,0	1,1
Yhteensä	100,0	100,0	100,0

Hankkeiden toiminta kohdistuu nyt lähinnä tuotannollisen toiminnan kehittämiseen sekä yritysten yhteistyön lisäämiseen.

Yrittäjien kysymät palvelut

Kehittämishankkeiden toiminta ei aina välttämättä vastaa niitä tarpeita, joita yrittäjillä on oman yrityksensä kehittämisessä. Seuraavaksi hankkeiden vetäjiltä tiedusteltiin, mitä palveluja yrittäjät eniten kysyvät kehittämishankkeelta. Kuviossa 3.1. on kuvattu, miten hankkeiden vetäjät kokevat yritysten kysymät palvelut. Yrittäjät kysyvät eniten rahoituksen järjestämiseen liittyviä palveluita. Toiseksi nousee tuotantotoimintaan liittyvä osaamisen kehittäminen. Muita

hankkeiden tarjoamia palveluita kysytään melko tasaisesti. Ainoastaan ATK-osaamisen kehittäminen sekä liikkeenjohdon konsultointi eivät saa lainkaan merkintöjä.

Muuttujien ryhmittely kahdeksaan luokkaan nostaa markkinoinnin näkyvämmin esiin. Rahoitukseen ja investointeihin liittyvät kysymykset ovat kuitenkin eniten kysytty palvelu.

Kysymystä jatkettiin edelleen kysymällä, mihin yritystoiminnan osa-alueisiin kuuluvaa kehittämistoimintaa yrittäjät hankkeiden vetäjien mielestä eniten tarvitsevat. Tässä tarkastelussa hankkeiden vetäjät lukivat tarpeellisimmiksi kehittämiskohteiksi markkinointiosaamisen kehittämisen, liikkeenjohdon osaamisen yleisen kehittämisen sekä yritysten tuotannollisen yhteistyön kehittämisen. Myös markkinointiyhteistyön kehittäminen nähtiin tarpeelliseksi.

Muuttujien uudelleenryhmittely nosti markkinoinnin ja yritysten yhteistyön kehittämisen yritysten tarvitsemiksi kehittämistoimenpiteiksi. Liikkeenjohdon kehittäminen nähtiin kolmantena tärkeänä kehittämisalueena.

Kuvion 3.1. perusteella voidaan päätellä, missä määrin hankkeiden vetäjien mielestä hankkeiden tarjoamat palvelut ja toisaalta yrittäjien kysymät palvelut kohtaavat. Tässä tarkastelussa nousee kolme asiakokonaisuutta esiin. Yrittäjät kysyvät rahoituksen järjestämiseen liittyviä palveluita selvästi enemmän kuin mikä on ollut hankkeiden toiminnan sisältö. Toisaalta yrittäjät kysyvät yhteistyön edistämiseen tähtääviä palveluita selvästi vähemmän kuin hankkeet tarjoavat. Taulukon 3.3. avulla havaitaan vielä, että markkinoinnin kehittämiseen liittyviä palveluita kaivataan jossain määrin enemmän kuin mitä hankkeet tarjoavat.

Hankkeiden vetäjät katsoivat puualan yritysten tarvitsevan ensi sijassa markkinointiosaamisen, tuotannollisen yhteistyön ja sekä liikkeenjohdon kehittämistä. Näistä markkinointiosaamisen sekä liikkeenjohdon kehittämisen tarve ylittää selkeästi hankkeiden tarjoamat palvelut. Tuotannollisen yhteistyön tarve ja tarjonta on paremmin tasapainossa.

Yhteenveto

Hankkeet ovat kohdistuneet lähinnä tuotantoon liittyvän osaamisen ja tekniikan sekä yrittäjien keskinäisen yhteistyön kehittämiseen. Yrittäjien kysyntä kohdistuu vahvana rahoituspalvelujen järjestämiseen tuotantoon liittyvien kehittämis-kysymysten ohella. Hankkeiden vetäjien mielestä yrittäjät tarvitsevat markkinointiin sekä liikkeenjohtamiseen liittyvän osaamisen vahvistamista yritysten välisen yhteistyön lisäksi.

3.4 Hankkeiden toiminta ja toiminnan osa-alueet

Hankkeiden vetäjien näkemyksiä kehittämishankkeiden toiminnasta mitattiin väittämällä. Vastaukset väittämiin on esitetty tavoitealueittain kuviossa 3.2. Vastaajia pyydettiin esittämään, miten hyvin väittämä kuvasi hankevetäjän johtamaa hanketta. Käytettävä asteikko oli 1 ei lainkaan - 6 erittäin hyvin.

Pienyrittäjätoiminnan kehitystyötä tekevät tuovat aina silloin tällöin esiin yrittäjien keskinäiset ristiriidat ja kateuden, joka estää yhteisten hankkeiden toteuttamista. Vaikka yleisesti keskinäisiä ristiriitoja ei pidetty ongelmana, kuitenkin lähes neljäsosassa hankkeista ristiriidat olivat vaikeuttaneet hankkeen toteuttamista. Ongelmaa tavattiin lähinnä tavoite 5b -alueella. Myös yrittäjien erilainen osaamisen taso oli jossain määrin vaikeuttanut hankkeen toimintaa. Runsas neljäsosa hankkeista totesi erilaisen osaamisen tason vaikeuttaneen selvästi hankkeen kohdentamista.

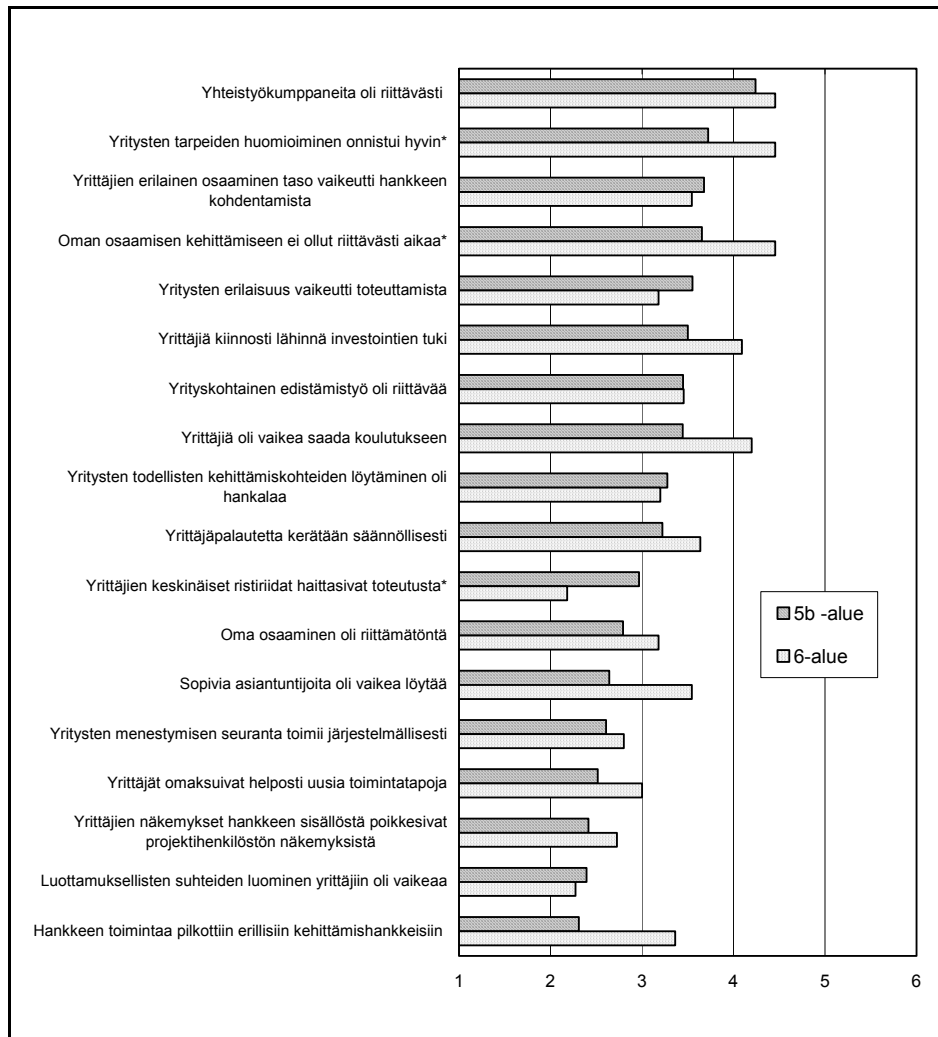
Hankkeiden vetäjien mielestä yrittäjien näkemykset hankkeiden sisällöstä eivät juuri poikenneet projektihenkilöstön näkemyksistä. Hankkeissa ei ollut vaikeuksia löytää yhteistyökumppaneita ja myös sopivia asiantuntijoita oli yleensä hyvin saatavilla.

Yrityskohtainen edistämistyö oli jäänyt noin neljänneksessä hankkeita riittämättömäksi. Tämä ei kuitenkaan ollut kiinni omasta osaamisesta, sillä vain 10 % hankkeista piti omaa osaamista riittämättömänä. Oman osaamisen kehittämiseen hankkeissa oli heikosti mahdollisuuksia. Lähes 40 % vastaajista koki, että oman osaamisen kehittämiseen ei ole ollut riittävästi aikaa.

Yritysten tarpeiden huomioiminen on hankkeiden vetäjien mielestä onnistunut hyvin. Myös yritysten todellisten kehittämiskohteiden löytäminen oli helppoa; vaikeuksia todellisten kehittämiskohteiden löytämisessä oli vain runsaalla 10 % hankkeista. Yritysten menestymisen seuranta on sen sijaan hankkeiden vetäjien mielestä ongelmallista, noin 40 % toteaa, ettei yritysten menestymisen seuranta toimi järjestelmällisesti. Hankkeiden vetäjät pitävät yrittäjiä jähmeinä ottamaan käyttöön uusia toimintatapoja. Noin puolet vetäjistä toteaa, etteivät yrittäjät omaksu helposti uusia toimintatapoja. Sen sijaan luottamuksellisten suhteiden luomista yrittäjiin ei koeta ongelmalliseksi.

Useissa hankkeissa yksi keskeinen työmuoto on ollut yrittäjien koulutus. Runsaalla neljänneksellä hankkeista on ollut ongelmia saada yrittäjiä osallistumaan koulutukseen. Ongelmia koulutukseen osallistumisessa on ollut runsaammin tavoite 6 -alueella. Koulutusta enemmän yrittäjiä on kiinnostanut investointien tuki; noin kolmannes hankkeiden vetäjistä on sitä mieltä, että

yrittäjiä on kiinnostanut lähinnä investointien tuki. Toisaalta myös noin kolmannes vastaajista on päinvastaista mieltä investointitukia koskevasta kiinnostuksesta. Sekä koulutusta että investointien tukea koskevissa väittämissä vastausten hajonta onkin suurta.

Kuvio 3.2. Kehittämishankkeiden vetäjien näkemykset kehittämishankkeiden toimintaa kuvaaviin väittämiin tavoitealueittain⁸.

⁸ Käytetty asteikko: 1 ei kuvaa lainkaan, 2 heikosti, 3 välttävästi, 4 tyydyttävästi, 5 hyvin, 6 erittäin hyvin. Tavoitealueiden väliset merkitsevät erot ($p < 0,05$) kuvattu *-merkillä.

Yrittäjäpalautteen osalta hieman useampi hanke toteaa palautteen keräämisessä olevan puutteita kuin että palautetta kerätään säännöllisesti.

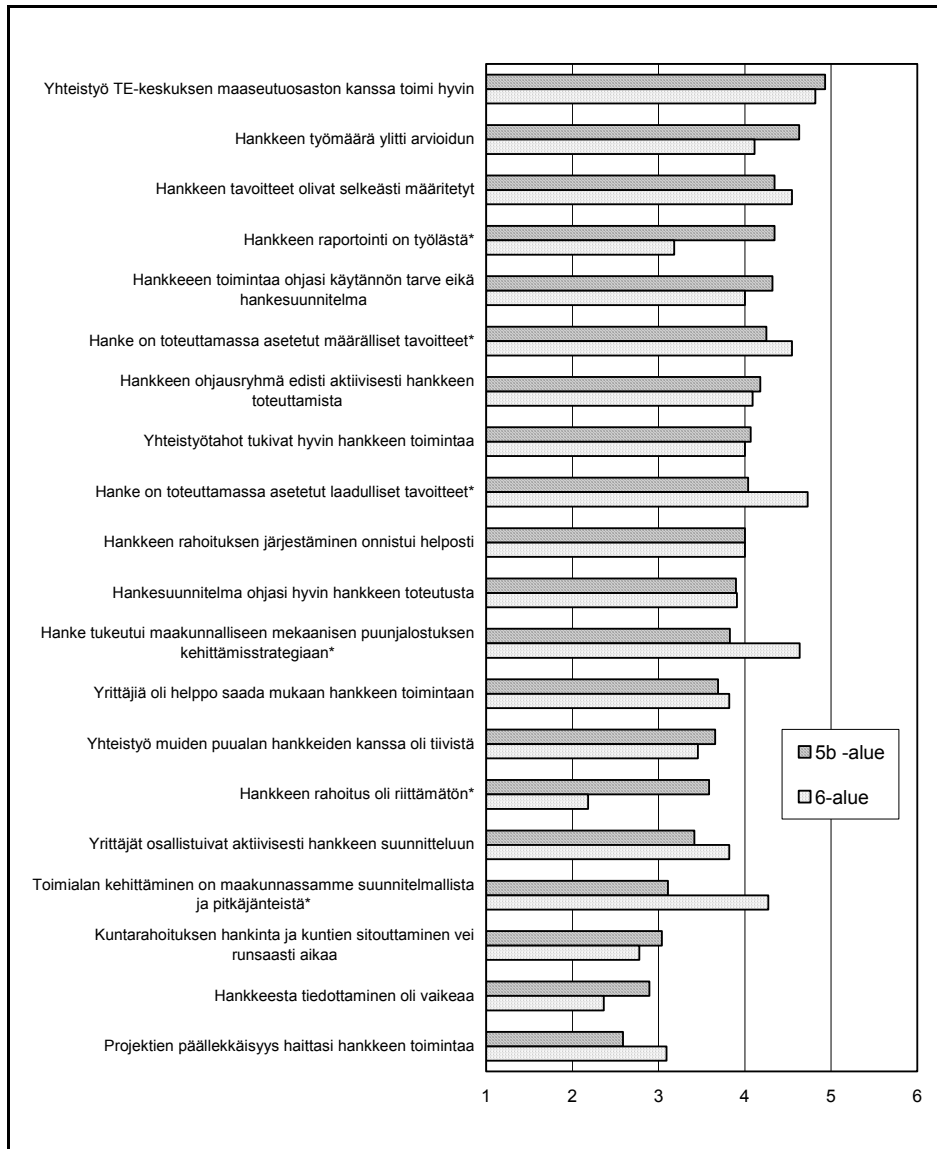
Yhteenveto

Hankkeiden vetäjien mielestä hankkeiden sisältö vastasi melko hyvin niihin kehittämistarpeisiin, jota alalla on. Yrittäjien tarpeet koetaan otetuiksi kohtuullisen hyvin huomioon. Ongelmia koetaan olleen siinä, että yrittäjien erilainen osaamisen taso on jossain määrin vaikeuttanut toteutusta. Yrittäjät koetaan jähmeiksi omaksumaan uusia toimintatapoja. Hankevetäjien oman osaamisen kehittämiseen ei ole ollut riittävästi aikaa. Tavoite 6 -alueella hankevetäjien näkemys omista hankkeista oli hieman myönteisempi kuin tavoite 5b -alueella.

Hankkeen toteutusta kuvaavat väittämät

Hankkeen toteutusta, sen onnistumista ja siinä mahdollisesti ilmenneitä ongelmia kartoitettiin 20 -kohtaisella väittämäkyselyllä, kuvio 3.3.

Hankkeiden vetäjät pitivät yrittäjien panosta hankkeiden suunnittelussa keskimäärin tyydyttävänä. Kuitenkin noin neljänneksessä hankkeista yrittäjien osallistuminen hankkeiden suunnitteluun on ollut heikkoa. Vajaalla neljänneksellä hankkeista on ollut vaikeuksia saada yrittäjiä mukaan hankkeen toimintaan.

Kuvio 3.3. Kehittämishankkeiden vetäjien näkemykset kehittämishankkeen toteutusta kuvaaviin väittämiin tavoitealueittain⁹.

⁹ 1 ei kuvaa lainkaan, 2 heikosti, 3 välttävästi, 4 tyydyttävästi, 5 hyvin, 6 erittäin hyvin. Tavoitealueiden väliset merkitsevät erot ($p < 0,05$) kuvattu *-merkillä

Hankkeiden rahoitus

Hankkeen rahoituksen järjestämisessä hankkeilla ei yleensä ole ollut suuria ongelmia. Kuntarahoituksen saamisessa ja kuntien sitouttamisessa todettiin kuitenkin olevan ongelmia lähes puolella hankkeista. Hankerahoitus oli riittävä etenkin tavoite 6 -alueen hankkeilla. Tavoite 5b -alueen hankkeista yli puolet koki rahoituksen olleen riittämättömän. Hankerahoituksen riittävyyttä koskevan vastauksen hajonta oli suuri, mikä kuvaa hankkeiden toisistaan poikkeavia näkemyksiä rahoituksen riittävyydestä.

Hankkeen tavoitteet, organisoituminen ja raportointi

Hankkeiden vetäjien mielestä hankkeiden tavoitteet olivat selkeästi määritellyt. Hankkeet ovat myös toteuttamassa asetetut tavoitteet. Vain runsas neljäsosa hankkeista ilmoitti, että määrälliset tavoitteet toteutuvat korkeintaan välttävästi. Laadittu hankesuunnitelma on ohjannut pääosin tyydyttävästi hankkeen toimintaa. Tämän kanssa jossain määrin ristiriitainen on tulos, jonka mukaan hankkeen toimintaa on ohjannut käytännön tarve eikä hankesuunnitelma. Projektien päällekkäisyyttä hankkeiden vetäjät eivät kokeneet yleisesti ongelmalliseksi. Maakunnista vain Kymenlaaksossa molemmat vastanneet hankkeet kokivat projektien päällekkäisyyden haitanneen toimintaa. Puualan hankkeiden keskinäisen yhteistyön nähtiin toimivan kohtuullisen tiiviisti. Hankkeet kokivat tukeutuvansa hyvin maakunnallisiin mekaanisen puunjalostusalan kehittämisstrategioihin. Erityisesti tavoite 6 -alueen hankkeet korostivat tätä ominaisuutta. Samoin tavoite 6 -alueella hankevetäjät kokevat toimialan kehittämisen olevan maakunnassa suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Tavoite 5b -alueella suhtautuminen tähän väittämään oli selvästi negatiivisempi.

Ohjausryhmän ja muiden yhteistyötahojen panokseen oltiin pääosin tyytyväisiä. Kuitenkin ohjausryhmän panokseen tyytymättömiäkin oli lähes kolmannes hankkeista. Yhteistyö työvoima- ja elinkeinokeskuksen kanssa ei aiheuttanut ongelmia.

Hankkeen raportoinnin kokivat työlääksi erityisesti tavoite 5b -alueen hankkeet. Samoin 5b -alueella hankevetäjien mielestä hankkeen työmäärä ylitti arvioidun.

Hankkeiden jatko

Kehittämishankkeiden työ jatkuu eri tavoin itse hankkeiden päättymisestä huolimatta. Vain alle 10 % hankkeista ilmoitti, että hanke päättyy ilman jatkotoimenpiteitä. Yleisin jatkotoimenpide oli se, että hankkeen toiminta jatkuu yri-

tyksissä. Noin puolet hankkeista ilmoitti jatkotoimenpiteenä syntyvän yritys-kohtaisia investointeja. Hankkeet synnyttävät myös uusia yleisiä puunjalostusalan tai toimialakohtaisia kehittämishankkeita.

Yhteenveto

Hankkeiden toteutuksen todettiin ohjautuneen pitkälti käytännön tarpeen eikä hankesuunnitelman mukaan. Hankesuunnitelmat ovat yleensä laadittu kohtuullisen väljäksi, mikä mahdollistaa hankkeen tarkemman suunnittelun käytännön tarpeiden perusteella. Yrittäjien aktiivisuus osallistua hankkeiden suunnitteluun koettiin osin riittämättömäksi.

Hankkeiden rahoitus oli osassa tavoite 5b -alueen hankkeita riittämätön. Osittain tämän vuoksi myös hankkeiden vaatima raportointi koettiin raskaaksi erityisesti tavoite 5b -alueella. Hankkeiden työmäärä on ylittänyt selkeästi arvioidun. Tavoite 6 -alueella toimialan kehittämistä pidetään suunnitelmallisempänä ja pitkäjänteisempänä kuin tavoite 5b -alueella.

3.5 Hankevetäjien näkemykset hanketoiminnasta yleensä

Hankkeiden vetäjien näkemyksiä kehittämishankkeista yleensä kartoitettiin 14-kohtaisella väittämäpatterilla. Väittämien tulokset on esitetty taulukossa 3.4.

Taulukko 3.4. Hankkeiden vetäjien vastauksien keskiarvot hanketoimintaa yleisesti kuvaaviin väittämiin¹⁰.

Väittämä	Keskiarvo
Kehittämishankkeen tuloksellisuus riippuu sen vetäjästä	5,05
Hanketoiminta edistää hyvin pienyritystoiminnan kehittämistä	4,75
Hanketoiminta on byrokraattista	4,38
Hanketoiminta edistää hyvin maatalouden kehittämistä	4,35
Kehittämishankkeiden yhteistyö on vähäistä	3,98
Hankkeita toteutetaan rahoittavien viranomaisten ehdoilla	3,85
Kehittämishankkeet ovat liian pieniä	3,83
Yrittäjät osallistuvat aktiivisesti hankkeiden toteuttamiseen	3,72
Kehittämishankkeita on liikaa	3,60
Ohjelmien tarjoamista rahoitusmahdollisuuksista on tiedotettu tehokkaasti	3,45
Yrittäjät osallistuvat aktiivisesti hankkeiden suunnitteluun	3,20
Hankkeet työllistävät vain konsultteja ja eri organisaatioita	2,89
Hankkeiden sijasta tulisi tukea suoraan maaseutuyrityksiä	2,83
Hanketoiminta ei juuri hyödytä maaseudun yrityksiä	2,38

Hankkeiden vetäjät näkevät hanketoiminnan hyväksi menetelmäksi niin maatalouden kuin pienyritystoiminnan edistämisessä. Toimintaa pidetään kuitenkin byrokraattisena. Hankkeiden katsotaan hyödyttävän maaseudun yrityksiä ja yritysten suoran tuen lisäämiseen hankkeiden kustannuksella suhtaudutaan kielteisesti. Soraääniäkin tosin esiintyi, noin neljännes hankkeista suhtautui myönteisesti väitteeseen: hankkeet työllistävät vain konsultteja ja eri organisaatioita. Kehittämishankkeiden vetäjät kokevat oman työnsä ratkaisevaksi kehittämishankkeen onnistumiselle.

Hankevetäjien ehdotukset

Hankevetäjiltä tiedusteltiin, onko hankkeen aikana syntynyt kehittämiskohteita koskevia uusia ideoita tai tullut esiin uusia kehittämistarpeita, joihin tulee jatkossa paneutua. Tähän vapaamuotoiseen kysymykseen vastasivat useimmat hankkeiden vetäjistä. Samoin kyselyn lopussa olleeseen avoimeen kysymykseen alan kehittämisestä tuli runsaasti vastauksia. Näkemykset liittyivät yleensä seikkoihin, joihin oman hankkeen avulla ei ole pystytty riittävästi vaikutta-

¹⁰ Väittämän kuvaavuus 1 ei lainkaan, 2 heikosti, 3 välttävästi, 4 tyydyttävästi, 5 hyvin, 6 erittäin hyvin

maan. Hankekohtaisten seikkojen lisäksi nousi esiin myös laajempia, puunjalostusalan kehittämistä koskevia näkemyksiä. Hankevetäjät toivovat toiminnalta pitkäjänteisyyttä ja riittäviä voimavaroja.

"Hankesuunnitelmat ja -rahoitus tulisi laatia pitemmälle tähtäykselle, että vetäjien aina vaan tarvitsisi miettiä ko. asioita vaan voisivat keskittyä olennaiseen. Hankevetäjän työ liian pätkätyyppistä. Toimintasuunnitelmat vähintään 3-vuotiseksi ja karkeasuunnittelu vähintään 5-vuodeksi."

"Toimintaa tulisi kehittää "sateenvarjotyypillisellä" järeämmällä hankekokonaisuudella, jossa voitaisiin voimavarat keskittää yksilöidysti kohteisiin, joissa hedelmällinen kasvualusta yritystoiminnan kehittymiselle ja toimipaikkojen kasvulle."

"Hankkeiden ja kuntien elinkeinotoiminnan yhteistyön ja työnjaon tiivistäminen."

"Markkinointi, johdon liiketoiminnan konsultointi, tietojärjestelmät, ympäristöasiat."

Yrittäjänä hanketta vetäneen näkemyksiä kuvaa seuraava näkemys:

"Hankeraha on riskirahaa, aika usein on starttivaikeuksia. Yhteistyö viranomaisien kanssa oli ok, mutta en silti hae toisten tukea. Mukavampi kokeilla omillaan. Jos menee homma pieleen, ei tarvitse selitellä toisille."

4. YRITYSKYSELY

Yrityskyselyn kohderyhmänä olivat ne yritykset, jotka olivat saaneet tavoite 5b - tai tavoite 6 -ohjelman mukaista, ohjelman kehittämishankkeisiin liittyvää yritystukea. Otoksen laadinnassa käytettiin ositettua otantaa. Jyringin (1976) mukaan ositetussa otannassa perusjoukko jaetaan tarkoituksenmukaisiin ositteisiin, josta poimitaan erikseen otos. Ositteina tässä tutkimuksessa toimivat sekä tavoitealueet että maakunnat niiden sisällä. Tavoite 5b -alueen yrityksistä otettiin mukaan joka neljäs eli 25 %. Vastaavasti tavoite 6 -alueelta otettiin mukaan joka toinen yritys. Otanta tehtiin maa- ja metsätalousministeriön ylläpitämästä hankerekisteristä, jossa yrityshankkeet olivat järjestetty maakunnittain, mutta maakuntien sisällä yritykset sijoittuvat satunnaisesti listalle. Tavoite 6 -alueella käytettiin suurempaa otosta, sillä alueella oli rahoitettuja yrityksiä huomattavasti vähemmän kuin tavoite 5b -alueella. Näin parannettiin otoksen edustavuutta tavoite 6 -alueella. Otoksen koko oli 118 yritystä tavoite 5b -alueelta ja vastaavasti 51 yritystä tavoite 6 -alueelta eli yhteensä 169 yritystä.

Ositetun otoksen laadinnassa käytetty tasasuhtainen otos johti siihen, että sellaisista maakunnista, joissa yrityshankkeita oli ollut hyvin vähän jo perusjoukossa, otokseen tuli mukaan vain harvoja yrityksiä. Tätä korjattiin muuttamalla otantasuhdetta siten, että kustakin sellaisesta kehittämishankkeesta, jonka yhteydessä oli tehty yritystukipäätöksiä, tuli mukaan vähintään yksi yritys. Vastaavasti otokseen tulleiden yritysten määrää supistettiin sellaisista kehittämishankkeista, joihin liittyen oli rahoitettu yli kymmenen yritystä. Otoksen kokonaislaajuutta ei siten lisätty tämän toisen vaiheen otannan yhteydessä.

Otokseen tulleita yrityksiä tarkasteltaessa kävi ilmi, että niissä esiintyi sama yritys useammin kuin kerran. Tämä kertoi siitä, että sama yritys oli saanut kaksi eri investointitukipäätöstä ohjelmakauden aikana. Tällaisia yrityksiä oli otoksessa kaikkiaan kahdeksan kappaletta. Otoksesta poistettiin toinen näiden yritysten saamasta tukipäätöksestä ja näin lopulliseksi otoskooksi muodostui 161 yritystä (taulukko 4.1.).

Vastaavasti voidaan laskea, että koko aineistossa on näitä päällekkäisyyksiä on samassa suhteessa eli noin 5 %. Näin tuettujen puualan yritysten kokonaismääräksi tavoite 5b - ja 6 alueilla tulee noin 550 yritystä.

Taulukko 4.1. Otoksen laadinta maakunnittain.

Maakunta	Yrityshankkeita yht.	Otos	Otosyritysten tuki/yritys
Etelä-Karjala	22	7	77400
Etelä-Pohjanmaa	232	45	77531
Itä-Uusimaa	2	1	38000
Kanta-Häme	24	8	139000
Keski-Suomi	6	3	88700
Kymenlaakso	18	4	265000
Pirkanmaa	26	8	83000
Pohjanmaa	94	17	80412
Pohjois-Savo	6	5	755000
Päijät-Häme	14	5	171000
Satakunta	13	5	161000
Varsinais-Suomi	17	7	143000
5b -alue yht.	474	115	130207
Etelä-Savo	33	15	70267
Pohjois-Karjala	49	20	99725
Keski-Suomi	7	4	136625
Keski-Pohjanmaa	13	6	92000
Lappi	1	1	296000
6 -alue yht.	103	46	96587
Kaikki yht.	577	161	120601

Otokseen valittujen yritysten saama yritysrahoituksen keskiarvo, noin 120 000 mk, oli hieman suurempi kuin perusjoukon 109 000 mk. Tämä johtui lähinnä edellä kuvatusta otoksen laadintatavasta, jossa kaikista niistä kehittämishankkeista, joihin oli liittynyt yritystukihankkeita, otettiin vähintään yksi yritystukea saanut yritys mukaan otokseen. Näin otokseen tuli Pohjois-Savosta mukaan muutamia huomattavan isoja yrityshankkeita, jota nostivat koko joukon keskiarvoa. Otoksen mediaani (81 000 mk) oli kuitenkin vain hieman suurempi kuin perusjoukon vastaava (77 000 mk).

Tavoiteohjelmien kehittämishankkeisiin osallistuneille ja pienyritystukea saaneille yrityksille suunnattiin kirjallinen kysely. Kyselyn tavoitteena oli selvittää, millaiset olivat mekaanisen puunjalostusalan pienyritysten näkemykset kehittämishankkeista ja miten hankkeiden tulisi toimia, jotta ne hyödyttäisivät

mahdollisimman paljon alan yrityksiä. Kysely suoritettiin postikyselynä ja sen vastausprosentiksi saatiin 52 % eli 84 yritystä.

Vastausprosenttia voidaan pitää tyydyttävänä, vaikka kaksi vastausta jouduttiin jättämään pois tarkastelusta. Näissä yrittäjät ilmoittivat, etteivät ole käyttäneet tukea ja eivät ole siksi vastannut kyselyyn. Käyttökelpoisia vastauksia tuli näin 82 kappaletta, 51 % otoksesta. Tavoite 5b -alueella palautusprosentti jäi hieman alhaisemmaksi kuin tavoite 6 -alueella. Palautusprosentti oli tavoite 5b -alueella 50 % ja tavoite 6 -alueella 56 %. Pääsyy tähän oli se, että muutamilla otoksessa mukana olleilla Vaasan rannikkoseudun yrityksillä oli vaikeuksia vastata ainoastaan suomenkielisenä toimitettuun kyselylomakkeeseen ja näin kyselyyn ei vastattu.

Kyselyyn vastaamatta jättäneistä yrityksistä valittiin 12 yritystä, joiden osalta selvitettiin, miksi yritykset eivät olleet vastanneet kyselyyn. Kyselyyn vastaamatta jäämisen syyksi sanottiin yleisesti kiire ja aikapula. Myös kerrottiin, että paperitöitä tahtoo pienyrittäjillä olla jo nyt liiaksi asti tai että ei vaan ole tullut vastattua. Kyselyyn vastaamatta jättäneet yritykset suhtautuivat kuitenkin hyvin myönteisesti tehtyyn puhelintiedusteluun. Puhelintiedustelun yhteydessä useimmat heistä ilmoittivat olevansa valmiita palauttamaan kyselylomakkeen. Samoilta yrittäjiltä tiedusteltiin, olisiko mahdollista suorittaa henkilökohtainen haastattelu. Tämä onnistui yhtä yritystä lukuun ottamatta. Tämä yritys kertoi juuri nyt olevan niin kiire, että haastatteluun ei löydy aikaa, mutta toivotti tervetulleeksi haastattelijan parin kuukauden päästä. Haastatteluja suoritettiin yhdeksän kappaletta, joista kahdeksan tapahtui henkilökohtaisena haastatteluna yrityksen sijaintipaikalla. Yksi haastattelu suoritettiin puhelinhaastatteluna.

Yritykset, jotka jättivät vastaamatta kyselyyn, eivät eronneet vastanneista yrityksistä yritystoiminnan toimialojen, laajuuden tai iän mukaan. Haastattelujen kautta kyselyyn vastaamattomilta yrittäjiltä saatu palaute mekaanisen puu-alan kehittämistoiminnasta vastasi myös hyvin kyselyssä esiin nousseita asioita. Näistä tarkemmin luvussa 6. Näin kyselyn antamaa tulosta voidaan pitää luotettavana koko alan yrittäjien näkemyksenä.

4.1 Yritysten kuvaus

Puualan yrittäjä on keskimäärin 48 -vuotias mies. Yrittäjien koulutustaso on suhteellisen alhainen, lähes puolella yrittäjistä (48 %) on ainoastaan peruskoulutus eli kansa- tai peruskoulu. Erityisesti vanhemmat yrittäjät ovat usein pelkän kansakoulun suorittaneita. Peruskoulun jälkeisestä koulutuksesta yleisin on ammattikoulu, jonka oli suorittanut 37 % yrittäjistä. Opisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneita oli yrittäjistä vain noin joka kymmenes. Yritystoimintaan liittyvä ammatillinen koulutus oli vajaalla 40 % yrittäjistä.

Verrattaessa puualan yrittäjien koulutusta maaseudulla toimivien pienten elintarvikeyritysten koulutukseen (Forsman 1997) huomataan, että peruskoulutuksen osalta kansakoulututkinto oli puualan yrittäjillä yleisempi ja vastaavasti ammatillisen koulutuksen osalta opistotasoinen tutkinto harvinaisempi kuin elintarvikealan yrittäjillä.

Puualan yritysten päätoimialana oli useimmiten puun sahaus, höyläys ja kyllästys (taulukko 4.2.).

Taulukko 4.2. Puualan yritysten toimialat, % vastanneista

	Päätoimiala	Sivutoimiala
Puun sahaus, höyläys, kyllästys	52	9
Rakennuspuusepän tuotteiden valmistus	5	4
Puu- ja hirsirakennusten sekä puurakenteiden valmistus	11	1
Huonekalujen valmistus	4	4
Muiden puuesineiden valmistus	10	6
Muu ala	19	2

Rakennuspuusepän tuotteiden (mm. ovet ja ikkunat) samoin kuin huonekalujen valmistus oli suhteellisen vähäistä. Kohta "Muu ala" puolestaan osoittautui melko yleiseksi. Tähän joukkoon sisältyi muutamia energian ja lämmön tuottajia. Lisäksi tähän joukkoon oli itsensä nimennyt yrittäjiä, jotka tekivät lähinnä alihankintatöitä huonekaluteollisuudelle ja puusepänverstoille.

Yrityksistä kolme neljäsosaa toimii maatilalla tai yrittäjät ovat myös maatalouden harjoittajia. Maatilatalouden harjoittajilla päätuotantosuuntana oli useimmiten kasvinviljely, lähes 60 % maataloista. Kolmannes maatilakäytännöistä yrityksistä ilmoitti maatalouden päätuotantosuunnakseen kotieläintalouden ja vajaa 10 % metsätalouden. Kotieläintaloista suurin ryhmä olivat mai-

totilat, joita oli 20 % kaikista maataloista. Loput maatilat edustivat tasaisesti naudanlihantuotantoa ja sika- ja siipikarjataloutta. Puualan yritystoimintaa harjoittavien maatalojen jakautuminen tuotantosuunnittain on melko lähellä kaikkien maatalojen tuotantosuuntakohtaista jakaumaa. Tavoite 6 -alueella yritysten maatilasidonnaisuus oli vähäisempi (60 %) kuin tavoite 5b -alueen yritysten (80 %).

Yritystoimintaa harjoitettiin yleisesti maatalouden sivuelinkeinona. Vajaa kolmannes yrityksistä oli yhtiömuodoltaan kommandiitti-, avoimia- tai osakeyhtiötä (taulukko 4.3). Forsmanin (1997) maaseudun elintarvikealan yrityksiä koskevaan tutkimukseen verrattuna puualan yrityksistä useampi toimi maatalouden sivuelinkeinona kuin elintarvikealan yrityksistä. Tämä on looginen lopputulos, sillä Forsmanin tutkimuksen kohderyhmästä vain noin puolet oli valittu maataloushallinnon tukipäättösrekisteristä ja osa yrityksistä suoraan Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteristä. Näin kyselyjen tuloksia ei voi aivan suoraan verrata keskenään. Tämän vuoksi myös elintarvikealan yritykset ovat keskikooltaan hieman suurempia kuin puualan yritykset, sillä Tilastokeskuksen aineistossa on mukana alle 10 työntekijän yritykset, kun tässä aineistossa yritysten maksimikoko on viisi työntekijää.

Taulukko 4.3. Yritysten yhtiömuoto

	Kpl	%
Maatalouden sivuelinkeino	34	42,0
Ammattiharjoittaja, toiminimi	22	27,2
Ky tai Ay	14	17,3
Osakeyhtiö	11	13,6
Yhteensä	81	100

Vastanneista yrityksistä hieman yli puolet ilmoitti käyttävänsä kahdenkertaista kirjanpitoa, vaikka vain osalle heistä se oli pakollista. Sitä, johtuuko tämä yritysten omasta halusta tarkempaan talousseurantaan vai esimerkiksi tilitoimistojen käyttämästä menettelystä, ei tässä tutkimuksessa selvitetty.

Puualan yritykset olivat keskimäärin nuoria yrityksiä (taulukko 4.4.). Yritysten keski-ikä oli runsaat yhdeksän vuotta ja mediaaniyrityksen ikä oli kuusi vuotta. Huomattava joukko yrityksiä oli perustettu aivan viime vuosina. Puualan yritysten ikärakenne oli vastaava kuin maaseudun elintarvikealan yrityksillä.

Taulukko 4.4. Yritysten perustamisvuosi

	Yrityksiä, kpl	%
Ennen vuotta 1990	19	26,4
Vuosina 1990-1994	22	30,6
1995 tai jälkeen	31	43,1
Yhteensä	72	100

Yritysten kokoa mitattiin työllistävyydellä sekä liikevaihdon määrällä. Yrityksistä huomattava osa on aivan pieniä yrityksiä (taulukko 4.5.), joiden työllistävyys ja liikevaihto ovat vaatimattomat. Yritysten liikevaihdon ja työllistävyys vähäisyyttä selittää osaltaan se, että yrityksistä monet olivat vielä toimintansa alkutaipaleella. Mediaaniyritys työllisti 1,5 henkilöä ja työllisten keskiarvo oli 2,13 yritystä kohden.

Taulukko 4.5. Yritysten työllistävyys vuonna 1999 henkilötyövuosina (htv).

	Yrityksiä kpl	%
0-1 htv	31	46
1-2 htv	19	28
yli 2 htv	18	26
Yhteensä	68	100

Yritysten liikevaihdon osalta hajonta on suurta, vaihteluväli oli 17 000 markasta 4,5 milj. markkaan. Mediaaniyrityksen liikevaihto oli 200 000 markkaa ja yritysten liikevaihdon keskiarvo yritystä kohden oli 550 000 markkaa.

Taulukko 4.6. Yritysten liikevaihto vuonna 1999

	Yrityksiä kpl	%
0-150 000 mk	27	44
150 000 - 500 000 mk	19	31
Yli 500 000 mk	15	25
Yhteensä	61	100

Puualan yritykset toimivat pääasiassa lähimarkkinoilla (taulukko 4.7.). Vienti-markkinoilla yrityksistä toimi 15 % ja vain 4 % yrityksistä päämarkkina-alue oli ulkomailla. Yritysten päämarkkina-alue löytyi yleisimmin oman kotikunnan ja seutukunnan alueelta.

Taulukko 4.7. Yritysten päämarkkina-alue 1999

	Yrityksiä kpl	%
Kotikunta	27	38
Seutukunta	13	18
Maakunta	16	23
Muu maa	12	17
Vienti	3	4
Yhteensä	71	100

4.2 Yritysten käyttämät ja tarvitsemat palvelut

Yritykset olivat saaneet tietoa kehittämishankkeesta eri lähteistä (taulukko 4.8.). TE -keskukset ja kunnat olivat merkittäviä tiedonlähteitä. Myös projektin järjestämät tiedotustilaisuudet sekä tiedotusvälineet todettiin tärkeiksi. Useat yrittäjät olivat myös osallistuneet itse hankkeen suunnitteluun.

Taulukko 4.8. Yrityksen tiedonlähde kehittämishankkeesta, % yrityksistä.

Tiedon lähde	%
Projektinvetäjä otti yhteyttä	13
Toiset yrittäjät kertoivat	4
Tiedotusvälineet	14
Projektin järjestämä tilaisuus	13
Osallistuin hankkeen suunnitteluun	16
TE -keskus	18
Kunta	16
Muu	5

Yritysten pääasialliset syyt hakeutua kehittämishankkeeseen olivat sen mahdollistama investointien rahoitus sekä hankkeen tarjoama apu yritystoiminnan kehittämisessä. Yrityksistä noin 40 % nimesi rahoitusmahdollisuuden pääasialliseksi syyksi ja samoin noin 40 % totesi hankkeen tarjoaman avun olevan tärkein syy. Lisäksi runsas 10 % nimesi nämä molemmat syyt. Joitakin yrityksiä oli hankevetäjä puhunut mukaan (6 %) ja lähes kolmannes totesi hankkeen antavan uusia kontakteja ja ideoita. Niistä yrityksistä, jotka olivat nimenneet vain yhden syyn osallistua hankkeeseen, lähes puolet oli todennut investointien rahoitusmahdollisuuden olleen tärkein syy.

Yritysten käyttämät kehittämishankkeiden palvelut

Kehittämishankkeiden yleisenä tavoitteena on nimensä mukaisesti kehittää pienimuotoista mekaanista puunjalostustoimintaa tavoiteohjelmien toiminta-alueilla. Se, kuinka tämä kehittämistyö onnistuu, riippuu siitä, miten alueella jo olevat ja toimialalle syntyvät yritykset pystyvät hyödyntämään kehittämishankkeiden tarjoamia palveluita omassa liiketoiminnassaan. Seuraavaksi kuvataan, millaisia palveluita yritykset ovat käyttäneet ja miten tärkeinä yritykset kokevat annettavat palvelut.

Yrityksistä lähes kaikki ovat käyttäneet rahoitustoimintaan liittyviä palveluita (taulukko 4.9). Kehittämishanke oli auttanut joko rahoituksen hankinnassa ja/tai rahoitushakemuksiin liittyvän investointisuunnitelman teossa. Rahoitustoimintaan liittyvät palvelut koettiin selvästi merkityksellisimmiksi käytetyistä palveluista. Yli puolet kaikista vastanneista totesi rahoituksen järjestämisessä kehittämishankkeella olleen yrityksen kehittämisen kannalta merkittävä tai erittäin merkittävä vaikutus.

Rahoitukseen liittyvien palvelujen ohella tärkeäksi koettiin myös kehittämishankkeen tarjoama kannustus, "henkinen tuki". Vaikka keskimääräisellä merkittävyydellä mitattuna se ei aivan noussut rahoituspalveluiden veroiseksi, sen kattavuus oli samaa luokkaa eli noin 80 % oli käyttänyt palvelua.

Rahoituspalvelut sekä yrittäjien kokema kannustus nousivat selvästi muiden käytettyjen palvelujen yläpuolelle. Seuraavaksi tärkeimmiksi ryhmiksi nousivat tuotantotoimintaan (= tuotantotoiminnan osaamisen kehittäminen ja tuotantotekniset kysymykset) sekä yhteistyön edistämiseen (markkinointi-, tuotannollinen- ja muu yhteistyö) liittyvät palvelut. Näitä oli käyttänyt noin 60 % vastanneista yrityksistä ja niiden keskimääräiset merkitsevyysarvot olivat 2,5 -2,7. Myös puunhankintaan sekä markkinointiin liittyviä palveluita oli käyttänyt yli puolet yrityksistä. Niiden merkitsevyystasot olivat kuitenkin jo alhaisemmat kuin edellisellä ryhmällä. Muita palveluita oli käyttänyt alle puolet vastanneista tai vieläkin vähemmän ja niiden merkittävyyssarvot olivat alhaiset. Vaikka yritykset eivät keskimäärin pitäneet näitä palveluja kovin merkittävinä, vastausten hajonta osoitti, että joillekin yrityksille myös nämä vähemmän käytetyt palvelut olivat tärkeitä.

Taulukko 4.9. Yritysten käyttämät kehittämishankkeiden palvelut ja käytettyjen palvelujen merkittävyys yrityksen kehittämisessä¹¹

Palvelu	Käyttänyt, kpl	Merkittävyys keskiarvo	Merkitsevyyssumma	Ei ole käyttänyt, kpl
Rahoituksen järjestämistä	60	3,7	222	15
Kannustusta, "henkistä tukea"	63	3	189	12
Investointisuunnitelmien laadintaa	53	3,2	170	21
Markkinointiyhteistyön kehittämistä	45	2,6	117	28
Tuotantotoimintaan liittyvää osaamisen kehittämistä	45	2,5	113	28
Muuta yritysten yhteistyön kehittämistä	41	2,7	111	30
Tuotannollisen yhteistyön kehittämistä	42	2,5	105	30
Tuotantoteknisten kysymysten ratkaisemista	36	2,6	94	33
Puunhankinnan kehittämistä	39	2,4	94	34
Markkinointiin liittyvän osaamisen kehittämistä	40	2,3	92	32
Markkinoiden analysointia ja tutkimusta	36	2,4	86	35
Tuotekehitystä	35	2,3	81	38
Laatujärjestelmän kehittämistä	30	2,4	72	41
Vientitoiminnan edistämistä	26	2,5	65	47
Liikkeenjohdon yleistä kehittämistä	25	2,3	58	48
ATK-osaamisen kehittämistä	27	2,1	57	46
Tuotantotekniikkaan liittyvää tutkimusta	24	2,2	53	46
Liikkeenjohdon konsultointia	19	2,1	40	53
Kuljetusten/logistiikan kehittämistä	22	1,8	40	50

¹¹ Käytetty asteikko 1 ei merkitystä, 2 vähäinen merkitys, 3 kohtalainen merkitys, 4 merkittävä vaikutus, 5 erittäin merkittävä. Merkitsevyys -summa on laadittu kertomalla palvelua käyttäneiden yritysten määrä palvelulle annetulla merkitsevyys arvolla.

Yritysten tarvitsemat kehittämishankkeiden palvelut

Yritysten tarvitsemia palveluita kartoitettiin pyytämällä yrittäjiä vastaamaan, mitä palveluita he tarvitsevat oman yritystoimintansa edelleen kehittämiseen. Kysyttävinä palveluina käytettiin samoja palveluita kuin mitä kuvattiin edellisessä kappaleessa selvitettäessä hankkeiden tarjoamien palveluiden käyttöä.

Taulukko 4.10. Yritysten tarvitsemat kehittämispalvelut¹²

Tarvittava palvelu	Tarve, keskiarvo	Tarvitsee paljon tai erittäin paljon, %
Markkinointiyhteistyön kehittämistä	3,2	34,2
Markkinointiin liittyvän osaamisen kehittämistä	3,1	41,9
Tuotannollisen yhteistyön kehittämistä	3,0	25,7
Tuotekehitystä	3,0	26,0
Puunhankinnan kehittämistä	2,8	21,3
Muuta yritysten yhteistyön kehittämistä	2,7	17,1
Markkinoiden analysointia ja tutkimusta	2,7	27,8
ATK-osaamisen kehittämistä	2,6	19,2
Investointisuunnitelmien laadintaa	2,6	18,2
Vientitoiminnan edistämistä	2,5	23,0
Tuotantotoimintaan liittyvää osaamisen kehittämistä	2,5	15,3
Rahoituksen järjestämistä	2,5	20,0
Tuotantoteknisten kysymysten ratkaisemista	2,5	15,3
Laatujärjestelmän kehittämistä	2,4	12,3
Liikkeenjohdon yleistä kehittämistä	2,3	17,3
Tuotantotekniikkaan liittyvää tutkimusta	2,2	12,9
Kuljetusten/logistiikan kehittämistä	2,2	9,7
Liikkeenjohdon konsultointia	2,2	12,2

Yrittäjät eivät katso tarvitsevänsä kovinkaan paljon erilaisia kehittämispalveluja. Ainoastaan markkinoinnin kehittämisen liittyvät palvelut saavuttivat viisiportaisella asteikolla mitattuna keskiarvon ylittävän tason. Yrityksistä runsas kolmannes totesi tarvitsevänsä markkinointiin liittyviä palveluja paljon tai erittäin paljon. Yrityksillä oli "jonkin verran tarvetta" myös tuotannollisen yhteis-

¹² Käytetty asteikko 1 ei lainkaan tarvetta, 2 vähän tarvetta, 3 jonkin verran tarvetta, 4 paljon tarvetta, 5 erittäin paljon tarvetta

työn kehittämiseen ja tuotekehitykseen liittyviin palveluihin. Myös puunhankinnan kehittämiseen liittyvien palvelujen tarve nousi lähelle samaa tasoa.

Liikkeenjohdon konsultointiin ja - kehittämiseen, tuotantotekniikan tutkimukseen ja kuljetusten ja logistiikan kehittämiseen suunnatuilla palveluilla kysyntää oli vähän.

Kehittämishankkeiden tarjoamien palveluiden tarve yrityksillä ei noussut keskimäärin kovinkaan korkeaksi. Tästä huolimatta kaikille palvelumuodoille löytyi kysyntää. Vaikka useimmat yritykset olivat juuri investoineet ja käyttäneet aktiivisesti rahoitustoimintaan liittyviä palveluita, yrityksistä vielä viidesosa katsoi edelleen tarvitsevansa paljon näitä palveluita. Laatu järjestelmien kehittäminen ei näytä yrittäjien mielestä kovinkaan keskeiseltä tarvittavien palveluiden joukossa. Liikkeenjohdollisessa osaamisessa ja atk- asioiden hallinnassa ei alan yrittäjillä oman käsityksen mukaan ole suurempaa tarvetta.

Yrityksen ja kehittämishankkeen vuorovaikutus

Yrityksen ja kehittämishankkeen välistä vuorovaikutusta arvioitiin kysymällä yrittäjiltä, miten tiiviisti yritys oli kanssakäymisissä kehittämishankkeen kanssa (taulukko 4.11.).

Taulukko 4.11. Yrityksen ja kehittämishankkeen välinen vuorovaikutus

	N, kpl	%
Säännöllistä	15	20
Satunnaista (1-3 krt / v)	42	55
Kertaluonteista	16	21
Ei vuorovaikutusta	3	4
Yhteensä	76	100

Keskimäärin tapaamisia hankkeen henkilöstön ja yrittäjän välillä oli noin pari kertaa vuodessa. Osa yhteyksistä kertyi kuitenkin erilaisista tilaisuuksista, kuten koulutuspäivistä ja retkistä, jolloin yrityksen kehittämisasioihin voidaan paneutua vain rajoitetusti. Noin neljännes yrityksistä ilmoitti, että vuorovaikutus oli kertaluonteista tai sitä ei ollut lainkaan. Yrityksen ja kehittämishankkeiden keskimääräistä vuorovaikutusta ei voida pitää kovinkaan tiiviinä.

Yritykset aikovat kuitenkin osallistua kehittämishankkeiden toimintaan aktiivisesti myös jatkossa (taulukko 4.12.). Toisaalta yritysten osallistumisaktiivisuutta nostanee merkittävästi se käsitys, että suoran yritysrahoituksen saaminen edellyttää osallistumista kehittämishankkeeseen. Käynnistyneellä ohjel-

makaudella tätä sidosta ei enää ole, joten sen poistuminen olisi mitä todennäköisimmin vaikuttanut osallistumisaktiivisuuteen.

Taulukko 4.12. Yritysten aiomukset osallistua kehittämishankkeisiin jatkossa

	N, kpl	%
Osallistun varmasti	9	12
Melko varmasti	24	32
Mahdollisesti	32	42
Luultavasti en	9	12
En varmasti	2	3
Yhteensä	76	100

Yhteenveto

Yritysten käyttämistä kehittämishankkeiden palveluista on merkittävimmiten koettu rahoituksen hankintaan ja investointien suunnitteluun kohdennetut palvelut sekä hankkeiden yrittäjille tarjoama kannustus, "henkinen tuki". Sen sijaan yritysten liiketoiminnan kehittämiseen suunnattuja palveluita ei koettu kovinkaan merkityksellisiksi.

Yritykset kokevat tarvitsevänsä melko vähän erilaisia yritystoiminnan kehittämispalveluita. Laajinta kysyntä on markkinoinnin kehittämiseen sekä josain määrin myös yhteistyön kehittämiseen liittyvillä palveluilla. Liikkeenjohdon kehittämiseen, tuotantotekniikkaan liittyvään tutkimukseen sekä laatu järjestelmien kehittämiseen liittyvillä palveluilla oli vain vähän tarvetta.

4.3 Yrittäjien näkemys kehittämishankkeen toiminnasta

Kehittämishankkeen toiminnasta kerättiin tietoa hanketta koskevilla väittämillä. Taulukossa 4.13. on esitetty väittämät ja niihin saatujen vastausten keskiarvot.

Taulukko 4.13. Yrittäjien kokemukset kehittämishankkeen toiminnasta, väittämävastausten keskiarvo sekä väittämän kuvaavuus¹³

Väittämä	Keskiarvo	Väittämän kuvaavuus
Hankkeen tavoitteet olivat selkeästi määritellyt ja tiedossa	3,75	0,25
Sopivia asiantuntijoita oli hyvin saatavilla	3,67	0,17
Hankkeesta tiedottaminen onnistui hyvin	3,64	0,14
Hankkeen toimintaa ohjasivat yrittäjien tarpeet	3,60	0,10
Yrittäjät osallistuivat aktiivisesti hankkeen toimintaan	3,53	0,03
Yrittäjiä kiinnosti lähinnä investointien tuki	3,50	0,00
Yrittäjät osallistuivat aktiivisesti hankkeiden suunnitteluun	3,29	-0,21
Toimialan kehittäminen on maakunnassamme pitkäjänteistä ja suunnitelmallista	3,26	-0,24
Hanke onnistui välittämään uusia toimintatapoja / työmenetelmiä	3,21	-0,29
Hanke onnistui luomaan luottamukselliset suhteet yrittäjiin	3,21	-0,29
Hankkeen anti jäi lähinnä yleisellä tasolla tapahtuvaksi kehittämistyöksi	3,00	-0,50
Yrittäjien mielipiteitä kerätään säännöllisesti	2,96	-0,54
Kehittämishanke ei löytänyt yrityksen todellisia kehittämiskohteita	2,78	-0,72
Yrityskohtainen edistämistyö oli riittävää	2,76	-0,74
Yrittäjien erilainen osaamisen taso vaikeutti hankkeen kohdentamista	2,38	-1,12
Yritysten erilaisuus vaikeutti toteuttamista	2,38	-1,12
Projektien päällekkäisyys haittasi hankkeen toimintaa	2,31	-1,19
Yrittäjien näkemykset hankkeen sisällöstä poikkesivat projektihenkilöstön näkemyksistä	2,21	-1,29
Yrittäjien keskinäiset ristiriidat haittasivat toteutusta	1,84	-1,66

Yrittäjät eivät katsoneet omaa osuuttaan hankkeiden suunnittelussa kovin merkittäväksi. Projektien päällekkäisyydestä ei ollut yrittäjien mielestä haittaa, eikä yritysten ristiriidat, niiden erilaisuus tai erilainen osaamisen taso haitannut hankkeiden toteutusta. Yrittäjien mielestä hankkeiden anti ei jäänyt pelkästään yleisellä tasolla tapahtuvaksi kehittämistyöksi, vaan kehittämishankkeet löysi-

¹³ Väittämän asteikko 1 ei lainkaan, 2 heikosti, 3 välttävästi, 4 tyydyttävästi, 5 hyvin, 6 erittäin hyvin. Väittämän kuvaavuus on laskettu vähentämällä väittämävastausten keskiarvosta väittämäärien keskiarvo eli lukujen 1-6 keskiarvo, joka on 3,5. Kuvaavuusluku kertoo suoraan, ollaanko väittämän kanssa samaa mieltä vai eri mieltä ja miten vahva mielipide on.

vät myös yritysten todellisia kehittämiskohteita. Yrityskohtaisen kehittämistyön todettiin sen sijaan olevan riittämätöntä. Tätä vahvistivat kyselyn tulokset siitä, että yrittäjien mielipiteitä ei kerätty säännöllisesti ja hankkeiden ei katsottu täysin onnistuneen luomaan luottamuksellisia suhteita yrittäjiin.

Tarkasteltaessa kuhunkin väittämään tulleita vastauksia tarkemmin kävi ilmi, että vaikka väittämäkeskiarvot asettuivat usein lähelle keskimääräistä arvoa (3,5), oli monien väittämien osalta vastausten hajonta huomattava. Yrittäjryhmien välisiä eroja käsitellään tarkemmin myöhemmin. Suurin hajonta oli väittämässä "yrittäjiä kiinnosti vain investointien tuki". Lähes kolmannes yrittäjistä totesi väittämän kuvaavan joko ei lainkaan tai heikosti kehittämishanketta ja vastaavasti noin kolmannes totesi sen kuvaavan hyvin tai erittäin hyvin.

Yrittäjät antoivat hankkeille kouluarvosanaksi 7,2. Annetut arvosanat vaihtelivat 4 - 9 välillä. Runsas kolmannes yrityksistä oli esittänyt omia näkemyksiään siitä, miten hankkeita tulisi kehittää, jotta ne paremmin palvelisivat yritystä. Selvästi eniten näissä avoimissa vastauksissa toivottiin yrityskohtaisen edistämistyön lisäämistä.

"Enemmän yritys- tai yrittäjäketjukohtaisia hankkeita"

"Yksilöidä yrityksen mukaan"

"Yrityskohtaista, henkilökohtaista, ei saa olla pitkiä väliaikoja"

"Henkilökohtainen kanssakäyminen yrittäjien kanssa pitäisi olla voimakkaampaa"

Yritysten välisen yhteistyön kehittäminen ja markkinointiyhteistyö nousi myös selvästi esiin.

"Yhteistyön kehittämistä markkinoinnissa, puunhankinnassa ym."

"Kaikki osapuolet entistä tiiviimmin mukaan"

"Koota pienet saman alan yrittäjät verkostoon ja hakea näille yhteinen myyntitykki"

"Markkinointiin ja kontaktien luomiseen olisi keskityttävä paremmin, eikä vain puhua. Tekoja, tekoja..."

Myös projektivetäjänsä että hankkeisiin yleisemmin kohdistuvia näkemyksiä saatiin

"Projektin vetäjä voisi olla aktiivisempi. Tiedotteissa nytkään ei ole tullut mitään tietoa."

"Hankkeille pätevät vetäjät"

"Lähetämällä tietoja ja esim. malliesimerkkejä jo toteutuneista hankkeista, joista voi saada oppia"

"Huomioida jo olemassa olevat yritykset ja antaa tukea niille. Liian positiivinen kuva yrittäjyydestä luo väärää kilpailutilannetta"

4.4 Kehittämishankkeen merkitys yrityksen toiminnalle

Kehittämishankkeiden yleisenä tavoitteena on puualan pienyritysten kehittäminen. Edellä on kuvattu yrittäjien näkemyksiä siitä, miten hankkeet ovat kohdistuneet yritysten liiketoiminnan eri osa-alueisiin. Seuraavassa tarkastellaan, millaisia vaikutuksia näillä kehittämishankkeilla on yrittäjien näkemyksen mukaan ollut yritysten toimintaan (taulukko 4.14.).

Taulukko 4.14. Kehittämishankkeen vaikutus yrityksen kehitykseen¹⁴

Kehittämishankkeen vaikutus	Keskiarvo
Investointeihin	3,55
Kehittämisasiivisuuden lisäykseen	2,83
Liikevaihtoon	2,83
Yhteistyön lisäykseen	2,61
Uusien tuotteiden syntyyn	2,41
Uusien tuotantotapojen syntyyn	2,36
Osaamisen tasoon	2,34
Työpaikkoihin	2,19

Yli puolet yrittäjistä totesi kehittämishankkeella olleen merkittävän tai erittäin merkittävän vaikutuksen yrityksessä suoritettuihin investointeihin. Tulos on yhdenmukainen aiemmin esitetyn, hankkeiden palvelujen käyttöä kuvaavien vastausten kanssa. Kehittämishankkeen vaikutus yritysten investointeihin on korostunut siitä syystä, että saadakseen tukea investointeihin, yrityksen oli osallistuttava kehittämishankkeeseen.

Kehittämishankkeella todetaan olleen ainakin jossain määrin merkitystä myös kehittämisaktiivisuuden lisäykseen sekä yritysten liikevaihtoon. Yritysten liikevaihtoon myönteinen impulssi on tullut investointien kautta eli investoin-

¹⁴ Käytetty asteikko (1 ei merkitystä, 2 vähäinen, 3 kohtalainen 4 merkittävä, 5 erittäin merkittävä)

neilla on pystytty kasvattamaan kapasiteettia ja kohottamaan jalostusastetta, mikä näkyy liikevaihdon kasvuna. Kehittämisaktiivisuuden lisäystä voidaan pitää kehittämishankkeiden merkittävänä tuloksena. Aktiivinen, kehittämishaikainen yrittäjä on yritystoiminnan kasvun ja laajentumisen perusedellytys.

Yrittäjät eivät pidä kehittämishankkeiden panosta uusien tuotteiden tai tuotantotapojen synnyssä kovinkaan merkittävänä. Osaamisen tasoon tai työpaikkoihin kehittämishankkeilla on ollut keskimäärin vain vähäinen vaikutus.

Yrittäjiltä kysyttiin myös, millä osa-alueilla kehittämishanke ei ole onnistunut suunnitellusti. Kysymykseen vastasi kaksikymmentä yritystä. Vastauksista useimmat kohdistuivat markkinointiin ja yhteistyöhön. Markkinoinnin osalta yrittäjät totesivat, että siinä ei ole edetty ja kehittämishanke ei ole kyennyt antamaan riittävästi apua.

Kehittämishankkeiden mahdollisia epäonnistumisia kartoitettiin tarkemmin strukturoidulla kysymyksellä. Kysymykseen vastanneista yrityksistä 66 % totesi, että kehittämishankkeessa ei olla epäonnistuttu. Vastaavasti noin kolmannes totesi, että hankkeessa on epäonnistuttu. Osa kirjasi useita syitä tähän epäonnistumiseen (taulukko 4.15.).

Taulukko 4.15. Keskeiset syyt kehittämishankkeen mahdollisiin epäonnistumisiin

Syy	Kpl
Vetäjän puutteellinen asiantuntemus	4
Vetäjien vaihtuminen	6
Heikko suunnittelu	7
Puutteelliset resurssit	6
Tiukka toteutusaikataulu	6
Jokin muu	5

Vastauksista ei noussut esiin mitään yksittäistä syytä siihen, miksi hankkeissa oli epäonnistuttu. Syitä löytyi niin hankkeiden suunnittelussa, vetäjissä, voimavarojen mitoituksessa kuin tiukassa aikataulussa. Muiksi syiksi mainittiin kolmessa vastauksessa, että hanke toimii liian yleisellä tasolla

4.5 Yritystuki kehittämisvälineenä

Yritystukea koskevassa osassa yrittäjiltä kysyttiin ensiksi yritystoiminnan investointien yhteismäärää vuosina 1995-1999. Saatuja vastauksia on käsiteltävä suuntaa antavina lukuina, sillä yrittäjiä ei pyydetty selvittämään investointiensa laajuutta ja ajankohtaa yksityiskohtaisesti.

Mediaaniyrityksen investointien määrä kaudella 1995-1999 oli noin 300 000. Ennen vuotta 1995 perustettujen yritysten investointien määrä oli mediaaniyrityksellä 350 000 markkaa. Vastaavan yritysryhmän mediaaniyrityksen liikevaihto vuonna 1999 oli 370 000 markkaa.

Lähes kaikki yritykset olivat käyttäneet heille myönnettyä, EU-ohjelmiin liittyvää pienyritystukea. Yrityksistä puolet piti myönnettyä yritystukea joko merkittävänä tai erittäin merkittävänä yritystoiminnan kehittämisessä. Vain 12 % yrityksistä totesi, että yritystuella ei ollut merkitystä tai merkitys oli vähäinen yritystoiminnan kehittymiselle.

Myönnettävän yritystuen tavoitteena on yritysten kehittäminen ja edelleen työllisyyden parantaminen. Kyselyssä tiedusteltiin yrittäjiltä, missä määrin yritystoiminnan kehittämiseksi saatu EU-tuki oli vaikuttanut työpaikkojen lisäykseen tai säilymiseen. Kysymykseen vastanneista noin kolmannes ilmoitti, että tuki on lisännyt työpaikkoja, hieman useampi totesi tuen säilyttäneen työpaikkoja ja noin neljänneksen mukaan tuella ei ollut työpaikkavaikutuksia (taulukko 4.16.). Yrittäjiltä kysyttiin edelleen luotujen tai säilytettyjen työpaikkojen määrää.

Suhteutettaessa saadut vastaukset koko aineistoon saadaan yritystuella luotujen uusien työpaikkojen määräksi noin 250 kappaletta ja säilytettyjen työpaikkojen määräksi runsaat 400 työpaikkaa. Uuden työpaikan hinnaksi saadaan 240 000 markkaa. Mikäli lasketaan sekä uudet että säilytetyt työpaikat, tulee yritystuella saavutetun työpaikan hinnaksi 88 000 markkaa.

Taulukko 4.16. Pienyritystuen vaikutus työllisten määrään sekä määrän muutos henkilötötyvuosina (htv).

Yritystuen vaikutus	Yrityksiä, kpl	%	htv / yritys
Lisäävästi	24	34	1,30
Säilyttävästi	29	41	1,84
Ei työllisyysvaikutuksia	17	24	
Yhteensä	70	100	

Yritykset jatkavat vahvasti kasvuhakuisina. Yrityksistä lähes 80 % aikoo investoida vuosien 2000-2001 aikana. Investoivien yritysten investointien mediaani on noin 60 000 markkaa vuositasolla eli investointien keskimääräinen taso on samaa tasoa kuin yrityksillä kaudella 1995-1999. Investointien määrä on näin kohtuullinen suhteutettuna liikevaihtoon.

Kehittämishankkeilla on yrittäjien mielestä keskimäärin kohtalainen merkitys myös suunniteltuihin investointeihin ja noin 30 % yrittäjistä ilmoitti, että kehittämishankkeella on ollut merkittävä tai erittäin merkittävä vaikutus suunniteltuihin investointeihin. Kehittämishankkeen vaikutukset ulottuvat näin myös usein pidemmälle kuin mitä on hankkeen varsinainen toiminta-aika.

Pienyritykset ovat voineet saada toimintansa kehittämiseen myös muuta tukea kuin näihin EU-ohjelmiin sidottua pienyritystukea. Yrityksistä 23 % oli käyttänyt muuta tukea vuosien 1995 - 1999 aikana. Yrityksistä 11 % oli käyttänyt kansallisen maaseutuelinkeinolain mukaista avustusta, 4 % oli käyttänyt kansallisen maaseutuelinkeinolain mukaista lainoitusta, 2 % oli käyttänyt Kehitysaluerahaston/Finnveran lainoitusta ja 6 % TE -keskusten yritysoston myöntämää avustusta. Teknologian kehittämiskeskuksen (TEKES) tukea ei ollut saanut tai käyttänyt yksikään puualan pienyritys. Yritysten käyttämä muu rahoitus on ollut pääosin TE -keskusten kautta saatuja avustuksia. Tutkimukseen osallistuneet yritykset ovat kokeneet avustuksen heille sopivimpina tukimuotona. Tämä selittyy osittain sillä, että keskimäärin yritysten ne investoinnit, joihin tukea on haettu, ovat olleet suhteellisen pieniä ja yritykset ovat käyttäneet omaa rahoitusta investointien rahoittamiseen. Yritykset, erityisesti pienemmät alan yritykset, pitävät myös jatkossa avustuspohjaista järjestelmää heille sopivana tukimuotona.

Yritysten kasvu

Tähän tutkimukseen osallistui paljon yrityksiä, joita oli perustettu aivan viime vuosina. Yrityksen kasvunopeuden tarkasteleminen koko yritysjoukkoa koskevana ei siten anna oikeata kuvaa koko alan kehityksestä. Tämän vuoksi yritysten kasvua on selvitetty tarkemmin vakiintuneiden yritysten osalta eli sellaisten, jotka oli perustettu vuonna 1995 tai sitä aikaisemmin.

Tämän yritysryhmän liikevaihdon kehitystä on tässä verrattu Osuuspankkikeskuksen (1998 ja 1999) keräämän toimialatilaston tuottamaan aineistoon. Toimialatilaston aineisto kootaan eri osuuspankkien yritysasiakkaita koskevista tiedoista. Tämä toimialatilasto edustaa lähinnä vastaavia yrityksiä, vaikka ne

toki ovat selvästi tässä tutkimuksessa kohderyhmänä olevia yrityksiä suurempia. Toimialatilastossa on eriteltyä myös puunjalostusalan eri toimialat.

Osuuspankkikeskuksen toimialatilaston mukaan puun sahauksen (TOL 201) toimialan yritysten liikevaihto mediaaniyrityksellä oli vuonna 1995 noin 6,9 miljoonaa markkaa ja vuonna vastaavasti 1999 11,2 milj. markkaa. Liikevaihto oli kasvanut 62 %. Tässä tutkimuksessa olevien saha-alan yritysten liikevaihdon mediaani oli vuonna 1995 150 000 markkaa ja vastaavasti vuonna 1999 300 000 markkaa eli kasvua 100 %. Luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, sillä Osuuspankkikeskuksen tilastossa yritysjoukko vaihtuu jonkin verran vuosittain, kun tässä kyseessä olivat samat yritykset. Saha-alan yritykset odottavat kasvun jatkuvan myös vuosina 2000 ja 2001. Ennuste vuoden 2001 liikevaihdoksi on 415 000 markkaa.

Tähän tutkimukseen osallistuneet saha-alan yritykset ovat kasvaneet nopeammin kuin vertailuryhmänä toimineet pienet - ja keskiuuret saha-alan yritykset yleensä. Tämä tulos on ennako-oletuksen mukainen, sillä kaikki tässä tutkimuksessa mukana olevat yritykset ovat suorittaneet laajennus- ja kehittämisinvestointeja, kun vertailuryhmässä puolestaan ovat mukana pankkien tämän toimialan asiakasyrityksiä yleensä.

Muiden puualan yritysten liikevaihdon kasvu on ollut lähes yhtä nopeaa kuin saha-alan yrityksillä. Muulla puualalla toimivien yritysten liikevaihdon mediaani oli vuonna 1995 310 000 ja vuonna 1999 575 000 markkaa eli kasvua 85 %. Yritysten arvio liikevaihdon kasvusta vuodelle 2000 on suurempi kuin saha-alan yritysten arvio. Osuuspankkikeskuksen toimialatilastoon näitä lukuja ei voi suoraan verrata, sillä aineiston vähäisyyden vuoksi yrityksiä ei voida luokitella muille puunjalostusteollisuuden alatoimialoille. Osuuspankkikeskuksen toimialatilaston mukaan yritysten liikevaihdon mediaani on kasvanut rakennuspuusepänteollisuuden yrityksillä vuosina 1995 - 1999 yhteensä 135 % ja myös muilla puunjalostuksen alatoimialoilla kasvu on ollut yli 100 %. Tässä tutkimuksessa olevien, muussa kuin sahateollisuudessa olevien yritysten kasvuvauhti näyttäisi olevan keskimäärin hitaampaa kuin alan pienten ja keskiuurten yritysten kasvuvauhti yleensä.

Investointien ohjekustannukset alhaiset

Yrittäjät esittivät tuli vahvaa kritiikkiä koskien niitä perusteita, joiden mukaan hallinto tekee yritystukea koskevan rahoituspäätöksen. Yrityksen investointitukea haettaessa hakemuksessa esitetään kustannusarvio sekä ne perusteet, jolla kustannusarvio on laadittu. TE -keskuksen maaseutuosastolla on kuitenkin

omat menetelmänsä, joiden mukaan esim. rakennusinvestoinnille laaditaan ohjekustannusarvio. Todellinen avustus lasketaan hyväksytyn tukitasoprosentin mukaan tästä ohjekustannuksen antamasta arvosta. Useassa tapauksessa tämä näin laadittu ohjekustannusarvio on jäänyt selvästi alhaisemmaksi kuin mitä laadittu kustannusarvio ja myös investoinnin todelliset kustannukset olivat. Näin on käynyt mm. lämpimien teollisuustilojen rakennusinvestoinneissa ja rakennusten saneerauksessa. Kun kustannusarviota näin alennetaan, ja todelliset kustannukset ovat kuitenkin suuremmat, lopullinen tukitaso jää usein selvästi alhaisemmaksi kuin mitä rahoituspäätöksessä tukitasoksi on todettu. Nykyinen tilanne merkitsee, että investointitukijärjestelmä vaikuttaa rahoituspäätösten mukaan ainakin jossain määrin tehokkaammalta järjestelmältä kuin mitä se todellisuudessa on. Tukijärjestelmän seurannan sekä sen vaikutusten arvioimiseksi olisi kuitenkin tärkeää, että rahoituspäätöksessä esitetyt menot vastaisivat mahdollisimman hyvin todellista tilannetta.

4.6 Yrittäjien käsitykset hanketoiminnasta yleensä

Yrittäjien käsityksiä EU-ohjelmien toteutuskeinona käytetystä hanketoiminnasta mitattiin hankkeiden toimintaa ja toteutusta kuvaavilla väittämillä. Esitetyt väittämät esitetään taulukossa 4.17.

Taulukko 4.17. Hanketoimintaa yleisesti kuvaavat väittämät ja yrittäjien arviot siitä, miten ne kuvaavat hankkeita¹⁵

	Ei kuvaa, %	Kuvaa, %	Keskiarvo
Kehittämishankkeen tuloksellisuus riippuu sen vetäjästä	4,1	61,6	4,7
Hanketoiminta edistää hyvin pienyritystoiminnan kehittämistä	5,6	37,5	4,2
Hankkeiden sijasta tulisi tukea suoraan maaseutuyrityksiä	16,7	41,7	4,0
Hankkeita toteutetaan rahoittavien viranomaisten ehdoilla	17,8	35,6	4,0
Hanketoiminta edistää hyvin maatalouden kehittämistä	18,6	38,6	3,9
Hanketoiminta on byrokraattista	19,4	37,5	3,9
Hankkeet työllistävät vain konsultteja ja eri organisaatioita	20,8	30,6	3,7
Ohjelmien tarjoamista rahoitusmahdollisuuksista on tiedotettu tehokkaasti	19,4	22,2	3,6
Yrittäjät osallistuvat aktiivisesti hankkeiden toteuttamiseen	19,7	18,3	3,5
Kehittämishankkeiden yhteistyö on vähäistä	20,8	5,6	3,3
Yrittäjät osallistuvat aktiivisesti hankkeiden suunnitteluun	31,9	13,9	3,2
Kehittämishankkeita on liikaa	36,6	14,1	3,1
Kehittämishankkeet ovat liian pieniä	27,1	5,7	3,0
Hanketoiminta ei juuri hyödytä maaseudun yrityksiä	46,5	16,9	2,9

Yrittäjät ovat hyvin yksimielisiä siitä, että kehittämishankkeen tuloksellisuus riippuu pitkälti hankkeen vetäjästä. Tämä kyselytulos vahvistaa aikaisempien tutkimusten tulokset (mm. Kataja 1998). Puualan yrittäjät katsovat hanketoiminnan edistävän hyvin pienyritystoiminnan kehitystä. Samalla kuitenkin todetaan, että hankkeiden sijasta tulisi tukea suoraan maaseutuyrityksiä. Nämä kaksi väittämää näyttävät olevan keskenään ristiriidassa. Tähän ristiriitaisuuteen tarjoaa osaselityksen se seikka, että kaudella 1995-1999 kehittämishankkeisiin

¹⁵ "Ei kuvaa, %", on niiden yritysten yhteenlaskettu osuus, jotka vastasivat väittämiin 1(ei lainkaan) tai 2 (heikosti), vastaavasti "kuvaa, %" on niiden yritysten osuus, jotka vastasivat 5 (hyvin) tai 6 (erittäin hyvin).

liittyi pienyrityusrahoitus, joten vaikka yrittäjät asettavat ensisijalle suoran yritystuen, he kokevat kehittämishankkeen edistäneen hyvin yritystoimintaa, koska se on tarjonnut mahdollisuuden yritystuen käyttöön. Monille yrittäjille tuottaa vaikeuksia tunnistaa, mitä kehittämishankkeen toiminta on ollut, sillä kuten edellä on kuvattu, ylivoimaisesti käytetyin kehittämishankkeen palvelu oli juuri investointien rahoituksen järjestely. Tämä asetelma selittää myös sen, että yrittäjät totesivat hanketoiminnan hyödyttäneen vahvasti maaseudun yrityksiä; hanketoiminnan hyöty on tullut monille juuri investointirahoituksen myötä.

Uudella ohjelmakaudella maaseudun pienyritysten rahoitus tapahtuu suoraan joko tavoite 1- ohjelman tai alueellisen maaseutusuunnitelman (ALMA) varoin (Valtioneuvosto 2000). Yrittäjän mukanaoloa kehittämishankkeessa ei enää vaadita. Tämän sidoksen purkautuminen merkitsee melkoista haastetta kehittämishankkeille, sillä viime ohjelmakaudella nimenomaan investointitukirahoitus houkutteli runsaasti yrittäjiä osallistumaan kehittämishankkeisiin.

Yrittäjien mielestä hanketoimintaa leimaa byrokratia ja hankkeita toteutetaan rahoittavien viranomaisten ehdoilla. Yrittäjien rooli hankkeiden suunnittelussa on jäänyt vähäiseksi. Yrittäjien mielestä hankkeita ei kuitenkaan ole liikaa eivätkä ne yrittäjän näkökulmasta ole liian pieniä.

Kysymyslomakkeen lopussa yrittäjillä oli mahdollisuus esittää vapaamuotoisesti omia näkemyksiään kehittämishankkeiden toiminnasta. Noin 40 % vastaajista esitti tässä yhteydessä vielä omia näkemyksiään. Tässä esitetyt kommentit olivat useimmiten kannustavia ja rohkaisivat hankkeiden vetäjiä ja rahoittajia jatkamaan työtä. Yritystukea pidettiin onnistuneena ja toisaalta byrokratiasta valiteltiin.

"Hyvä alku. Panostukset eivät välttämättä näy heti, mutta kyllä niillä on merkitystä. On hyvä, että joku uskoo yrittäjien näkemyksiin. Lykkyä pytyyn!"

"Hankkeet ovat hyviä, kun niillä on pätevät vetäjät."

"Maaseutu tarvitsee säilyäkseen hengissä hankkeita/projekteja/mitä tahansa EU:n mahdollistamia järjestelmiä selviytyäkseen. Mikäli Teistä riippuu, byrokratiaa on jo nyt liikaa, älkää pilatko uutta kautta sitä lisäämällä."

"Rahaa uppoaa konsulteille liian helposti, turhia suunnitelmia. Tuputetaan suuria kasvutavoitteista ja yllytetään ylisuuriin investointeihin. Pienyrittäjälle usein riittää hitaampikin kasvu. Tärkeämpää olisi selvä,

helposti haettava tuki kohteeseen, joka vaikka helpottaisi työtä, sillä työtä piisaa muutenkin."

"Byrokratiaa on eri portaissa edelleen liikaa. Hankkeiden vetäjien on syytä miettiä, toimitaanko oman edun vai yrittäjien edun puolesta."

Yhteenveto

Yrittäjät suhtautuvat kehittämishankkeisiin myönteisesti ja pitivät niitä tärkeinä pienyritystoiminnan kehittymiselle, vaikka niihin sisältyikin byrokratiaa ja yrittäjien rooli hankkeiden suunnittelussa on jäänyt vähäiseksi. Kehittämishankkeiden suosiota on kasvattanut niihin sisältynyt investointirahoitus. Yrittäjien mielestä rahoitusta tulee siirtää suoraan yrityksille kohdistuvaan tukeen kehittämishankkeiden asemasta.

5. YRITYSKYSELYN YKSITYISKOHTAINEN TARKASTELU

Yrityskyselystä edellisessä kuvatus yhteenvedon lisäksi suoritettiin kyselyn tarkempaa analyysia. Se tapahtui ryhmittelemällä yrittäjiä ja yrityksiä niiden ominaisuuksien mukaan ja testaamalla, onko eri yritys- ja yrittäjäryhmien näkemyksissä eroja. Käytettyinä luokittelevina muuttujina oli alue eli tavoite 5b- ja tavoite 6 -alueen yritykset, yrittäjän ikä, yrityksen toimiala, yrityksen markkina-alue sekä yrityksen koko liikevaihdolla mitattuna. Samoin tarkasteltiin, oliko yrittäjän koulutuksella ja sillä, toimiiko yritys maatilalla vaikutusta annettuihin vastauksiin. Seuraavaksi esitetään tämän analyysin oleelliset tulokset.

5.1 Erot tavoite 5b - ja 6 -alueen yrittäjien välillä

Tavoite 6 -alueella yrittäjät olivat hieman iäkkäämpiä kuin tavoite 5b -alueella. Myös koulutustasossa oli eroa; ammattikoulun käyneitä oli enemmän tavoite 6 -alueella ja vastaavasti opistotasoisien tutkinnon suorittaneita oli enemmän tavoite 5b -alueella. Toimialojen suhteen oleellisin ero oli se, että tavoite 6 -alueella tässä aineistossa ei ollut lainkaan rakennuspuusepän tuotteita valmistavia yrityksiä.

Tavoite 5b -alueella yritys toimi useammin maatilalla tai yrittäjät harjoittivat maataloutta kuin tavoite 6 -alueella. Tavoite 6 -alueella ei maatilasidonnaisia yrityksiä oli 40 %, kun niitä tavoite 5b-alueella oli 20 %. Tavoite 6 -alueella yritykset ovat keskimäärin vanhempia ja myös kookkaampia. Investointien määrä on ollut lähes yhtä suuri molemmilla alueilla viime vuosina ja yritysten kasvuvauhti on siten nopeampi tavoite 5b -alueella. Kasvuvauhti jatkunee myös vahvempana tavoite 5b -alueella, sillä investointiaikomukset investoivaa yritystä kohden ovat hieman suuremmat vuosina 2000-2001 tavoite 5b -alueella. Toisaalta investoivien osuus kaikista yrityksistä on suurempi tavoite 6 -alueella.

Hankkeeseen osallistumiseen innosti erityisesti tavoite 5b -alueella investointien rahoitusmahdollisuus. Rahoituksen järjestäminen olikin tavoite 5b -alueella yritysten käyttämistä, hankkeiden tarjoamista palveluista verrattomasti tärkein. Näin oli toki myös tavoite 6 -alueella, mutta siellä käytettiin hieman

tasaisemmin myös muita hankkeiden tarjoamia palveluja. Tavoite 6 - alueella yritykset kokivat tarvitsevansa enemmän kehittämisspalveluja kuin tavoite 5b - alueen yritykset. Erityisesti markkinointiin, vientiin ja yhteistyön kehittämiseen liittyviä palveluita kaivattiin enemmän. Sama asetelma näkyy kysyttäessä hankkeiden vaikutusta yritysten toimintaan. Tavoite 5b -alueen yrittäjien mielipiteet hankkeen vaikutuksista liikevaihdon ja osaamisen kehitykseen sekä kehittämisaktiivisuuteen ovat hieman positiivisemmat kuin tavoite 6 -alueen yrittäjien. Tavoite 5b -alueen yrityksistä suurempi osa kuin tavoite 6 -alueen yrityksistä ilmoitti, että hankkeessa ei ole epäonnistuttu.

Kehittämishanketta koskevat näkemykset olivat molemmilla alueilla hyvin samanlaiset. Tavoite 5b -alueen yrittäjät antoivat kouluarvosanalla mitattuna hankkeelle arvosanan 7,3 kun tavoite 6 -alueen yrittäjät antoivat 6,9. Tavoite 6 -alueella oltiin erityisen tyytymättömiä yrityskohtaisen edistämistyön määrään. Samoin yrittäjien osuutta hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa pidettiin vähäisempänä kuin tavoite 5b -alueella

Hanketoimintaa yleisemmin kuvaavien väittämien osalta alueiden väliltä löytyi systemaattista eroa, vaikka tilastollisesti merkitsevää eroa tavoite alueiden välillä löytyi vain väittämän: "Hankkeiden tulisi tukea suoraan maaseutuyrityksiä" - osalta. Tavoite 6 -alueen yrittäjät suhtautuivat hanketoimintaan kielteisemmin kuin tavoite 5b -alueen yrittäjät.

5.2 Yrittäjän ikä

Yrittäjän iän vaikutusta kyselyn vastauksiin tarkasteltiin muodostamalla vastanneista yrittäjistä iän mukaan luokiteltuna kaksi ryhmää. Toisen ryhmän "nuoret" muodostivat yrittäjät, joiden ikä oli 45 vuotta tai vähemmän. Ryhmän "vanhat" muodostivat 46- vuotta tai vanhemmat yrittäjät. Nuorten koulutustaso oli odotetusti korkeampi. Sen sijaan yrityksen iän suhteen ei ryhmien välillä ollut eroja. Toimialan suhteen nuorten yritykset toimivat hieman vanhojen yrityksiä useammin muilla puunjalostuksen alatoimialoilla kuin puun sahauksessa ja siihen liittyvässä toiminnassa. Yrityksen koon suhteen mediaaniyrityksen liikevaihdossa tai työllistävyyydessä ei ollut eroja. Keskiarvolla mitattuna nuorten yritykset olivat kuitenkin hieman suurempia, sillä nuorten yritysten joukossa oli muutama selvästi keskimääräistä suurempi yritys. Yritysten kasvunopeus liikevaihdon mediaanilla mitattuna on ollut nopeampi nuorten yrityksillä.

Yritysten käyttämien palveluiden tai yritysten tarvitsemien kehittämispalvelujen suhteen ryhmien välillä ei ollut merkitseviä eroja. Kehittämishankkeen toimintaa koskevien väittämien pohjalta voidaan sen sijaan todeta, että nuoret suhtautuvat hankkeen toimintaan positiivisemmin kuin vanhemmat yrittäjät. Tämä käy ilmi väittämän "Hankkeen toimintaa ohjasivat yrittäjien tarpeet" vastauksista, joissa nuoret kokivat väittämän vastaavan hanketta merkittävästi paremmin kuin vanhemmat yrittäjät. Nuorten kehittämishankkeelle antama kouluarvosana oli 7,6, kun vanhat yrittäjät antoivat vain 6,9. Nuoret yrittäjät arvioivat osallistuvansa jatkossa kehittämishankkeisiin varmemmin kuin vanhemmat yrittäjät. Lisäksi nuorten ja vanhempien yrittäjien välillä oli eroa siinä, miten he kokivat kehittämishankkeen vaikutuksen yrityksen kehittämisaktiivisuuden lisäykseen. Nuoret totesivat hankkeen vaikutuksen olleen selvästi merkittävämmän kuin vanhemmat yrittäjät.

Nuoret totesivat myös kehittämishankkeisiin liittyvällä yritystuella olleen merkittävämmän vaikutuksen kuin alan vanhemmat yrittäjät. Ryhmien mediaani yritysten investoinnit ovat viime vuosina olleet samansuuruiset, mutta arvio vuosien 2000 ja 2001 investoinneista on nuorten mediaaniyrityksellä hieman suurempi (150 000 markkaa ja 100 000 markkaa).

Kehittämishankkeiden toimintaa yleensä kuvaavien väittämien osalta ikäryhmien välille syntyi useissa kohdin merkittäviä eroja. Yleislinjana oli, että nuoret suhtautuvat vanhempia yrittäjiä positiivisemmin hanketoimintaan ja yleensä kehittämishankkeiden avulla tapahtuvaan kehittämistyöhön. Vanhemmat yrittäjät epäilevät hankkeiden työllistävän vain organisaatioita ja konsultteja ja hankkeiden sijasta tulisi tukea suoraan maaseutuyrityksiä. Nuoret suhtautuivat näihin väittämiin selvästi varauksellisemmin. Nuoret kokevat vanhempia enemmän hanketoiminnan edistävän pienyritystoiminnan ja maatalouden kehittymistä. Yhtä mieltä oltiin kuitenkin siitä, että hankkeiden tuloksellisuus riippuu sen vetäjästä.

Koulutus

Yrittäjistä runsaalla kolmasosalla oli omaan yritystoimintaan liittyvä koulutus. Koulutus tai sen puute ei kuitenkaan juuri vaikuttanut yrittäjien mielipiteisiin. Yritystoimintaan liittyvä ammatillinen koulutus aiheutti merkitsevän eron ainoastaan suhtautumisessa yritystoiminnan edelleen kehittämisessä tarvittaviin palveluihin. Ammatillisen koulutuksen saaneet katsovat tarvitsevan vähän tuotantoteknisten kysymysten ratkaisemiseen liittyviä palveluja, kun taas ei-

koulutuksen saaneet katsovat tarvitsevansa näitä enemmän. Tämä ero vaikuttaa koulutustausta huomioiden hyvin loogiselta.

5.3 Yrityksen toimiala, sahayrittäjät ja muut puualan yrittäjät

Yrityksen toimialan mukaan suoritettiin jako kahteen luokkaan. Sahayrittäjiksi luettiin ne yritykset, jotka olivat merkinneet päätoimialakseen puun sahauksen tai höyläyksen. Luokkaan muut yrittäjät luettiin kaikki muut ilmoitetut puunjalostuksen alatoimialat. Sahayrittäjiä yhteensä kertyi 41 ja muita yrittäjiä 38 kappaletta. Sahayrittäjät samoin kuin heidän yrityksensä olivat hieman vanhempia kuin ryhmän muut yrittäjät ja yritykset. Sahayrittäjistä myös useampi harjoitti toimintaa maatalan sivuelinkeinona, vaikka siinä, harjoittivatko yrittäjät yleensä maatilataloutta, ei ollut eroja ryhmien välillä.

Sahayrittäjien ja muiden puualan yrittäjien keskimääräisessä liikevaihdossa ei ole merkittäviä eroja. Vuonna 1999 sekä saha- että muiden yritysten liikevaihdon mediaani oli 200 000 markkaa. Yritysten liikevaihtojen keskiarvo oli saha-alan yrityksillä 510 000 markkaa ja muilla yrityksillä 600 000 markkaa. Muiden puualan yrityksissä yli 500 000 markan liikevaihdon yrityksiä on suhteellisesti enemmän kuin saha-alan yrityksissä. Tässä ryhmässä on myös enemmän pieniä, alle 150 000 markan liikevaihdon omaavia yrityksiä. Yritysyhmien vastaavat työllisten määrät vuonna 1999 olivat: mediaanit 1,25 henkilötyövuotta saha-alan yrityksillä ja 1,65 muilla yrityksillä ja keskiarvot vastaavasti 1,8 ja 2,5 henkilötyövuotta. Molemmissa ryhmissä oli siten runsaasti aivan pieniä ja vielä vähän työllistäviä yrityksiä.

Yritysten markkina-alueena on saha-alan yrityksillä lähinnä kotikunta ja ympäröivä seutukunta. Muilla yrityksillä markkina-alue ulottuu useammin myös muualle kotimaakuntaan ja Suomeen, mutta tämänkin ryhmän yritysten liikevaihdosta keskimäärin yli puolet kertyy koti- ja lähikuntien alueelta. Vienti oli vähäistä molemmilla ryhmillä.

Yritysyhmien käyttämissä kehittämishankkeiden palveluissa erot olivat vähäiset. Markkinointiin liittyvää osaamisen kehittämistä sekä markkinointi- ja muun yritysyhteistyön kehittämistä ryhmä muut puualan yritykset pitivät merkittävämpänä yritystoiminnan kehittämiseksi kuin saha-alan yritykset. ATK-alan osaamiseen liittyviä kehittämispalveluja oli käyttänyt vain noin kolmannes yrityksistä. Sahayritykset kokivat tämän palvelun lähes merkityksettömäksi, kun muut yritykset katsoivat sen olleen hieman merkityksellisempää.

Kysyttäessä, mitä palveluja yritystoimintanne kehittäminen edelleen tarvitsee, oli tulos joiltain osin päinvastainen edellisen kysymyksen kanssa. Nyt saha-alan yrittäjät ilmoittivat tarvitsevansa markkinointi- ja muuta yritysten yhteistyön kehittämistä merkittävästi enemmän kuin ryhmä muut yritykset. Erot palvelujen käytössä ja tarpeessa kertovat siitä, että vain osa yrityksistä oli ylipäättään käyttänyt näitä palveluita, mutta tarvetta näille palveluille on kuitenkin olemassa. Se, että palveluja ei ole käytetty, johtuu usein yksinkertaisesti siitä, että kehittämishankkeella ei ole ollut tarjota näitä palveluita.

Toteutetun kehittämishankkeen ja sen toiminnan suhteen ryhmä muut yritykset kokivat sahayrittäjiä useammin, että hankkeen anti jäi yleisellä tasolla tapahtuvaksi kehittämistyöksi ja että yrityskohtainen edistämistyö ei ollut riittävää. Tämä voidaan tulkita siten, että muiden puualan yritysten joukko on hyvin monimuotoinen ja näille yrityksille ei ole löytynyt riittävästi räätälöityä kehittämistyötä.

Molemmat toimialaryhmät aikovat osallistua samalla todennäköisyydellä myös jatkossa kehittämishankkeiden toimintaan.

Vuosina 2000 ja 2001 saha-alan yrittäjien suunnitellut investoinnit ovat hieman pienemmät kuin muiden puualan yritysten, mediaanit 110 000 markkaa ja 130 000 markkaa. Investointien keskiarvo yritystä kohden on kuitenkin ryhmässä muut yritykset lähes kaksinkertainen saha-alan yrityksiin verrattuna. Tämä kertoo siitä, että tässä ryhmässä suoritetaan suuria yksittäisiä investointeja.

Hanketoimintaa yleisesti kuvaaviin väittämiin ryhmien välillä ei syntynyt juuri tilastollisesti merkitseviä eroja. Ainoastaan yrittäjien osuutta hankkeiden toteuttamisessa mittaavan väittämän osalta ero oli selvä: saha-alan yrittäjät katsoivat yrittäjien osuuden olleen vähäisemmän kuin muut yrittäjät. Sahayrittäjät katsoivat yleisemmin, että hankkeiden sijasta tulisi tukea suoraan yrityksiä.

Muiden puualan yrittäjien vastauksissa hajonta oli usein suurempi kuin saha-alan yrittäjien vastauksissa. Esimerkiksi vastauksissa väittämään "hankkeet työllistävät vain konsultteja ja eri organisaatioita" yrittäjärühmien vastausten keskiarvo (3,7) oli sama eli yrittäjät katsoivat väittämän kuvaavan hanketoimintaa lähes tyydyttävästi. Kuitenkin vastausten profiili oli erilainen. Muiden puualan yrittäjien vastauksissa oli käytetty enemmän asteikon ääripäitä kuin sahayrittäjien vastauksissa. Lähes 40 % ryhmän yrittäjistä katsoi väittämän vastaavan hyvin tai erittäin hyvin hanketoimintaa ja vastaavasti 25 % katsoi sen vastaavan joko ei lainkaan tai heikosti. Tämä kertoo siitä, että puualan

yrittäjäjoukko suhtautuu hanketoimintaan kaksijakoisesti: osa muun puualan yrittäjistä suhtautuu hyvin myönteisesti kehittämishankkeisiin, mutta vastaavasti osa yrittäjistä suhtautuu hyvin epäillen hanketoimintaan.

5.4 Maatilasidonnaiset ja muut yritykset

Pääosan EU:n maatalousrahaston rahoittamiin hankkeisiin osallistuneista yrityksistä tulee toimia maatilalla tai yrittäjien tulee olla maatilayrittäjiä. Kehittämishankkeeseen liittyvää yritystukea on voinut saada myös sellainen maaseutuyritys, joka ei ole maatilasidonnainen, mutta joka toimii yhteistyössä näiden yritysten kanssa. Tässä kyselyssä maatilasidonnaisia yrityksiä oli 57 kappaletta ja yrityksiä, joilla ei ollut maatilasidonnaisuutta oli 22 kappaletta.

Maatiloilla toimivat yritykset olivat nuorempia kuin muut yritykset. Noin puolet maatiloilla toimivista yrityksistä oli perustettu vuoden 1994 jälkeen. Liikevaihdolla mitattuna maatiloilla toimivat yritykset ovat pienempiä kuin muut yritykset. Maatiloilla toimivista yrityksistä puolet sijoittuu liikevaihdoltaan alle 150 000 markan luokkaan vuonna 1999 mediaanin ollessa 130 000 markkaa, kun se muilla yrityksillä on 350 000 markkaa. Liikevaihdon keskiarvot olivat vastaavasti 505 000 ja 670 000 markkaa. Maatilalla toimivan yrityksen työllistävyys oli vuonna 1999 1,25 (mediaani) henkilötyövuotta kun se muilla yrityksillä oli 2,0. Henkilötyövuosien keskiarvot yritystä kohden olivat lähempänä toisiaan, maatilasidonnaisilla 2 ja muilla yrityksillä 2,4 henkilötyövuotta. Maatiloilla toimii siten lukuisten pienten yritysten lisäksi joukko isompia yrityksiä, jotka työllistävät merkittävästi myös oman perheen ulkopuolista työvoimaa.

Maatilayrityksistä vajaa 20 % oli osallistunut hankkeen suunnitteluun, kun vastaavasti muista yrityksistä noin kolmannes ilmoitti osallistuneensa hankkeen suunnitteluun. Maatilayrittäjät olivat saaneet hankkeesta tietoa muita yrittäjiä useammin tiedotusvälineistä tai projektipäällikön yhteydenoton kautta, kun taas muut yrittäjät kokivat oman osallistumisen ohella TE-keskuksen ja kunnan merkittäväksi tiedonlähteeksi.

Kehittämishankkeiden tarjoamia palveluita maatilasidonnaiset yritykset ovat käyttäneet keskimäärin selvästi vähemmän kuin muut yritykset. Samoin käytettyjen palvelujen merkittävyyttä maatilasidonnaiset yritykset pitävät vähäisempänä kuin muut yritykset. Tilastollisesti merkittäviä eroja ryhmien välillä oli seuraavien hankkeiden tarjoamien palvelujen merkittävyydessä yrityksen

kehittämiselle: rahoituksen järjestäminen, markkinoiden analysoiminen ja tutkiminen, tuotekehitys ja puunhankinta. Kaikkia näitä palveluita muut yritykset pitivät maatilasidonnaisia yrityksiä merkittävämpänä. Puunhankinnan osalta tulokseen saattaa vaikuttaa se, että monet maatilasidonnaiset pienemmät yritykset ovat puuhuollon suhteen omavaraisia ja/tai toimintaan sisältyy rahtityönä tapahtuvaa sahausta.

Yritysten tarvitsemien palvelujen osalta ryhmien väliset erot ovat vähäiset. Maatilasidonnaiset yritykset katsovat tarvitsevansa palveluja jopa jossain määrin enemmän kuin muut yritykset. Ainoa tilastollisesti merkitsevä ero on markkinointiosaamisessa, jota maatilasidonnaiset yrittäjät kokivat tarvitsevansa enemmän kuin muut yrittäjät.

Kehittämishankkeen toimintaa koskevien väittämien osalta ryhmien välillä oli eroja siinä, miten he kokivat hankkeesta tiedottamisen ja miten yrittäjien tarpeet ohjasivat hanketta. Muut yrittäjät kokivat tiedottamisen onnistuneen heikommin ja yrittäjien tarpeet otetuiksi huomioon heikommin kuin maatilasidonnaiset yrittäjät. Toisaalta maatilasidonnaiset yrittäjät totesivat useammin, että hankkeen anti jäi yleisellä tasolla tapahtuvaksi kehittämistyöksi ja että kehittämishanke ei löytänyt yrityksen todellisia kehittämiskohteita. Huolimatta näistä vastauksista, antoivat maatilasidonnaiset yrittäjät kehittämishankkeelle selvästi paremman yleisarvosanan kuin muut yrittäjät.

Muut yrittäjät arvioivat kehittämishankkeen vaikutusten yrityksen investointeihin, työpaikkoihin ja uusien tuotteiden syntyyn olleen merkittävämmän kuin mitä maatilasidonnaiset yritykset arvioivat.

Maatilasidonnaiset yritykset toteavat yleisesti, että hankkeessa ei olla epäonnistuttu, kun taas muista yrityksistä yli puolet löytää syitä, miksi hankkeessa ei ole täysin onnistuttu.

Vuosina 2000 ja 2001 muut yritykset aikovat investoida maatilasidonnaisia yrityksiä enemmän. Mediaani-investointi yhteensä kaudella 2000-2001 on muilla yrityksillä 150 000 mk ja maatilasidonnaisilla 100 000 markkaa. Ryhmien keskiarvot ovat vastaavasti 390 000 ja 180 000 markkaa. Näihin suunniteltuihin investointeihin muut yritykset ilmoittavat kehittämishankkeella olleen merkittävämmän vaikutuksen kuin mitä maatilasidonnaiset ilmoittavat.

Hanketoimintaa yleensä kuvaavien väittämien osalta ryhmien välillä on merkittäviä eroja kahden eri väittämän osalta: muut yrittäjät toteavat maatilasidonnaisia useammin, että hankkeet työllistävät vain konsultteja ja eri organisaatioita ja että kehittämishankkeet ovat liian pieniä.

5.5 Yrityksen koko

Yrityksen koon vaikutusta vastauksiin analysoitiin ryhmittelemällä vastanneet yritykset liikevaihdon mukaan kolmeen ryhmään. Näistä pienten yritysten liikevaihto oli alle 150 000 markkaa vuonna 1999, keskikokoisten yritysten liikevaihto 150 000 - 500 000 markkaa ja suurten yritysten yli 500 000 markkaa. Koska vain osa yrityksistä oli ilmoittanut liikevaihtonsa, jäivät ryhmät melko pieniksi ja tämän vuoksi tuloksia tulee käsitellä suuntaa antavina.

Yrityksen ikä vaikuttaa selvästi yrityksen kokoon. Suurimmat yritykset ovat myös vanhimpia. Sen sijaan yrittäjien iässä ei oleellista eroa eri kokoryhmien välillä. Yrityskoon kasvaessa yritystoimintaa harjoitetaan yleisemmin erillisenä yhtiönä. Yrittäjien koulutustaso on puolestaan alhaisin suurimmilla yrityksillä. Yrityksen koon kasvaessa markkina-alue laajenee.

Kehittämispalvelujen käytössä ei eroa erikokoisten yritysten välillä.

Yritysten tarvitsemien palvelujen osalta keskikokoiset yritykset olivat kiinnostuneimpia yritysten yhteistyön edistämiseen sekä tuotteiden markkinointiin liittyvistä palveluista. Pienimpiä yrityksiä kiinnosti muita enemmän tuotanto-toimintaan ja tuotekehitykseen liittyvien asioiden kehittäminen. Suuret yritykset katsoivat tarvitsevänsä muita enemmän vientitoimintaan liittyviä palveluja.

Yrityksen ja kehittämishankkeen yhteys on ollut sitä tiiviimpää, mitä suurempi yritys on ollut. Suuremmat yritykset aikovat osallistua kehittämishankkeiden toimintaan jatkossa myös varmemmin kuin pienemmät yritykset.

Yrityskoon kasvaessa vastaukset väittämään "yritysten erilainen osaamisen taso vaikeutti hankkeen kohdentamista" sekä "yritysten erilaisuus vaikeutti toteutusta" muuttuivat vahvasti kieltävästä kohti neutraalia. Samoin suuremmat yritykset kokivat kehittämishankkeen vaikutukset yrityksen työpaikkoihin ja osaamisen tasoon pieniä yrityksiä positiivisempina.

Kehittämishankkeiden toimintaa yleisemmin kuvaavien väittämien osalta vastaukset eivät näytä juuri riippuvan yrityksen koosta. Ainoastaan väittämän "hankkeiden sijasta tulisi tukea suoraan maaseutuyrityksiä" kanssa suurimmat yritykset olivat vähemmän samaa mieltä kuin muut ryhmät.

5.6 Yrityksen markkina-alue

Aineiston analysointia varten yritykset jaettiin kahteen luokkaan niiden päämarkkina-alueen mukaan eli lähimarkkinoilla ja kaukomarkkinoilla toimiviin. Kaukomarkkinoilla toimiviin yrityksiin luettiin tässä vientimarkkinoiden lisäksi myös ne yritykset, joiden päämarkkina-alue on kotimaassa sijaintimaakunnan ulkopuolella. Kaukomarkkinoilla toimivat yritykset olivat selvästi suurempia kuin lähimarkkinoilla toimivat yritykset. Yrittäjien iässä ja tai siinä, toimiko yritys maatilalla, ei ollut merkittäviä eroja. Koulutuksen osalta mielenkiintoinen yksityiskohta oli, ettei kaukomarkkinoilla toimivien yritysten joukossa ($N = 15$) ollut lainkaan opistotasoisien tai sitä korkeamman koulutuksen omaavia. Kaukomarkkinoilla toimivat yritykset toimivat useammin muulla puunjalostuksen alatoimialalla kuin puun sahauksessa.

Hankkeiden tarjoamissa ja yrittäjien käyttämissä palveluissa ei ollut merkittäviä eroja markkina-alueen mukaan. Kaukomarkkinayritykset olivat käyttäneet palveluja keskimäärin hieman vähemmän kuin lähimarkkinayritykset. Rahoituspalveluja oli kuitenkin käyttänyt yli 90 % kaukomarkkinayrityksistä.

Kaukomarkkinoilla toimivat yritykset arvioivat tarvitsevasa jatkossa yritystoiminnan kehittämiseksi keskimäärin vähemmän palveluja kuin lähimarkkinayritykset. Ero on merkittävä yritysten yhteistyötä koskevissa kysymyksissä: markkinointiyhteistyöhön, tuotannolliseen yhteistyöhön tai muuhun yritysten yhteistyön kehittämiseen tarvittavia palveluita nämä kaukomarkkinoilla toimivat yritykset kokevat tarvitsevasa selvästi vähemmän kuin lähimarkkinayritykset. Kaukomarkkinayritykset ilmoittavat kysymyslomakkeessa esitettyjen palvelujen tarpeeksi viisiportaisella asteikolla (1 ei tarvetta lainkaan, 5 erittäin paljon tarvetta) keskiarvoiksi 1,8 - 2,7, kun lähimarkkinayritysten keskiarvot ovat välillä 2,2 - 3,3.

Yritykset katsoivat tarvitsevasa yleisesti ottaen melko vähän kehittämissankkeiden yleisimmin tarjoamia palveluita. Yritysten välillä hajonta on kuitenkin suurta. Kolmannes kaukomarkkinoilla toimivista yrityksistä katsoi tarvitsevasa vientitoiminnan edistämiseen liittyviä palveluita joko paljon tai erittäin paljon ja vastaavasti noin 40 % ryhmän yrityksistä totesi, ettei tarvitse lainkaan ko. palvelua. Ryhmässä esiintyneen hajonnan vuoksi tarkasteltiin erillisenä ryhmänä vientiä harjoittavia yrityksiä. Niiden määrä jäi koko aineistossa niin vähäiseksi, että tuloksiin on suhtauduttava erittäin varauksellisesti. Aineistossa oli vain yhdeksän yritystä (13 %), joiden liikevaihdosta enemmän kuin 10 % kertyi viennistä.

Vientiä harjoittavat yritykset ovat erityisen kiinnostuneita vientitoiminnan edistämiseen liittyvistä palveluista. Vientiyritysten kokemukset kehittämiss-hankkeiden toiminnasta olivat selvästi positiivisemmat kuin lähi- ja kotimaan markkinoilla toimivien yritysten. Vientiyritykset katsoivat yrittäjien osallistu-neen aktiivisemmin hankkeiden suunnitteluun ja toteutukseen kuin muut yri-tykset. He totesivat muita useammin, että hankkeet onnistuivat luomaan luot-tamukselliset suhteet yrittäjiin ja että hanke onnistui välittämään uusia toimin-tatapoja. Vientiyritykset olivat selvästi suurempia kuin muut yritykset. Nämä muita ryhmiä myönteisemmät arviot ovat ilmeistä seurausta siitä, että hankkei-den toimintaan osassa hankkeista on jo suunnitteluvaiheessa kytketty mukaan alueella toimivia isompia alan yrityksiä. Näin he ovat päässeet vaikuttamaan hankkeen toimintaan ja ovat kokeneet toiminnan myönteisempänä kuin muut, lähinnä pienemmät yritykset.

Hyvönen ym. (1995) toteavat maaseudun pienyritysten strategioita kuvaa-vassa tutkimuksessa, että kansainvälisille markkinoille pyrittäessä yhteistoiminta on välttämätöntä. Sen sijaan lähimarkkinoilla toimivissa pienyrityksissä yhteistoiminta tulee olemaan verraten rajoitettua. Puualan yrittäjien omat odotukset kehittämishankkeiden tarjoamilta palvelulta eivät kuitenkaan varauksettomasti tue tätä, sinänsä loogista näkemystä, vaan yhteistoiminnasta olivat kiinnostuneempia juuri lähimarkkinayrittäjät.

Yritysryhmien välillä vertailtiin vastauksia myös kehittämishanketta sekä hanketoimintaa yleisesti koskevien väittämien osalta. Ryhmien välillä ei vasta-uksissa ollut juurikaan eroja. Kaukomarkkinayritykset olivat lähimarkkinayri-tyksiä useammin sitä mieltä, että yritysten erilaisuus vaikeutti hankkeen toteut-tamista. Tämä kertoo siitä, että kaukomarkkinoilla toimivilla yrityksillä ongel-mat ovat erilaiset kuin lähimarkkinayrityksillä, ja hankkeet eivät kaikilta osin ole pystyneet vastaamaan kaukomarkkinayritysten tarpeisiin. Samaa kuvaa ero väittämävastaukseen: "sopivia asiantuntijoita oli hyvin saatavilla". Lähimarkki-nayritykset toteavat väittämän vastaavan tyydyttävästi hankkeen sisältöä, kun se kaukomarkkinayritysten mukaan vastaa hankkeen sisältöä vain välttävästi.

5.7 Yritysryhmittelyn jatko

Yrityskyselyn vastauksissa muutamien kysymysten osalta vastausten hajonta oli suurta. Tässä luvussa aikaisemmin kuvattujen, yritystä tai yrittäjää koskevien ominaisuuksien mukaan suoritettu ristiintarkastelu toi esiin, että eri tavoin muodostettujen yritysryhmien välillä on merkitseviä eroja suhtautumisessa kehittämishankkeiden toimintaan. Erityisesti yrittäjän ikä nousi tekijäksi, joka vaikutti siihen, miten yrittäjät olivat kokeneet kehittämishankkeet.

Seuraavaksi tarkastellaan, miten yrittäjän ikä ja yrityksen toimiala vaikuttavat niiden väittämien, joissa vastausten hajonta oli suurinta, vastauksiin. Analyysissä yrittäjäryhmä jaettiin neljään luokkaan: Nuoret (alle 46 -vuotiaat) saha-alan yrittäjät, nuoret muun puualan yrittäjät, Vanhat (yli 45 -vuotiaat) saha-alan yrittäjät ja vanhat muun puu-alan yrittäjät. Aluksi tarkastellaan näiden yrittäjäryhmien vastausten keskiarvoja kehittämishankkeita yleensä kuvaaviin väittämiin (taulukko 5.1.)

Taulukko 5.1. Vastauksien keskiarvot kehittämishanketoimintaa yleisesti käsitteleviin väittämiin¹⁶.

	Nuoret, muu puuala	Nuoret, saha-ala	Vanhat, muu puuala	Vanhat, saha-ala
Yrittäjät osallistuvat aktiivisesti hankkeiden suunnitteluun	3,53	3,15	3,31	3,00
Yrittäjät osallistuvat aktiivisesti hankkeiden toteuttamiseen	3,88	3,77	3,69	2,95
Hanketoiminta edistää hyvin maatalouden kehittämistä	4,35	4,31	3,67	3,59
Hanketoiminta edistää hyvin pienyritystoiminnan kehittämistä	4,76	4,31	3,75	4,00
Hanketoiminta on byrokraattista	3,59	4,15	4,12	3,77
Hanketoiminta ei juuri hyödytä maaseudun yrityksiä	2,06	2,50	3,13	3,35
Hankkeet työllistävät vain konsultteja ja eri organisaatioita	2,76	3,42	4,24	3,91
Kehittämishankkeita on liikaa	2,88	2,50	3,25	3,30
Hankkeiden sijasta tulisi tukea suoraan maaseutuyrityksiä	3,18	4,00	4,06	4,41
Kehittämishankkeen tuloksellisuus riippuu sen vetäjästä	4,53	4,77	4,35	4,87
Kehittämishankkeiden yhteistyö on vähäistä	2,88	3,38	3,44	3,35
Kehittämishankkeet ovat liian pieniä	2,76	3,08	3,07	3,18
Hankkeita toteutetaan rahoittavien viranomaisten ehdoilla	3,71	4,00	3,94	4,22
Ohjelmien tarjoamista rahoitusmahdollisuuksista on tiedotettu tehokkaasti	3,29	3,08	3,82	3,65

Yrittäjän iän ja toimialan mukaan ryhmitettyjen ryhmien vastaukset eroavat toisistaan hyvin selvästi. Nuoret, muulla puunjalostuksen toimialalla toimivat yrittäjät suhtautuvat hanketoimintaan selvästi positiivisimmin. Heidän mielestään hanketoiminta edistää hyvin pienyritystoiminnan kehittymistä. Nuoret saha-alan yrittäjät suhtautuvat hanketoimintaan hieman kielteisemmin, mutta

¹⁶ Käytetty asteikko: 1 ei lainkaan, 2 heikosti, 3 välttävästi, 4 tyydyttävästi, 5 hyvin, 6 erittäin hyvin. Väittämän suurin arvo tummennettu.

pääosin myös heidän suhtautuminen on myönteistä. Tässä ryhmässä enemmistö on jo tosin sitä mieltä, että hankkeiden sijasta tulisi tukea suoraan maaseutuyrityksiä.

Vanhempien yrittäjien suhtautuminen hanketoimintaan on kokonaisuudessaan selvästi nuoria varauksellisempaa, kuten edellä on jo kuvattu. Sen sijaan vanhojen yritysten välillä ei ole toimialasta johtuvaa systemaattista eroa, kuten nuorempien osalla oli.

Vanhemmat, muuta puualaa edustavat yritykset ovat selvästi keskimääräistä suurempia. Muiden ryhmien yritykset ovat keskenään lähes samankokoisia. Vanhempien muiden puualan yritysten osalta voidaan päätellä, että kehittämishankkeilla ei ole ollut kovin paljon annettavaa tälle ryhmälle. Yrittäjät ovat usein jo kokeneita ja toimialalla toimiminen on vaatinut jo pitempään itsenäistä toimintaa ja omia ratkaisuja. Tämän alan yritykset ovat myös keskenään hyvin erilaisia, toimialojen kirjo on runsas ja tuotantotoiminta on usein jo erikoistunutta. Tämä huomioiden on ymmärrettävää, että toteutetut hankkeet, jotka usein ovat olleet varsin yleisluonteisia, eivät ole pystyneet tarjoamaan erikoistuneille yrityksille heidän tarvitsemiaan kehittämispalveluja.

Toisena tarkastelukohteena oli maatilalla toimivien yritysten ja muiden yritysten väliset erot, joita on kuvattu luvussa 5.4. Tavoite 5a -ohjelmasta tehdyssä väliarvioinnissa (maa- ja metsätalousministeriö 1999a) todettiin, että maatilayrittäjät tunsivat heikosti EU-ohjelmien kehittämishankkeiden toimintaa ja eivät pitäneet niiden toimintaa oman yritystoiminnan kannalta kovinkaan merkittävänä. Tässä tutkimuksessa maatilayrittäjät antoivat kuitenkin kehittämishankkeille paremman arvosanan kuin muut yrittäjät. Koska yrittäjän ikä osoittautui merkittäväksi selittäväksi tekijäksi, jatkettiin tarkastelua ryhmittelemällä myös maatilalla sijaitsevat yritykset ja muut yritykset yrittäjän iän mukaan ryhmiin.

Kehittämishankkeille parhaan yleisarvosanan (keskiarvo 7,7) antoivat nuoret (alle 45 v.), maatilalla toimivat tai maataloutta harjoittavat yrittäjät. Vastaavasti keskiarvoltaan heikoimman arvosanan (6,5) antoivat muut kuin maatilasidonnaiset, vanhemmat (yli 45 v.) yrittäjät. Näiden ryhmien väliset erot olivat suurimmat myös hanketoimintaa yleensä kuvaavissa väittämissä. Nuoret, maatilasidonnaiset yrittäjät olivat vahvasti eri mieltä hanketoimintaan kielteisesti suhtautuvien väittämien kanssa.

Kehittämishankkeiden vaikutuksia oman yritystoiminnan kehittämiseen pitivät puolestaan merkittävimpinä nuoret, ei maatilasidonnaiset yrittäjät. Vaikka maatilasidonnaiset nuoret yrittäjät katsoivat hanketoiminnan yleensä

olevan hyvä tapa edistää yritystoiminnan kehittämistä ja antoivat kehittämishankkeelle parhaan yleisarvosanan, he eivät pitäneet kehittämishankkeen vaikutuksia oman yritystoiminnan kehittämisen kannalta sen merkittävimpinä kuin vanhemmat yrittäjät. Tämä kertoo siitä, että nuoret maatilasidon naiset puualan yrittäjät kokevat, että hanketoiminnan avulla avautuu yritystoiminnalle uusia kehittämisen mahdollisuuksia, mutta toistaiseksi oman yritystoiminnan kannalta vaikutukset eivät vielä ole olleet kovin merkittävät.

Tarkastelua jatkettiin edelleen luokittelemalla yrittäjät iän, toimialan ja maatilasidon naisuuden mukaan. Näin muodostui kahdeksan eri ryhmää. Koska yrittäjien kokonaismäärä aineistossa oli 82 kappaletta ja jokaisesta yrityksestä ei ollut saatavilla näitä kaikkia luokittelussa tarvittavia tietoja, jäi joidenkin luokkien yritysten määrä vähäiseksi. Tämän vuoksi näiden ryhmien osalta ei ole suoritettu tilastollista analyysiä, mutta vastausten jakaumien perusteella esitetään muutamia kommentteja.

Parhaimman yleisarvosanan kehittämishankkeella antoivat nuoret, ei maatilasidon naiset saha-alan (keskiarvo 8,2) sekä nuoret, maatilalla sijaitsevat muun puu-alan yrittäjät (8,0). Nämä yrittäjät aikovat osallistua muita varmemmin kehittämishankkeisiin myös jatkossa. Alhaisin arvosana tuli vanhoilta, ei maatilasidon naisilta, muilta puualan yrittäjiltä (6,2).

Ryhmien välillä löytyy suuret erot erityisesti niiden väittämien osalta, joissa koko joukossa hajonta oli suurin eli vastausten annettujen vastausten ääripäät sattuvat hyvin tässä muodostettuihin. Esimerkiksi väittämävastaukseen ”hanketoiminta työllistää vain konsultteja ja organisaatioita” annettujen vastausten hajonta oli suurta. Tässä muodostettujen ryhmien väittämävastausten keskiarvot on esitetty taulukossa 5.2.

Taulukko 5.2. Yrittäjien iän, toimialan ja maatilasidonnaisuuden mukaan muodostettujen ryhmien väittämävastausten keskiarvo väittämään ”hanketoiminta työllistää vain konsultteja ja eri organisaatioita”¹⁷.

Ryhmittely	Vastausten keskiarvo
Vanhhat, ei maatala, saha	4,67
Vanhhat, ei maatala, muu puuala	4,33
Nuoret, ei maatala, muu puuala	4,25
Vanhhat, maatala, muu puuala	4,20
Vanhhat, maatala, saha	3,69
Nuoret, maatala, saha	3,60
Nuoret, ei maatala, saha	2,67
Nuoret, maatala, muu puuala	2,43

Yhteenveto

Hanketoimintaa yleisesti kuvaaviin väittämiin annetut vastaukset kertovat, että yrittäjät kokevat hanketoiminnan hyvin eri tavoin. Mitä nuorempi yrittäjä on, sitä todennäköisemmin suhtautuminen on myönteinen. Myös maatilalla sijaitsevat yritykset kokevat hanketoiminnan myönteisemmin kuin sellaiset yritykset, jotka eivät toimi maatilalla.

Vanhemmat, muuta puualaa edustavat yritykset ovat selvästi keskimääräistä suurempia. Tälle yritysryhmälle kehittämishankkeista ei ole ollut yrittäjien mielestä kovinkaan suurta apua. Tämän alan yritykset ovat myös keskenään hyvin erilaisia ja tuotantotoiminta on usein jo pitkälle erikoistunutta. Toteutetut hankkeet eivät ole pystyneet tarjoamaan näille erikoistuneille yrityksille heidän tarvitsemiaan kehittämispalveluja.

Nuoret maatilasidonnaiset puualan yrittäjät antoivat kehittämishankkeelle parhaan yleisarvosanan. He katsoivat hanketoiminnan yleensä olevan hyvä tapaa edistää yritystoiminnan kehittämistä, mutta toistaiseksi oman yritystoiminnan kannalta vaikutukset eivät vielä ole olleet kovin merkittävät. Kehittämishankkeiden vaikutuksia oman yritystoiminnan kehittymiseen pitivät puolestaan merkittävimpinä nuoret, ei maatilasidonnaiset yrittäjät.

¹⁷ Väittäjä kuvaa hanketoimintaa 1 ei lainkaan, 2 heikosti, 3 välttävästi, 4 tyydyttävästi, 5 hyvin, 6 erittäin hyvin

5.8 Erityistarkastelu: tietotekniikan käyttö yrityksissä

Tässä tutkimuksessa ei varsinaisesti selvitetty atk:n käyttöä yrityksissä. Kysymyksiin kuitenkin sisältyi osioita, joissa tiedusteltiin yrityksen tarpeita tietotekniikan käytön tehostamisesta. Kehittämishankkeissa oli tarjottu niukasti toimenpiteitä yritysten tietoteknisten valmiuksien parantamiseksi. Ainoastaan 4 % yrittäjistä totesi atk-osaamisen kehittämiseen liittyvällä palvelulla olleen merkittävää vaikutusta yrityksen kehittämisessä. Yrittäjistä kuitenkin yli puolet ilmoitti, että heillä on "jonkin verran" tai enemmän tarvetta atk-osaamisen kehittämiseen.

Pieniä ja keskisuuria sahayrityksiä koskevassa tutkimuksessa Petäjäistö ym. (2000) toteavat, että tietokone ei ole vielä jokapäiväinen työkalu piensahoilla. Tämä tutkimus vahvistaa tätä tulkintaa; kysymyslomakkeeseen pyydetyn sähköpostiosoitteen merkitsi vain 18 % vastanneista. Maatiloilla sijaitsevilla puualan yrityksissä on sähköpostin käyttäminen yleisempää kuin niissä vastaavissa puualan yrityksissä, jotka eivät sijainneet maatilalla.

Yritysten atk-valmiuksien kohottaminen voi kuitenkin olla yksi merkittävä kehittämissankkeiden toimintakenttä. Woodpoint-hankkeella (kotisivu www.woodpoint.fi), jota toteutetaan Vaasan rannikkoseudulla, on laajaa toimintaa atk-valmiuksien, erityisesti internetin käytön, kehittämiseksi. Toiminta syntyi yritysten tarpeesta tehostaa tuotteidensa markkinointia internetin avulla. Hanke on palkannut henkilön, joka auttaa yrityksiä erityisesti internetin, mutta myös yleensä tietotekniikan käytössä. Hankkeen avulla luodaan valmiuksia, jotta yritykset voivat laatia omia kotisivujaan ja toimia aktiivisesti sähköisessä markkinoinnissa.

Tietoteknisten valmiuksien kohottaminen nousi esiin myös yrityshaastattelujen yhteydessä. Ongelmana on, että yrittäjillä ei ole mahdollisuutta irrottautua pitkille, eikä usein edes aivan lyhyillekään, kursseille. Samoin yrittäjän tarpeet voivat olla hyvinkin yrityskohtaisia. Ne saattavat koskea jonkin alan erityisohjelmiston parempaa hallintaa tai kuten em. Woodpoint-hankkeen tapauksessa kotisivujen tekoa ja sähköisen markkinoinnin osaamista. Näitä on vaikea toteuttaa ryhmäkohtaisena koulutuksena, vaan tarvitaan yrityskohtaista räätälöintiä ja usein myös itse yrityksessä tapahtuvaa, konsultoivaa koulutusta. Nyt kehittämissankkeiden työmenetelmissä ei ole tätä mahdollisuutta kovien yleisesti käytetty. Tuotannon suunnittelun, talouden hallinnan sekä sähköisen tiedonvälityksen ja markkinoinnin ohella tietotekniikalla on merkittävä osuus itse tuotantotoiminnassa. Erityisesti tuotannon automaatio ja -ohjausjärjestelmät kaipaavat monilla pienyrityksillä sekä teknologisen että osaamisen tason kohottamista, jotta tuotannon kilpailukyky voidaan säilyttää.

6. YRITYSHAASTATTELUT

Hankevetäjille ja puualan yrityksille suunnattujen kyselyjen lisäksi käytettiin haastatteluja. Haastatteluja tehtiin sekä alan kehittämistoiminnasta vastaaville tai alaa läheisesti tunteville henkilöille että alan yrittäjille. Haastattelujen tavoitteena oli lähinnä täydentää kyselyn avulla saatuja tietoja sekä saada alan toimijoilta tuoreita omakohtaisia näkemyksiä. Kehittämistoiminnan asiantuntijoita haastateltiin neljä kappaletta Yrittäjähaastattelut suunnattiin yrittäjille, jotka eivät olleet vastanneet kyselyyn. Samalla näin kartoitettiin ne syyt, miksi kyselyyn ei vastattu. Yrittäjähaastatteluja tehtiin yhdeksän kappaletta.

Haastatteluissa käytettiin puoliksi strukturoitua haastattelulomaketta. Haastattelujen kesto vaihteli 45 minuutista kahteen tuntiin. Haastateltavat suhtautuivat haastatteluun positiivisesti ja halusivat selvästi välittää näkemyksiään päätöksentekijöiden tietoon. Haastateltavista yrityksistä viisi oli tavoite 6 -alueelta ja neljä tavoite 5b -alueelta. Haastateltavien yritysten liikevaihto vuonna 1999 vaihteli 50 000 markasta 5,5 miljoonaan markkaa. Tämä kuvaa hyvin hankkeiden toimintakenttää. Ne ulottuvat pienmuotoisesta sivuelinkeinona harjoitetusta toiminnasta jo melko laajaan yritystoimintaan. Tässä kappaleessa esitetään tiivistettynä haastateltujen yrittäjien näkemykset sekä esitetään suoria lainauksia yrittäjien haastatteluista

Miten mukaan

Yritykset olivat osallistuneet hankkeeseen joko siten, että hankkeenvetäjä oli ottanut yhteyttä yrittäjään tai että yrittäjä hakiessaan investointitukea oli ohjattu kyseiseen kehittämishankkeeseen. Yrittäjä itse ei ollut yleensä itse aktiivisesti hakeutumassa kehittämishankkeeseen. Tämä näkyy myöhemmissä yrittäjien vastauksissa, joista ilmenee, että yhteys projektiin on jäänyt löyhäksi.

"Minun mielestäni emme ole olleet mukana missään projektissa. Kaiken aikaa hain sitä, että mikä ihmeen projekti tässä nyt on ollut..."

"Oli yleinen EU-tukitilaisuus, otin sitten yhteyttä TE-keskukseen, se (investointihakemuksen lausunto¹⁸) meni projektin kautta, en ole tavannut..."

¹⁸ Haastattelujen kieliasu korjattu. Sulkeissa olevat selitykset tekijän.

Hankkeen toiminta

Hankkeen suurimmaksi anniksi kaikki haastatellut yrittäjät nimesivät investointien. Muutamilla yrityksillä se olikin ainoa yhteys kehittämishankkeeseen.

"Yritystuella ratkaiseva merkitys. Kuivaamoa en olisi rakentanut."

"Ei olla muuten oltu mukana (hankkeessa)."

Hankkeiden toiseksi tärkein anti oli hankkeen itse tarjoama tai välittämä asiantuntija-apu etsittäessä ratkaisuja yrityskohtaisiin ongelmiin.

"Vetäjällä ammattitaitoa, hän laskee kaikki, että se pelaa."

"Sieltä saatiin yksi henkilö, jonka ne osoitti meille. Lopputulos oli hyvä, oli alan ammattimies."

"Kyllä hän (projektinvetäjä) on aina se ensimmäinen henkilö, johon ollaan yhteydessä. Tästä on meille ollut enemmän hyötyä kuin paikallises-ta elinkeinoasiamiehestä."

Kehittämishankkeissa paljon käytetty työmuoto, erilainen ryhmäkoulutus, ei kiinnostanut yrityksiä kovinkaan paljon. Koulutuksen hyväksi puoliksi mainittiin, että siinä tapaa toisia yrittäjiä ja saa uusia näkemyksiä. Ongelmaksi koettiin, että yrityksestä ei ole mahdollisuutta irrottautua niin pitkiksi ajoiksi kuin mitä tarjottu koulutus olisi kestänyt tai sitten koulutuksen sisältö ei vastannut yrittäjän tarpeita.

"Koulutus hyvää, katkaisee työtä."

"Irrottautuminen vaikeaa, tulisi olla nimenomaan tätä yritystä varten räätälöityä."

"On ollut enimmäkseen semmosia, ettei ne oikein kohdistu tähän meidän hommaan."

"Kirjeitä tulee hirveä määrä, vois ennemmin käydä paikanpäällä kertomassa, että mitä mahdollisuuksia yrityksellä on."

"Nyt tarvittaisiin atk -koulutusta, mutta kun viikonloppukurssi maksaa kuusi tonnia (Arkki-CAD), pitää harkita tarkkaan, tulisi olla valmius kouluttautua projektirahalla, esim. 80 % kuluista."

Koulutukseen on sisältynyt usein myös erilaisia ammatillisia retkiä ja tutustumismatkoja. Niistä saatu kokemus on myönteinen, vaikka osallistuminen ei ole ollut kovin aktiivista.

"Porukassa on ollut jotain yhteistä miettimistä, käyty katsomassa muita laitoksia."

"Matkat antaa näkemystä."

Hanketyön kehittämien

Yrittäjät kokevat hanketyön tärkeäksi yritystoiminnan kehittämisessä. Hankkeet ovat antaneet monille yrittäjille tarvittavaa taustatukea yrityksen kehittämispäätöksiä tehtäessä. Yrittäjien näkemykset ja kommentit kertovat, että kehittämishankkeiden työtavoissa on kuitenkin kehittämistä, jotta ne paremmin palvelevat alan yrityksiä. Hankkeita pidetään nyt liian lyhytkestoisina ja toiminta ei kohdistu aina yrityksen kannalta keskeisiin asioihin.

"Kyllä hankkeilla suuri apu oli, rohkaisua anto."

"Projektien tulee jatkua vähän pitempään, tarvitaan pitkäaikaista huolenpitoa."

"Projektit liian lyhytkestoisia, hirsipuolella ei aina tarpeeksi annettavaa. Tarvitaan yrityskohtaista työtä, kaikkea ei voi puhua ryhmässä."

"Markkinointiapua tarvittaisiin, markkinointipuolelta ei ole tullut isompaa apua."

Hankevetäjän rooli keskeinen

Yrittäjät pitivät hankkeiden vetäjien osuutta hankkeen onnistumiselle hyvin keskeisenä. Hänen tulee olla pätevä asiantuntija, joka tuntee pienyrittäjien ajatusmaailmaa ja osaa katsoa, missä yrityksen kehittämisen pullonkaulat ovat.

"On paljon vetäjästä kiinni..."

"Hankevetäjän tulee olla ammattimies, jos vientihommia, niin kielitaitoa."

"Yritykseen kun tulee, niin pitää olla pätevä, ehkä siinä säästävät..."

"...tulee paikan päälle käymään ja piisalle asti vain kävisi yrityksissä, aika piankin saattaa asiat muuttua".

Rahoitusta hankkeille vai yrityksiin

Alan kehittämistoimintaa tuetaan sekä kehittämishankkeita että suoria yritysinvestointeja tukemalla. Yrittäjien mielestä painopisteen tulee olla suoraan yrityksille tulevassa tuessa, mutta myös alan kehittämishankkeita tarvitaan.

"Tarvitaan sekä kehittämisprojekteja että suoraan investointirahaa. Yritykset ovat niin erilaisia."

"Menisköhän se raha paremmin tarpeeseen, jos yrittäjä saisi määrätä sen, mihin raha mene?"

"Maaseutua kun piti tukea, niin nyt se vähä rahakin siirtyy kaupunkeihin"

"Molempia tarvitaan, mutta jos selvä tapaus, niin suoraan yritykselle."

Yritystuki tärkeä

Yrittäjät kokivat pienyritystuen erittäin myönteisenä. Ongelmalliseksi todettiin sen hakuprosessi, jota pidettiin liian monimutkaisena. Myös investointien ohjekustannusten alhainen taso oli monille yllätys, jonka vuoksi todellinen tukitaso jäi selvästi odotettua tasoa alhaisemmaksi. Teollisuusalueella tehty investointi sai alhaisemman tuen kuin haja-asutusalueelle tehty, vaikka useissa tapauksissa maaseutuyrityksenkin kannattaa sijoittua teollisuusalueelle muiden yritysten yhteyteen. Joillain alueilla on yrittäjien välillä syntynyt jännitteitä tapauksista, joissa maatilalla toimiva yrittäjä on saanut korkeamman tuen kuin lähellä sijaitseva, ei maataloutta harjoittava yrittäjä.

7. HANKEVETÄJIEN JA YRITTÄJIEN NÄKEMYSTEN VERTAILU JA HANKETOIMINNAN VAIKUTUKSET

Edellä olevissa luvuissa on kuvattu erikseen hankkeiden vetäjien ja puualan yrittäjien näkemyksiä kehittämishankkeiden toiminnasta. Tässä luvussa tarkastellaan näitä käsityksiä samanaikaisesti ja tehdään arvio siitä, missä määrin käsitykset ovat yhtenevät ja missä ne eroavat. Lopuksi esitetään arvio toteutettujen kehittämistoimenpiteiden työllisyysvaikutuksista.

7.1 Hankkeen tarjoamat ja käytetyt palvelut

Hankevetäjät totesivat hankkeiden kohdistuvan ensisijassa yritysten tuotantotoiminnan sekä yritysten yhteistyön kehittämiseen. Yritykset puolestaan ovat käyttäneet eniten investointien suunnitteluun ja rahoitukseen liittyviä palveluita. Seuraavaksi eniten käytetyt palvelut ovat olleet tuotantotoiminnan ja yritysten yhteistyön kehittämiseen liittyviä palveluja. Liikkeenjohdon kehittämiseen, puunhankinnan ja logistiikan kehittämiseen sekä atk-osaamisen kehittämiseen hankkeet ovat kohdistuneet heikosti ja niitä palveluja ei ole myöskään käytetty. Hankkeen tarjoamat palvelut ja yrittäjien käyttämät palvelut vastaavat suhteellisen hyvin toisiaan. Tämä on useassa hankkeessa tosin itsestään selvyyttä, sillä jos hanke ei ole lainkaan pystynyt tarjoamaan tiettyjä palveluja, niitä ei tietenkään ole voitu käyttää.

Informatiivisempi on sen sijaan tarkastelu, jossa tarkastellaan, mitä palveluita yrittäjät hankkeiden vetäjien mielestä tarvitsevat ja toisaalta mitä yrittäjät itse mielestään tarvitsevat. Vetäjien mielestä yrittäjien viisi eniten tarvitsemaa palvelua ovat markkinointiosaamisen, liikkeenjohdollisen osaamisen, yritysten tuotannollisen yhteistyön, yritysten markkinointiyhteistyön ja tuotekehityksen kehittäminen. Yrittäjien viisi eniten tarvitsemaa palvelua ovat liikkeenjohdollisen osaamisen kehittämistä lukuun ottamatta samat. Liikkeenjohdollisen osaamisen tilalle yrittäjät nostavat tarpeellisimmaksi palveluksi markkinointiyhteistyön kehittämisen.

Yrittäjien ja hankkeiden vetäjien näkemykset tärkeimmistä tarvittavista palveluista ovat hyvin lähellä toisiaan. Sen sijaan seuraavaksi tärkeimpien palvelujen osalta erot hieman kasvavat. Puunhankinnan kehittämisen tärkeydestä

olla vielä yhtä mieltä, mutta atk-osaamisen kehittämiseen liittyvät palvelut jäävät hankevetäjien tarvelistalla huomattavasti yrittäjien listaa alemmaksi. Vähiten tarvittut palvelut ovat molempien ryhmien mielestä liikkeenjohdon konsultointi, kuljetusten ja logistiikan kehittäminen sekä tuotantotekniikkaan liittyvä tutkimus.

Kehittämishankkeen toiminta

Hankevetäjien ja yrittäjien näkemyksiä kehittämishankkeiden toiminnasta tarkasteltiin kysymyslomakkeen sisältämien väittämäkysymysten avulla. Osa väittämistä oli samoja näille molemmille ryhmille. Seuraavassa tarkastellaan, miltä osin nämä ryhmät kokevat hankkeiden toiminnan eri tavoin. Yhteenvedo väittämävastauksista esitetään taulukossa 7.1.

Taulukko 7.1. Hankkeiden vetäjien ja yrittäjien vastausten keskiarvot kehittämishankkeen toimintaa kuvaaviin väittämiin ¹⁹.

	Yrittäjät	Hankevetäjät	Merkitsevyys
Yrittäjät osallistuivat aktiivisesti kehittämishankkeiden suunnitteluun	3,29	3,53	
Hankkeen tavoitteet olivat selkeästi määritellyt ja tiedossa	3,72	4,40	*
Projektien päällekkäisyys haittasi hankkeen toimintaa	2,29	2,73	
Yrittäjien keskinäiset ristiriidat haittasivat toteutusta	1,90	2,75	*
Yrittäjien erilainen osaamisen taso vaikeutti hankkeen kohdentamista	2,35	3,64	*
Yritysten erilaisuus vaikeutti toteuttamista	2,41	3,45	*
Yrittäjien näkemykset hankkeen sisällöstä poikkesivat projektihenkilöstön näkemyksistä	2,21	2,50	
Yrityskohtainen edistämistyö oli riittävää	2,76	3,45	*
Yrittäjiä kiinnosti lähinnä investointien tuki	3,43	3,67	
Yrittäjien mielipiteitä kerätään säännöllisesti	3,03	3,34	
Toimialan kehittäminen on maakunnassamme pitkäjänteistä ja suunnitelmallista	3,27	3,44	

¹⁹ 1 ei kuvaa lainkaan, 2 heikosti, 3 välttävästi, 4 tyydyttävästi, 5 hyvin, 6 erittäin hyvin. Ryhmien väliset merkitsevät erot (t-testi, $p < 0,05$) kuvattu * -merkillä

Hankkeiden tavoitteita koskevan väittämän osalta hankkeiden vetäjät katsovat tavoitteiden olevan selvät ja tiedossa. Sen sijaan yrittäjät eivät koe asian olevan näin selvä. On ymmärrettävää, että hankkeiden vetäjät kokevat tavoitteiden olevan selvät, ovathan monet heistä olleet itse valmistelemassa hanketta ja asettamassa tavoitteista. Yrittäjät tuntevat tavoitteita keskimäärin heikommin, mutta enin osa vähintään tyydyttävästi. Koska kuitenkin osa yrittäjistä kokee tuntevansa heikosti hankkeen tavoitteita, ei hankkeen sisäinen tiedotus ole näissä tapauksissa toiminut. On kohtuullista edellyttää, että kehittämishankkeeseen osallistunut yrittäjä tietää, mitä kehittämishankkeella on tarkoitus tehdä ja miksi.

Yrittäjien mielestä yrittäjien keskinäiset ristiriidat sen enempää kuin yrittäjien erilainen osaamisen taso kuin erilaisuuskaan eivät juuri haittaa hankkeen toteuttamista. Enin osa hankevetäjistä taas katsoo, että yrittäjien pienillä keskinäisillä ristiriidoilla ei ole merkitystä hankkeen toteuttamisen kannalta, mutta sen sijaan yrittäjien erilaisuus ja erilainen osaaminen koetaan jossain määrin ongelmalliseksi. Yrittäjien ja hankevetäjien näkökulmien ero on ymmärrettävä, sillä hankevetäjä työskentelee lukuisten erilaisten yritysten kanssa, mutta yrittäjä puolestaan ei välttämättä tiedä sitä, mitä on hankkeen toiminta muissa yrityksissä.

Yrityskohtainen edistämistyö oli yrittäjien mielestä riittämätöntä. Hankkeiden vetäjät totesivat sen yrittäjien näkemyksiä paremmin riittäväksi, vaikka myös suuri osa hankkeiden vetäjistä piti sitä ainakin osittain riittämättömänä.

Yrittäjät pitivät yrityskohtaista edistämistyötä tärkeänä. Onkin jossain määrin erikoista, että kun kehittämishankkeiden ja yritysten välinen vuorovaikutus on yrittäjien mielestä ollut vain harvoin säännöllistä, kehittämishankkeiden vetäjistä noin puolet katsoo, että yrityskohtainen edistämistyö on ollut riittävää.

7.2 Kehittämishankkeiden toiminta yleensä

Hanketoimintaa yleensä kuvaava väittämäpatteri oli samanlainen sekä hankevetäjien että yrittäjien kysymyslomakkeissa. Vastausten yhteenveto esitetään taulukossa 7.2.

Taulukko 7.2 Hankkeiden vetäjien ja yrittäjien vastausten keskiarvot kehittämishankkeiden toimintaa yleensä kuvaaviin väittämiin²⁰

Väittämä	Hankevetäjät	Yrittäjät	Merkitsevyys
Yrittäjät osallistuvat aktiivisesti hankkeiden suunnitteluun	3,20	3,19	
Yrittäjät osallistuvat aktiivisesti hankkeiden toteuttamiseen	3,72	3,52	
Hanketoiminta edistää hyvin maatalouden kehittämistä	4,35	3,89	*
Hanketoiminta edistää hyvin pienyritystoiminnan kehittämistä	4,75	4,17	*
Hanketoiminta on byrokraattista	4,38	3,86	*
Hanketoiminta ei juuri hyödytä maaseudun yrityksiä	2,38	2,87	*
Hankkeet työllistävät vain konsultteja ja eri organisaatioita	2,89	3,67	*
Kehittämishankkeita on liikaa	3,60	3,10	*
Hankkeiden sijasta tulisi tukea suoraan maaseutuyrityksiä	2,83	3,97	*
Kehittämishankkeen tuloksellisuus riippuu sen vetäjästä	5,05	4,68	*
Kehittämishankkeiden yhteistyö on vähäistä	3,98	3,25	*
Kehittämishankkeet ovat liian pieniä	3,83	3,01	*
Hankkeita toteutetaan rahoittavien viranomaisten ehdoilla	3,85	3,96	
Ohjelmien tarjoamista rahoitusmahdollisuuksista on tiedotettu tehokkaasti	3,45	3,56	

Hankkeiden vetäjien ja yrittäjien näkemykset hanketoiminnasta yleensä poikkesivat toisistaan hankkeiden hyödyllisyyttä kuvaavien väittämien osalta. Vaikka hanketoiminnasta myös yrittäjillä oli myönteinen näkemys, olivat yrittäjät jossain määrin varauksellisempia hanketoiminnan mahdollisuuksiin niin maatalouden kuin maaseudun pienyritystoiminnan kehittämisessä. Merkittävä ero oli myös suhtautumisessa populistisesti esitettyyn väittämään ” hankkeet työllistävät vain konsultteja ja eri organisaatioita”. Suurin ero ryhmien näke-

²⁰ Käytetty asteikko 1 ei kuvaa lainkaan, 2 heikosti, 3 välttävästi, 4 tyydyttävästi, 5 hyvin, 6 erittäin hyvin. Ryhmien väliset merkitsevät erot ($p < 0,05$) kuvattu * -merkillä.

mysten välille syntyi siitä, pitäisikö hankkeiden sijasta tukea suoraan maaseutuyrityksiä. Näkemysten ero kertoo siitä, että yrittäjät eivät ole saaneet kehittämishankkeista riittävästi konkreettista hyötyä heidän oman yritystoiminnan kehittämiseksi. Tämän vuoksi suora yritystuki asetetaan kehittämishankkeiden kautta tapahtuvan kehittämistyön edelle.

Yrittäjien näkemysten mukaan kehittämishankkeiden suuri lukumäärä, niiden pieni koko ja vähäinen keskinäinen yhteistyö ovat pienempiä ongelmia kuin mitä hankkeiden vetäjät katsovat niiden olevan. Myös tämä tulos on ymmärrettävä, sillä suoraan hankkeen kanssa asioiva tai hankkeen toimintaan osallistuva yrittäjä törmää vain harvoin näistä syistä mahdollisesti seuraaviin ongelmiin.

Kauppa- ja teollisuusministeriön (KTM) hallinnonalalta tehdyssä EAKR - ja ESR -hankkeiden vaikuttavuutta koskevassa tutkimuksessa (Silander ym. 2000) on todettu tavoite 5b - ja 6 -alueen yritystoiminnan olevan toimintaympäristöstä johtuen pääosin pienimuotoista. Erityisesti maaseudun yritysten pienimuotoisuus on koettu ongelmaksi yrittäjän ja yritysten sitouttamisessa kehittämistoimiin. Hankkeiden merkittäviksi laadullisiksi vaikutuksiksi arvioitiin muutos yrittäjien asenteissa. Useat yrittäjät arvioivat hankkeen olevan alku pitempikestoiselle kehittämistoiminnalle. Hankkeiden arvioinnissa nousi esiin tarve mahdollisimman yksilöllisestä konsultoinnista.

Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan hankkeet koskettavat yrityksiä, jotka ovat keskimäärin selvästi suurempia kuin tässä tarkasteltavat mikroyritykset. Molempien tutkimusten tulokset ovat tästä huolimatta hyvin samansuuntaiset. Ne viittaavat siihen, että yrittäjien sitouttamisessa on ongelmia. Toisaalta yrittäjät kokevat hanketoiminnan pääosin positiivisena ja sen avulla yritysten kehittämishakuisuus on kasvanut. Myös vaatimukset yksilöllisemmästä ja yrityskohtaisesta neuvonnasta ja konsultoinnista nousevat keskeisesti esille molemmissa tutkimuksissa. Yrittäjien näkemykset ovat näiltä osin hyvin yhtenevät riippumatta yrityksen koosta ja myös toimialasta, sillä KTM:n raportissa yritykset olivat eri toimialoilta ja tässä puunjalostuksen toimialalta.

7.3 Hankkeiden työllisyysvaikutukset

Euroopan unionin rakennerahastotoimenpiteiden keskeisenä tavoitteena on työpaikkojen luominen ja työllisyyden parantaminen. Nämä samat tavoitteet koskevat siten myös puualan hankkeita. Tavoite 5b - ja 6 -ohjelman arvioin-

neissa todetaan, että ohjelman seurantajärjestelmän antamiin työpaikkalukuihin tulee suhtautua varauksellisesti, sillä yhtenäiset tulkinnat siitä, milloin työpaikka on syntynyt puuttuvat ja työpaikkojen kirjaamiskäytäntö siten vaihtelee. Ohjelmien toteutukseen liittyvässä seurannassa työpaikkatiedot on kerätty kehittämishankkeiden vetäjiltä.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2000) on maaseudun kehittämishankkeista tekemässään raportissaan kiinnittänyt huomiota siihen, että työpaikkoja on kirjattu hankkeiden tuloksiksi ilmiselvästi löyhin perustein.

Tässä tutkimuksessa tehdyssä yrityskyselyssä tiedusteltiin yrittäjiltä, mikä on ollut yrityksen työllistävyys vuosina 1995-1999 ja pyydettiin esittämään arvio työllistävyydestä vuosina 2000 ja 2001. Vastaavasti kysyttiin myös liikevaihdon määrää ja arviota sen kehityksestä. Tulokset on esitetty taulukossa 7.3.

Taulukko 7.3. Yritysten työllistävyys henkilötyövuosina (htv) vuosina 1995-2001

	1995	1997	1999	2000	2001
Keskiarvo, htv	1,85	1,92	2,13	2,27	2,57
Mediaani	1	1,5	1,5	1,5	2
Yrityksiä, kpl	48	56	68	69	63

Yritykset ovat tyypillisiä perheyriityksiä, joissa työskentelee yrittäjän lisäksi myös joku toinen perheenjäsen. Yhä useammalla yrityksellä on kuitenkin myös palkattua henkilöstöä ja näiden yritysten määrä on kasvamassa. Keskiarvolla mitattuna vastanneiden yritysten työllistävyys on kasvanut suhteellisen hitaasti, mutta tätä selittää se, että alalle on tullut uusia yrityksiä. Sellaisten yritysten, jotka on perustettu jo ennen vuotta 1995 keskimääräinen työllistävyys on kasvanut vuoden 1995 1,9 henkilötyövuodesta 2,7 henkilötyövuoteen vuonna 2000. Kyselyn tekohetkellä kesällä 2000 yrityksillä voidaan katsoa olevan jo hyvin tarkka kuva kuluvan vuoden toteutumisesta, joten tässä on käytetty vuoden 2000 arvioita.

Vastanneista yrityksistä 57 % eli 41 kappaletta oli perustettu ennen vuotta 1995. Vastaavasti yritystukea saaneiden yritysten kokonaismäärästä (550 kpl) olisi näin perustettu ennen vuotta 1995 313 kappaletta. Näiden työllistävä vaikutus olisi kasvanut siten noin 600 henkilötyövuodesta noin 850 työvuoteen.

Vuonna 1995 tai sen jälkeen perustettuja yrityksiä oli 43 % vastanneista yrityksistä. Näiden yritysten työllistävä vaikutus oli vuonna 1997 noin 0,9 henkilötyövuotta ja sen arvioitiin nousevan 1,3 henkilötyövuoteen vuonna 2000. Suhteutettaessa otos koko aineistoon saadaan ohjelmakaudella perustettujen uusien yritysten työllistäväksi vaikutukseksi noin 300 henkilötyövuotta. Yhteensä henkilötyövuodet ovat lisääntyneet koko aineistolla siten noin 550 henkilötyövuotta. Kokonaisuudessaan yritystukea saaneet yritykset työllistäisivät näin yhteensä noin 1150 henkilöä vuonna 2000.

Kyselyssä tiedusteltiin yrittäjiltä, missä määrin yritystoiminnan kehittämiseksi saatu EU-tuki oli vaikuttanut työpaikkojen lisäämiseen tai säilymiseen. Edellä on todettu (luku 4.5.), että keskimäärin uusia työpaikkoja yritystä kohden oli luotu 1,3 ja säilytettyjä työpaikkoja oli 1,8 kysymykseen vastannutta yrittäjää kohden. Suhteutettaessa nämä koko aineistoon saadaan yritystuella luotujen uusien työpaikkojen määräksi noin 250 kappaletta ja säilytettyjen työpaikkojen määräksi runsaat 400.

Työpaikan hinta

Pienimuotoisen puunjalostustoiminnan yritystukeen oli käytetty yhteensä julkista tukea noin 63 miljoonaa markkaa. Yritystuen lisäksi julkista tukea oli käytetty toimialan kehittämishankkeisiin yhteensä noin 57 milj. markkaa. Kehittämishankkeiden työpaikkavaikutukset toteutuvat pääosin hankkeisiin osallistuvien, yritystoimintaa kehittävien yritysten kautta. Lähes kaikki aktiiviset, yritystoimintaa kehittävät yritykset ovat myös hakeneet käytettävissä ollutta yritystukirahoitusta. Näin voidaan arvioida, että pysyvät työllisyysvaikutukset saadaan luotettavimmin juuri suoraan näistä yrityksistä kerättävällä tiedolla.

Puunjalostusalan kokonaiskehittämiseksi on EU:n maatalousrahaston osarahoittamana käytetty julkisia varoja yhteensä 120 miljoonaa markkaa ja näillä on saatu aikaan 250 uutta pysyvää työpaikkaa ja säilytetty runsaat 400 työpaikkaa²¹. Lisäksi on kehittämishankkeissa tilapäisesti työllistyneiden toimesta, lähinnä hankkeiden vetäjät, tehty noin 200 henkilötyövuotta vastaava työpanos. Tästä laskelmasta puuttuvat ne mahdollisesti kehittämishankkeiden toiminnan ansiosta syntyneet tai kasvaneet yritykset, jotka eivät jostain syystä ole käyttäneet käytettävissä ollutta yritystukea. Näiden määrä on jäänyt vähäiseksi.

Yrittäjien ilmoittama, suhteellisen suuri säilytettyjen työpaikkojen osuus kertoo siitä, että toiminnalla on ollut huomattavaa vaikutusta niiden pienyritys-

²¹ Kehittämishankkeiden seurantatietoihin on ilmoitettu selvästi suurempia työpaikkalukuja.

ten kehitykseen, jotka ilman tukea olisivat saattaneet lopettaa yritystoiminnan. Mikäli sekä tilapäiset työpaikat että säilytetyt työpaikat lasketaan mukaan, laskee työpaikan keskimääräinen kustannus huomattavasti. Keskimäärin ohjelmakaudella on vuotta kohden käytetty julkista tukea pienimuotoisen puun jatkojalostustoiminnan tukemiseen 24 milj. markkaa. Tällä summalla on luotu vuosittain 50 uutta työpaikkaa puualan yrityksissä, säilytetty 80 työpaikkaa yrityksiä kehittämällä ja työllistetty tilapäisesti 40 henkilöä alan kehittämishankkeissa. Yhden uuden tai uudistetun (säilytetyn) työpaikan hinnaksi tulee noin 180 000 markkaa²².

Valtiontalouden tarkastusviraston (2000) tarkastuskertomuksessa on käsitelty maaseutuhankkeiden työllisyysvaikutuksia ja arvioitu tavoite 5b -ohjelmalla saavutetun noin 1 000 uutta työpaikkaa tavoitellun 7 000 sijasta. Tämän selvityksen mukaan tavoite 5b -alueella on luotu puualalle noin 200 uutta pysyvää työpaikkaa, tilapäisiä työpaikkoja on toteutusaikana ollut noin 150 ja säilytettyjä työpaikkoja noin 300 kappaletta. Puualan osuus kehittämispäätöksistä on ollut tavoite 5b-alueella alle 10 % koko ohjelman julkisesta rahoituksesta. Puualan kehittämistoiminta ja -hankkeet ovat näin olleet tuloksekkaampia kuin maaseutuhankkeet keskimäärin.

Yrittäjät eivät pysty erittelemään kehittämishankkeiden aikaansaamaa myönteistä työllisyyden lisäystä erikseen yritysten investointitukeen käytetyn rahoituksen työllisyysvaikutuksista. Kehittämishankkeiden osuutta koko toimialan kehitykseen ei pystytä siten yksityiskohtaisesti erittelemään. Yritystukea saaneet yrittäjät pitävät kuitenkin yritystukea tärkeimpänä hankkeiden tarjoamana kehittämismuotona.

²² Ei sisällä tilapäisesti työllistettyjä. Mikäli ne lasketaan mukaan, työpaikan hinnaksi tulee noin 140 000 markkaa.

8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on antaa kokonaiskuva Suomessa EU:n maatalousrahaston osittain rahoittamasta mekaanisen puunjalostusalan kehittämisestä ohjelmakaudella 1995-1999 sekä tehdä esityksiä alan kehittämistoimenpiteiden suuntaamiseksi rakennerahastokaudelle 2000-2006

8.1 Tavoite 5b - ja 6 -ohjelmat ja puunjalostustoiminnan kehittäminen

Euroopan unionin sisäisen koheesion edistämiseksi Euroopan unioni toteuttaa rakennerahastojen avulla toimenpiteitä erilaisista rakenteellisista ongelmista kärsivien alueiden kehittämiseksi. Suomessa toteutettiin vuosina 1995-1999 unionin alueellisista tavoiteohjelmista tavoite 2 -, 5b - ja 6 -ohjelmia. Tavoite 5b - ja tavoite 6 -ohjelmiin sisältyi EU:n maatalousrahaston (EMOTR) tukea maaseutualueiden kehittämiseen. Tavoite 5b - ja 6 -ohjelmissa on toteutettu kaikkiaan runsaat 8 000 erilaista EMOTR:n osarahoittamaa maaseudun tai maaseudun yritystoiminnan kehittämishanketta. Julkista rahoitusta kansallisin tai rakennerahastojen varoin näihin maaseudun kehittämishankkeisiin on käytetty runsaat 1 300 miljoonaa markkaa.

Kehittämishankkeella EMOTR -toimenpiteissä tarkoitetaan määriteltyä, määräämää, ohjelman mukaista kehittämistoimintaa, josta on laadittu suunnitelma ja johon osallistuu yksi tai useampi tuen saaja. Tuen saajan tulee olla luonnollinen henkilö, useampi luonnollinen henkilö yhdessä tai yksityis- tai julkisoikeudellinen yhteisö. Kehittämishankkeiden ohella tukea voidaan myöntää myös yrityskohtaisiin investointeihin ja kehittämiseen eli yrityshankkeisiin, mikäli tuen saaja osallistuu edellä kuvattuun kehittämishankkeeseen. Yrityskohtaista tukea voidaan myöntää saajalle, joka on maa- tai metsätalouden harjoittaja tai muu maaseutuyrittäjä tai yritys, joka toimii maatilataloutta harjoittavien yrittäjien kanssa yhteistyössä ja joka työllistää enintään viittä vuosityöpaikkaa vastaavasti. Näitä yrityskohtaisia investointeja on tässä kutsuttu yrityshankkeiksi.

Tavoite 5b- ohjelmassa rahoitettiin EU:n maatalousrahaston varoin yhteensä 1 562 kehittämishanketta vuosina 1995-1999. Hyväksytyjen kehittämishankkeiden kustannusarvio oli tavoite 5b -alueella yhteensä 1 042 miljoo-

naa markkaa. Kehittämishankkeen keskimääräinen kustannusarvio oli noin 660 000 markkaa, josta EU - ja kansallisen tuen osuutta oli noin 410 000 markkaa hanketta kohden.

Tavoite 6 -ohjelman maaseutupaketissa maatalousrahaston rahoittamia kehittämishankkeita oli 568 kappaletta. Tavoite 6 -alueella kehittämishankkeiden kustannusarviot olivat yhteensä 395 milj. markkaa. Kehittämishankkeen keskimääräinen kustannusarvio oli 695 000 markkaa, josta EU - ja kansallisen tuen osuutta oli noin 500 000 markkaa hanketta kohden. Yhteensä tavoiteohjelmien kautta on tuettu näin 2 130 maaseudun kehittämishanketta

Kehittämishankkeisiin liittyviä yrityshankkeita oli tavoite 5b -alueella 4659 kappaletta ja tavoite 6 -alueella kaikkiaan 1555 kappaletta. Tavoite 5b -alueella yrityshankkeisiin oli käytetty sekä kansallista että EU- rahoitusta yhteensä noin 302 milj. markkaa ja tavoite 6 -alueella yhteensä 117 milj. markkaa. Yrityshankkeita on näin rahoitettu yhteensä tavoite 5b - ja tavoite 6 -alueilla 6 214 kappaletta. Eniten yritystukea oli käytetty tavoite 6 -alueella Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Savossa, tavoite 5b -alueella Etelä-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa ja Vaasan rannikkoseudulla. Vähäisintä tuen käyttö tavoite 6 -alueella oli ollut Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa ja tavoite 5b -alueella Itä-Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa sekä yleensä Etelä-Suomessa.

Tavoite 5b -ohjelmassa sekä tavoite 6 -ohjelman maaseutupaketissa maatalousrahaston varoin tuettavaksi toiminnaksi on mainittu erityisesti alkutuotannon monipuolistaminen, mekaaninen puunjalostus, energian tuotanto sekä kylien ja maaseutumatkailun kehittäminen.

Tavoite 5b -alueella oli rahoitettu mekaanisen puunjalostuksen kehittämiseksi 70 kehittämishanketta ja tavoite 6 -alueella 26 kehittämishanketta. Kehittämishankkeisiin liittyen oli tavoite 5b -alueella tuettu 474 puunjalostustoiminnan kehittämiseksi toteutettua yrityshanketta. Näitä tuettiin yhteensä noin 51 milj. markalla. Vastaavasti tavoite 6 -alueella yrityshankkeita oli 103 kappaletta ja niihin käytettiin julkista tukirahoitusta runsaat 12 milj. markkaa. Puunjalostustoiminnan kokonaisinvestointien määrä näissä rahoitetuissa yrityshankkeissa oli tavoite 5b- ja tavoite 6 -alueella yhteensä runsaat 200 milj. markkaa.

Sekä tavoite 5b - että 6 -alueella toteutetut puunjalostusalan yrityshankkeet keskittyvät vahvasti muutamille alueille. Tavoite 5b -alueella hankkeita on ollut erityisen runsaasti Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa. Yrityshankkeita ei ole ollut lainkaan Pohjois-Pohjanmaalla ja Uudellamaalla ja vähäiseksi hankkeiden määrä on jäänyt myös Keski-Suomessa sekä tavoite 5b -alueen eteläosissa. Vastaavasti tavoite 6 -alueella Etelä-Savo ja Pohjois-Karjala ovat

olleet aktiivisimmat yritystuen käyttäjät. Maakunnista Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuussa sekä Pohjois-Savossa ei ole ollut yrityshankkeita lainkaan ja Lapisakin yrityshankkeita oli ollut vain yksi kappale.

Puunjalostusalan osuus kaikista yrityshankkeista jäi alle 10 %. Osuus oli korkeampi tavoite 5b- alueella kuin tavoite 6 -alueella. Maakuntien välillä erot olivat huomattavat. Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa ja Keski-Pohjanmaalla puunjalostusalan yrityshankkeita oli noin kolmannes ja Etelä-Pohjanmaalla lähes neljännes kaikista rahoitetuista yritystukihankkeista.

8.2 Kehittämishankkeet

Tutkimuksen kohteena olivat kaikki mekaanisen puualan kehittämishankkeet. Hankkeita oli yhteensä 96 kappaletta. Hankkeiden vetäjille suunnatulla kyselyllä selvitettiin puualan kehittämishankkeiden vetovastuussa olevien henkilöiden näkemyksiä hankkeiden toiminnasta ja alan kehittämistarpeista. Kyselyyn saatiin vastaukset 44 hankkeesta eli vastausprosentiksi saatiin 46 %.

Hankkeiden vetäjien mielestä hankkeiden sisältö vastasi melko hyvin niihin kehittämistarpeisiin, joita alalla on. Hankkeet ovat kohdistuneet lähinnä tuotantotoimintaan liittyvän osaamisen ja tuotantotekniikan sekä yrittäjien keskinäisen yhteistyön kehittämiseen. Yrittäjien tarpeet koetaan otetuiksi kohtuullisen hyvin huomioon. Ongelmia koetaan olleen siinä, että yrittäjien erilainen osaamisen taso on jossain määrin vaikeuttanut toteutusta ja yrittäjät koetaan jossain määrin jähmeiksi omaksumaan uusia toimintatapoja. Hankevetäjien oman osaamisen kehittämiseen ei ole ollut riittävästi aikaa.

Hankkeiden vetäjät katsoivat puualan yritysten tarvitsevan ensi sijassa markkinointiosaamisen, tuotannollisen yhteistyön ja liikkeenjohdon kehittämistä. Markkinointiosaamisen sekä liikkeenjohdon kehittämisen tarvetta koetaan yrityksissä olevan enemmän kuin mitä nyt toteutetut kehittämishankkeet ovat kyenneet tarjoamaan. Tuotannollisen yhteistyön kehittämisen osalta tarve ja tarjonta ovat paremmin tasapainossa.

Yrittäjien kysymät palvelut ovat hankkeiden vetäjien mielestä kohdistuneet erityisesti yritysten rahoituksen järjestämiseen ja apuun yritysten investointien suunnittelussa ja toteutuksessa sekä asiantuntija-apuun tuotantotoimintaan liittyvissä kehittämiskysymyksissä.

Hankkeiden toteutuksen todettiin ohjautuneen pitkälti käytännön tarpeen eikä hankesuunnitelman mukaan. Hankkeiden rahoitus oli riittämätön osassa

tavoite 5b -alueen hankkeita. Hankkeiden vaatima raportointi koettiin hyvin raskaaksi erityisesti tavoite 5b -alueella. Hankkeiden työmäärä oli hankkeiden vetäjien mielestä ylittänyt selkeästi arvioidun.

Hankkeiden toimintaa tulee hankkeiden vetäjien mielestä kehittää

- lisäämällä yrittäjäkohtaista työtä
- parantamalla suunnitelmallisuutta ja kehittämällä hankkeen organisointumista ja
- vähentämällä byrokratiaa.

8.3 Yrityshankkeet

Tutkimuksen perusaineistona olivat ne yritykset, jotka olivat saaneet tavoite 5b - tai tavoite 6 -ohjelman mukaista, ohjelman kehittämishankkeisiin liittyvää yritystukea. Näistä muodostettiin 161 yrityksen otos, joille suunnattiin kirjallinen kysely. Kyselyn tavoitteena oli selvittää, miten mekaanisen puunjalostusalan pienyritykset ovat kokeneet toteutetut kehittämishankkeet ja miten hankkeiden tulisi toimia, jotta ne hyödyttäisivät mahdollisimman paljon alan yrityksiä. Kyselyn palauttaneita kertyi kaikkiaan 84 yritystä eli vastausprosentiksi saatiin 52 %. Puualan yrityksille suunnattujen kyselyjen lisäksi käytettiin haastatteluja. Yrittäjähaastatteluja tehtiin yhdeksän kappaletta. Haastattelujen tavoitteena oli syventää kyselyn antamaa tietoa ja toisaalta tarkentaa yrittäjäkyselyn tulkinnan perusteella syntyneitä näkemyksiä.

Puualan yrittäjä on keskimäärin 48 -vuotias mies. Yrittäjien koulutustaso on suhteellisen alhainen, ja erityisesti vanhemmat yrittäjät ovat usein pelkän kansakoulun suorittaneita. Opisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneita oli yrittäjistä vain noin joka kymmenes. Yritystoimintaan liittyvä ammatillinen koulutus oli vajaalla 40 % yrittäjistä.

Puualan yritysten päätoimialana oli useimmiten puun sahaus, höyläys ja kyllästys. Yrityksistä kolme neljäsosaa toimii maatilalla tai yrittäjät ovat myös maatalouden harjoittajia. Noin neljäsosalla yrityksistä ei ole välitöntä kytkentää maatilatalouteen. Maatilatalouden harjoittajilla päätuotantosuuntana oli useimmiten kasvinviljely, lähes 60 % maataloista. Yritystoimintaa harjoitettiin yleisimmin maatalouden sivuelinkeinona tai toiminimellä.

Puualan yritykset olivat keskimäärin nuoria yrityksiä. Yritysten keski-ikä oli runsaat yhdeksän vuotta ja mediaaniyrityksen ikä oli kuusi vuotta. Huomattava joukko yrityksiä oli perustettu aivan viime vuosina. Mediaaniyritys työllis-

ti 1,5 henkilöä ja työllisten keskiarvo oli 2,13 yritystä kohden. Mediaaniyrityksen liikevaihto oli 200 000 markkaa ja yritysten liikevaihdon keskiarvo yritystä kohden oli 550 000 markkaa. Puualan yritykset toimivat pääasiassa lähemarkkinoilla.

Yritysten pääasialliset syyt hakeutua kehittämishankkeeseen olivat sen mahdollistama investointien rahoitus sekä hankkeen tarjoama apu yritystoiminnan kehittämisessä.

Yrityksistä lähes kaikki ovat käyttäneet rahoitustoimintaan liittyviä palveluita. Kehittämishanke on auttanut joko rahoituksen hankinnassa ja/tai rahoitushakemuksiin liittyvän investointisuunnitelman teossa. Rahoitustoimintaan liittyvät palvelut on myös koettu selvästi merkityksellisimmiksi käytetyistä palveluista. Seuraavaksi tärkeimmiksi palveluiksi nousivat hankkeiden yrittäjille tarjoama kannustus, "henkinen tuki" ja tuotantotoimintaan sekä yhteistyön edistämiseen liittyvät palvelut.

Yritysten liiketoiminnan kehittämiseen suunnattuja palveluita ei koettu kovinkaan merkityksellisiksi. Vaikka yritykset eivät keskimäärin pitäneet näitä palveluja kovin merkittävänä, vastausten hajonta osoitti, että joillekin yrityksille myös nämä vähemmän käytetyt palvelut olivat tärkeitä.

Kehittämispalveluiden tarve vähäinen

Yrittäjät eivät katso tarvitsevansa kovinkaan paljon erilaisia kehittämispalveluja. Eniten tarvetta on markkinoinnin kehittämiseen liittyvillä palveluilla. Yrityksillä on jonkin verran tarvetta myös tuotannollisen yhteistyön kehittämiseen ja tuotekehitykseen liittyviin palveluihin. Myös puunhankinnan kehittämiseen liittyvien palvelujen tarve nousi lähelle samaa tasoa.

Vaikka palveluiden tarve yrityksillä ei noussut keskimäärin kovinkaan korkeaksi, löytyi kaikille palvelumuodoille kysyntää. Vaikka useimmat yritykset olivat juuri investoineet ja käyttäneet aktiivisesti rahoitustoimintaan liittyviä palveluita, yrityksistä vielä viidesosa katsoi edelleen tarvitsevansa paljon näitä palveluita. Laatujärjestelmien kehittäminen ei näytä yrittäjien mielestä kovinkaan keskeiseltä tarvittavien palveluiden joukossa, samoin liikkeenjohdollisessa osaamisessa ja atk- asioiden hallinnassa ei alan yrittäjillä oman käsityksen mukaan ole suurempaa tarvetta.

Yritysten ja kehittämishankkeen välinen vuorovaikutus oli jäänyt löyhäksi. Keskimäärin tapaamisia hankkeen henkilöstön ja yrittäjän välillä on ollut noin pari kertaa vuodessa. Noin neljännes yrityksistä ilmoitti, että vuorovaikutus oli

kertaluonteista tai sitä ei ollut lainkaan. Yritykset aikovat kuitenkin osallistua kehittämishankkeiden toimintaan myös jatkossa. Vain noin joka kuudes hanke toteaa, että osallistuminen on vähintäänkin epätodennäköistä. Toisaalta yritysten osallistumisaktiivisuutta nostanee se käsitys, että suoran yritysrahoitus saaminen edellyttää osallistumista kehittämishankkeeseen.

Yli puolet yrittäjistä totesi kehittämishankkeella olleen vähintään merkittävä vaikutus yrityksessä suoritettuihin investointeihin. Kehittämishankkeen vaikutus yritysten investointeihin on korostunut siitä syystä, että saadakseen tukea investointeihin, yrityksen oli osallistuttava kehittämishankkeeseen. Kehittämishankkeella todetaan olleen merkitystä myös kehittämisaktiivisuuden lisäykseen sekä yritysten liikevaihdon kasvuun. Yritysten liikevaihtoon myönteinen impulssi on tullut investointien kautta eli investoinneilla on pystytty kasvattamaan kapasiteettia ja kohottamaan jalostusastetta, mikä näkyy liikevaihdon kasvuna.

Runsas kolmannes yrityksistä piti hankkeita ainakin osittain epäonnistuneina. Syyt hankkeiden epäonnistumiseen ovat hankekohtaisia. Yleisin syy liittyy hankkeen vetäjiin, lähinnä heidän vaihtuvuuteen ja jossain määrin myös asiantuntemukseen sekä hankkeen voimavaroihin ja tiukkaan toteutusaikatauluun.

Yritystuki luo työpaikkoja

Yrityksistä noin kolmannes ilmoitti, että yritystuki on lisännyt työpaikkoja, hieman useampi totesi tuen säilyttäneen työpaikkoja ja noin neljänneksen mukaan tuella ei ollut työpaikkavaikutuksia. Suhteutettaessa saadut vastaukset koko aineistoon, saadaan yritystuella luotujen uusien työpaikkojen määräksi yhteensä tavoite 5b - ja 6 -alueella noin 250 kappaletta ja säilytettyjen työpaikkojen määräksi runsaat 400 työpaikkaa. Uuden työpaikan hinnaksi saadaan 240 000 markkaa ja mikäli lasketaan sekä uudet että säilytetyt työpaikat luoduiksi työpaikoiksi, tulee yritystuella saavutetun työpaikan hinnaksi 88 000 markkaa. Laskettaessa myös kehittämishankkeille suunnattu rahoitus mukaan, tulee työpaikan hinnaksi noin 180 000 markkaa.

Puunjalostusalan työpaikat ovat kokonaisuudessaan kasvaneet tavoite 6 -alueella hieman nopeammin ja tavoite 5b -alueella hieman hitaammin kuin koko maassa yhteensä vuosina 1994-1998. Tavoite 6 -alueella kasvu on ollut ripeintä Keski-Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa ja tavoite 5b -alueella vastaavasti Itä-Uudellamaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Pohjois-Savossa, Pirkanmaalla ja Vaasan rannikkoseudulla. Maatalousrahaston yritystukea on käytetty tehokkaasti

erityisesti niillä alueilla, joilla kokonaistyöpaikkakehitys on positiivinen. Maatalousrahaston rahoituksen piiriin kuuluvien yritysten työpaikat muodostavat kuitenkin vain pienen osan kaikista alueen puunjalostusalan työpaikoista. Maatalousrahaston rahoitus on aktivoinut ja tukenut puualan kehitystyötä erityisesti niillä alueilla, joilla koko toimialan kehitys on ollut keskimääräistä ripeämpää

Tämän tutkimuksen yrityksistä saha-alan yritykset ovat kasvaneet hieman nopeammin ja vastaavasti muulla puunjalostusallalla toimivat yritykset hitaammin kuin muut puualalla toimivat pienet ja keskisuuret yritykset. Kasvunäkymiään pitävät parempina kuitenkin muulla puunjalostuksen toimialalla kuin sahateollisuudessa toimivat yrittäjät.

Yritykset jatkavat vahvasti kasvuhakuisina. Yrityksistä lähes 80 % aikoo investoida vuosien 2000-2001 aikana. Kehittämishankkeilla on yrittäjien mielestä ollut vaikutusta näihin suunniteltuihin investointeihin. Kehittämishankkeen vaikutukset ulottuvat näin pidemmälle kuin mitä on hankkeen varsinaisen toiminta-aika ja kaikki työpaikkavaikutukset eivät ole vielä realisoituneet.

Yrittäjät ovat hyvin yksimielisiä siitä, että kehittämishankkeen tuloksellisuus riippuu pitkälti hankkeen vetäjästä ja yrittäjät katsovat hanketoiminnan edistävän hyvin pienyritystoiminnan kehitystä. Kehittämishankkeiden sijasta tulisi kuitenkin tukea suoraan maaseutuyrityksiä

Nuorten suhtautuminen myönteinen

Hanketoimintaa yleisesti kuvaaviin väittämiin annetut vastaukset kertovat, että yrittäjät kokevat hanketoiminnan hyvin eri tavoin. Mitä nuorempi yrittäjä on, sitä todennäköisemmin suhtautuminen on myönteinen. Myös maatilalla sijaitsevat yritykset kokevat hanketoiminnan myönteisemmin kuin sellaiset yritykset, jotka eivät toimi maatilalla. He katsoivat hanketoiminnan yleensä olevan hyvä tapaa edistää yritystoiminnan kehittämistä

Vanhempien yrittäjien, joiden yritykset edustivat muuta puualaa kuin sahaustoimintaa, yritykset ovat selvästi keskimääräistä suurempia. Tälle yritysyhmälle kehittämishankkeista ei ole ollut yrittäjien mielestä kovinkaan suurta apua. Tämän alan yritykset ovat myös keskenään hyvin erilaisia ja tuotanto-toiminta on usein jo pitkälle erikoistunutta. Toteutetut hankkeet eivät ole pystyneet tarjoamaan näille erikoistuneille yrityksille heidän tarvitsemiaan kehittämispalveluja. Vientiä harjoittavat yritykset olivat kiinnostuneita vientitoiminnan edelleen kehittämisestä hankkeiden avulla. Hankkeiden tarjoama asiantuntemus ei kuitenkaan aina vastannut näiden yritysten erityistarpeita.

Hankevetäjän rooli keskeinen

Yrittäjät kokevat hanketyön tärkeäksi yritystoiminnan kehittämisessä. Hankkeet ovat antaneet monille yrittäjille tarvittavaa taustatukea yrityksen kehittämispäätöksiä tehtäessä. Yrittäjien näkemykset ja kommentit kertovat, että kehittämishankkeiden työtavoissa on kuitenkin kehittämistä, jotta ne paremmin palvelevat alan yrityksiä. Hankkeita pidetään nyt liian lyhytkestoisina ja toiminta ei kohdistu aina yrityksen kannalta keskeisiin asioihin. Yrittäjät pitivät hankkeiden vetäjien osuutta hankkeen onnistumiselle hyvin keskeisenä. Hänen tulee olla pätevä asiantuntija, joka tuntee pienyrittäjien ajatusmaailmaa ja osaa katsoa, missä yrityksen kehittämisen pullonkaulat ovat.

Rahoitusta yrityksiin

Alan kehittämistoimintaa tuetaan sekä kehittämishankkeita että yritysinvestointeja tukemalla. Yrittäjien mielestä painopisteen tulee olla suoraan yrityksille tulevassa tuessa, mutta myös alan kehittämishankkeita tarvitaan. Yrittäjät kokivat pienyritystuen erittäin myönteisenä. Ongelmalliseksi todettiin sen hakuprosessi, jota pidettiin liian monimutkaisena. Myös investointien ohjekustannusten alhainen taso oli monille yllätys, jonka vuoksi todellinen tukitaso jäi selvästi odotettua tasoa alhaisemmaksi.

8.4 Toimenpide-esitykset

Yritykset toivovat kehittämishankkeiden työn olevan pääosin yrityksissä tapahtuvaa, käytännönläheistä asiantuntijatyötä. Yrittäjät kaipaavat keskustelukumppania, ideoiden antajaa ja testaajaa sekä henkilöä, joka itse pystyy antamaan yritykselle tarvittavaa konsultointia tai joka pystyy järjestämään yritykselle sopivan palvelun. Keskeistä hankkeiden työssä on, että se lähtee liikkeelle yrityksistä ja yrittäjien tarpeista ja että työ myös mahdollisimman pitkälle tapahtuu yrityksissä. Yrityksissä tehtävä työ laajenee tarvittaessa yritysten välisen yhteistyön kehittämiseksi sekä edelleen ryhmäkohtaisesti työksi, mikäli niihin löytyy yrityksistä tarvetta ja kysyntää.

Hankkeiden vetäjien ja yrittäjien näkemykset hanketoiminnasta yleensä poikkesivat toisistaan. Vaikka hanketoiminnasta myös yrittäjillä oli myönteinen näkemys, olivat yrittäjät varauksellisempia hanketoiminnan mahdollisuuksiin alan kehittämisessä. Suurin ero ryhmien näkemysten välille syntyi siitä, pitäisikö hankkeiden sijasta tukea suoraan maaseutuyrityksiä. Näkemysten ero kertoo siitä, että yrittäjät eivät ole saaneet kehittämishankkeista riittävästi konk-

reettista hyötyä heidän oman yritystoiminnan kehittämiseksi. Tämän vuoksi suora yritystuki asetetaan kehittämishankkeiden kautta tapahtuvan kehittämistyön edelle.

Puualan yritysten eniten tarvitsemat palvelut kohdistuvat markkinointiosaamisen, yritysten tuotannollisen yhteistyön, yritysten markkinointiyhteistyön ja tuotekehityksen kehittämiseen. Hankevetäjien mielestä tarvetta on runsaasti myös liikkeenjohdon osaamisen kehittämisessä ja osa yrittäjistä piti tärkeänä puunhankinnan kehittämistä.

Yritykset ovat usein hakeutuneet hankkeisiin mukaan saadakseen yritystukea. Ohjelmakaudella 2000-2006 tällaista sitoutumista ei enää tarvita, vaan maaseutuyritys voi saada yritystukea, vaikka se ei osallistu alan kehittämishankkeisiin. Tämä muutos sekä edellä esitetyt yrittäjien näkemykset merkitsevät sitä, että hanketyön toimintatavat ja voimavarat on arvioitava uudelleen.

Hankkeiden toimintatapaa tulee muuttaa yrityslähtöisiksi, jotta yritykset saadaan mukaan kehittämishankkeisiin myös jatkossa. Tämä edellyttää sitä, että kehittämishankkeiden toiminta jalkautetaan yrityksiin. Yrityksissä toimiminen merkitsee sitä, että hankkeista muodostuu työvoimavaltaisia ja hankkeiden kustannukset nousevat, sillä yhden työntekijän vastuulla voi olla vain hyvin rajattu joukko yrityksiä. Yrityslähtöisyys merkitsee myös, että hankkeiden tarve käyttää ostopalveluita kasvaa selvästi, sillä hankkeen henkilöstö pystyy parhaimmassa tapauksessakaan antamaan riittävän yritys kohtaista asiantuntijapua vain osalle yrityksistä. Huomattavalle osalle alueen tai toimialan yrityksiä on hankkeen järjestettävä tarvittava palvelu ostopalveluna.

Kehittämishankkeiden toteuttajien osaamisen tason tulee olla korkea. Yrittäjän on oltava vakuuttunut siitä, että hankkeessa on käytössä parhain saatavilla oleva osaaminen. Erityinen huomio tulee kiinnittää myös alalla toimiviin, vakiintuneisiin ja vanhempiin yrityksiin.

Kehittämishankkeiden toimintaa on ryhmitettävä laajemmiksi kokonaisuuksiksi, jolloin hankkeiden työntekijöiden aika pystytään suuntaamaan hankkeiden työhön. Laajemmat kehittämishankkeet sekä niissä tapahtuva yrityskohdainen työ merkitsevät sitä, että yksittäisen kehittämishankkeen keskimääräiset kustannukset nousevat huomattavasti nykyisestä tasosta. Samaan aikaan tulee siirtää painopistettä kehittämishankkeiden rahoituksesta yrityshankkeiden rahoitukseen. Niukemmilla varoilla on luotava entistä laadukkaampaa kehittämistoimintaa.

Maaseudun kehittämiseksi toteutettavan kehittämistyön kärjessä tulee olla yksittäisten yrityshankkeiden tukeminen. Tähän tulee ohjata rahoituksen pää-

osa. Muu osa rahoitusta suunnataan kehittämishankkeiden kautta tapahtuvaan työhön maaseudun kehityksen kannalta keskeisille maaseudun yritystoiminnan avain- ja kasvualoille. Näiden alojen edistämiseksi tulee luoda riittävän kattava kehittämistoiminta, jolla on riittävät voimavarat. Tämä merkitsee voimavarojen keskittämistä entistä selvemmin valituille aloille ja näillä valituilla aloilla toteutettava kehittämistoiminta on suoritettava suunnitelmallisesti, pitkäjänteisesti ja riittävin voimavaroin

Nämä muutostarpeet merkitsevät sitä, että alueellisen maaseudun yhteistyöryhmän ja ohjelman rahoittajatahojen vastuu kasvaa. Alueellisen kehittämisen linjaukset ja myös kehittämishankkeiden rahoituspäätökset tulee valmistella entistä huolellisemmin. Päätöksentekijöillä on oltava taitoa ja rohkeutta keskittää voimavaroja. Ohjelmakauden 1995-1999 aikana maatalousrahaston kautta rahoitetussa kehittämishanketoiminnassa annettiin kaikkien kukkien kukkia ja kehittämistoimintaa ohjasivat lähinnä hallintoon tulleen hanke-esitykset. Nyt on suoritettava valintoja.

LÄHTEET

- Euroopan yhteisöjen komissio. 1995a. Suomi. Yhtenäinen ohjelma-asiakirja 1995-1999. Tavoite 6.
- Euroopan komissio. 1995b. Manner-Suomi. Yhtenäinen ohjelma-asiakirja. Tavoite 5b, 1995-1999.
- Euroopan komissio. 1997a. Euroopan Unioni ja aluekehitys Suomessa.
- Euroopan komissio 1997b. Neuvoston asetus (EY) N:o 950/97
- European Commission. 1997. Rural Developments. DG VI.
- Finnvera Oyj. 2000. Toimiala-analyysi. Puutuotetoimiala.
- Forsman, S. 1997. Hintastrategia ja hintakilpailukyky elintarvikealan maaseutuyrityksissä. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 221.
- Hyvönen, S., Kupiainen T. ja Pietikäinen P. 1995. Maaseudun pienyritysten strategiat, muutoskyvykyys ja tuloksellisuus. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos. Tiedonantoja 201.
- Jyrinki, E. 1976. Kysely ja haastattelu tutkimuksessa
- Kataja, J-P. 1998 ”Hanketyö on kovaa hommaa” – Tuloksekkaan maaseudun kehittämishankkeen mallit. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos, raportteja ja artikkeleita no 159.
- Maa - ja metsätalousministeriö. 1996. Suomen elinkeinokalatalouden rakenneohjelma 1995-1999. Tavoite 5 a ”Elinkeinokalatalous”.
- Maa - ja metsätalousministeriö. 1999 a. Tavoite 5a –ohjelman väliarviointi. (Julkaisematon.)
- Maa - ja metsätalousministeriö. 1999 b. IACS-rekisteri. (Julkaisematon)
- Maa- ja metsätalousministeriö. 2000. Hankerekisteri.
- Malinen, P. 1994. EU-integraation maaseutuvaikutukset. Oulun yliopisto. Pohjois-Suomen tutkimuslaitos. Tiedonantoja 103.

Malinen, P., Kallio, P., Kataja, J-P., Karjalainen, S., Keränen, H., Keränen, H., Luttinen, A., Keränen, R. ja Poranen, A. 1999. Manner-Suomen tavoite 5b –ohjelman väliarviointi. Loppuraportti. Sisäasiainministeriö, aluekehitysosasto.

Osuuspankkikeskus. 1999. Toimialatilasto vuodelta 1998.

Osuuspankkikeskus. 2000. Toimialatilasto vuodelta 1999.

Petäjäistö, L., Selby, A. ja Mäkinen, P. 2000. Yrittäjyys pienillä ja keskisuurilla sahoilla. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 773.

Silander, M., Ritsilä, J. ja Heinonen, J. 2000. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan EAKR - ja ESR hankkeiden vaikuttavuus, Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 16/2000.

Sisäasiainministeriö. 1997. Euroopan unionin tuki alueiden kehittämiseen Suomessa.

Sisäasiainministeriö. 1998. Suomen tavoite 6 –ohjelman arvioinnin väliraportti.

Sisäasiainministeriö. 2000 a. Tavoite 6 –ohjelman väliarviointi. Loppuraportti.

Sisäasiainministeriö. 2000 b. Alueintegraattori 2/2000.

Valtioneuvosto. 2000. Valtioneuvoston asetus 609/2000.

Valtioneuvosto. 1996. Valtioneuvoston päätös 19.6.1996.

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2000. Tarkastuskertomus 11/2000.